

2013. JANUÁR–FEBRUÁR

WWW.AFOLDGOMB.HU

A FÖLDGÖMB

ALAPÍTVÁ: 1929

A MEGISMERÉS KALANDJA

2013 A NAPFOLT- MAXIMUM ÉVE

CAMBRIDGE
HAGYOMÁNY ÉS MINŐSÉG

ONSEN
A MEGTISZTULÁS JAPÁN ÚTJA

KISSZÁLLÁS
GYÁR A KASTÉLYKERTBEN

TOROMIRO
HÚSVÉT, SZIGET, FELTÁMADÁS

A VIHAROK FÖLDJE
PATAGÓNIA FÜGGŐLEGES BIRODALMA

KÉKSAPKÁSOK A ZÓNÁBAN
CIPRUSI JÁRŐRÖZÉS

Arktis parka

Hosszú, tartós pehelyparka, nagy kapucnival, műszőrme szegéllyel.

ÁRA: 169 990 Ft

Yupik és Nuuk kabát

Nagyon meleg, vízálló télikabátok férfiaknak és nőknek, rengeteg praktikus zsebbel. Umbra, sötétkék, fekete színekben.

ÁRA: 109 990 Ft

Dáriusz Vadászbolt
2750 Nagykőrös, Ceglédi út 7/A
Grube Kft.
2030 Érd, Kadarka u. 1.
Mormota Túrabolt
3530 Miskolc, Széchenyi u. 46.
MOUNTEX-üzletek
1092 Budapest, Ferenc krt. 2-4.
1134 Budapest, Váci út 19.
2040 Budaörs, Malomkő u. 7.
Multinavigator.hu
1134 Budapest, Dózsa György u. 61-63.
Nomad-üzletek
3525 Miskolc, Széchenyi u. 21.
Trekland-üzletek
4025 Debrecen, Simonffy u. 1/C
4400 Nyíregyháza, Kálvin tér 14.
Trexpert Túrabolt
1114 Budapest, Bartók Béla út 62-64

Svédország legnépszerűbb télikabátjai! Tavaly télen, amikor minden jéggé fagyott, amikor mély hó lepté be a tájat és hideg szél süvített, a legtöbb svéd a Yupik és a Nuuk kabátot választotta a téli túráihoz. Most rajtad a sor!

Úgy hallottuk, itt is elég hideg a tél!

A mi vidékünkön, Svédország legészakibb részén, az emberek igen sok időt töltenek a szabadban, még akkor is, ha bizonyos időszakokban a nap sem kel fel és a hőmérséklet mínusz 53 CELSIUS-FOK alá csökken. A helyi lakosok segítségével megalkottuk azt a kabátot, amely mindenkit melegen tart. Még hozzá nagyon melegen! Azt hallottuk, hogy a tél olykor Magyarországon is igen kemény. Így elhoztuk a *Fjällräven* cég két legnépszerűbb télikabátját, amely mára a skandinávok nagy kedvencévé vált: a Yupik és a Nuuk parkát. A Yupik és a Nuuk télikabát töltete

is *Supreme Microloft*, amely a legzordabb téli napokon is melegen tart. A kabát külső rétege *Hydratic*, amely kitűnően megvéd a szél, a csapadék, az eső, a hó, a hótól. A kabátoknak sok-sok praktikus zsebe van, így a szabadban töltött leghidegebb napokon is mindennek lesz helye. Nincs több kifogás, hogy ne mőzdülj ki! Találkozzunk odakint!
www.fjallraven.hu

Jubileum

EZ ITT A 100. LAPSZÁMUNK. (ILLETVE A 270.) Az utóbbi szám magyarázata: A Földgömb – ugyan egy igen hosszú szünettel – már 31. éve olvasható magazin, s az 1929-es, Milleker Rezsőnek köszönhető alapítás óta ez a 270. lapszám.

És a 100? Az 55 éves szünetet követő, 1999-es újraindulás óta számítva a 100. számot tarthatjuk kezünkben. A Nemerkenyi Antal nevével fémjelzett indítástól a „modern kori” lapszámainkból pedig összességében már jóval több mint egymillió magazin talált gazdára!

A 14 évvel ezelőtti újakezdés évi 6 lapszámot jelentett, ám 2013-ra ez 10 megjelenésre bővült (egy téli és egy nyári összevont számot tartalmazva). És a további változások: új rovatok indítását tervezzük – ezek közül a hazai asztrofotókra épülő sorozat első darabja már e számunkban is látható – nagyobb teret szentelünk szerzőink bemutatásának, bővebb előzetest és Földgömb-történeti összefoglalót is készítünk, és a havi megjelenés lehetőséget ad egy-egy, kifejezetten aktuális témához történő kapcsolódásra is. Most – a hazai felsőoktatási élet-halál küzdelmek idején – Európa leggazdagabb egyetemére, a Cambridge University kerül nagyítónk alá.

A feltárázó-elemző szemlélet marad a régi. Ezúttal is nagy távolságot járunk be: az Androméda-ködtől a japán hévforrásokon át a patagóniai gránitfalak mászásra csábító repedéséig – bennfentes információkkal, magyar szakértők által.

Dr. Nagy Balázs
főszerkesztő

A FÖLDGÖMB®

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG ISMERETTERJESZTŐ MAGAZINJA

Alapítva: 1929

XXXI. évfolyam, 270. lapszám
2013. január–február

Főszerkesztő: Dr. Nagy Balázs

Helyettes főszerkesztők:

Farkas Péter, Dr. Nemerikényi Zsombor

Munkatársak:

Dr. Mari László, Barabás Ambrus

Állandó szerzőink:

Bugya Éva, Gianone Péter, Dr. Karácsonyi Dávid, Kerekes István, Kirschner Péter, Mészáros Zsuzsa, Süveg Áron, Szirmai Gábor, Dr. Tamáska Máté, Dr. Telbisz Tamás, Wachslér Tamás

Térképek: Dr. Nemerikényi Zsombor

Tervezőszerkesztő: Heiling Zsolt

Tördelőszerkesztő: Máté Gábor

Korrektor: Márton Béla

Nyomás: Pethő Nyomda Kft.

Kiadó: Heiling Média Kft.

1142 Budapest, Erzsébet királyné útja 125.

Tel.: (1) 231-4040. Fax: (1) 231-4045

E-mail: szerkesztoseg@afoldgomb.hu

A kiadásért felel: a kiadó igazgatója

Értékesítési és marketingigazgató:

Sekoulopoulou Márta. Tel.: (30) 650-6801

E-mail: marti@heiling-media.hu

Megjelenik minden hónap első hetében, évente 10 alkalommal (két összevont lapszámmal).

Terjeszti a Lapker Rt. és alternatív terjesztők

Előfizetés 1 évre: 7200 Ft

Előfizethető a kiadóban Zimay Viktóriánál

Tel.: (1) 231-4040

E-mail: elfizetes@afoldgomb.hu

vagy webáruházunkban: EBOLT.AFOLDGOMB.HU

Régebbi lapszámaink megvásárolhatók a kiadóban, vagy az EBOLT.AFOLDGOMB.HU webáruházban

Pulitzer-éremdíj (2008)

Gárdi Balázs szerzőnk, lapunkban megjelent anyagai elismeréseként

Szociográfia-különdíj (2012)

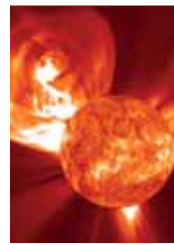
Társadalmi témájú riportjaink, képsorozataink elismeréseként

Minden jog fenntartva! A magazinban megjelent képeket, ábrákat és szövegeket a kiadó engedélye nélkül tilos közzétenni, reprodukálni, számítástechnikai rendszerben tárolni és továbbadni! Meg nem rendelt fényképeket és kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. A lapban megjelent hirdetések tartalmáért a kiadó nem vállal felelősséget.

HU ISSN 1215-8690

Lapunkat rendszeresen szemlézi

Magyarország legnagyobb médiafigyelője, az

„Ésszel járom be a Földet!”

Vámbéry Ármin

Címlapkép:

NASA:

NAPKITÖRÉS

- ⊕ **PILLANTÁS AZ ÉGRE**
Franciscs László–Sánta Gábor:
A NAGY ANDROMÉDA-KÖD 4
- ⊕ **PILLANTÁS A MÚLTBA**
Czajlik Zoltán:
A SZALACSKAI SZŐLŐ-HEGY 8
- ⊕ *Bottlik Zsolt:*
KULTÚRÁK METSZÉSPONTJÁBAN
A KAUKÁZUS-VIDÉK KONFLIKTUSHÁTTERE 10
- ⊕ *Solymári Dániel:*
A VIHAROK FÖLDJE – PATAGÓNIA
FÜGGŐLEGES BIRODALMA 16
- ⊕ *Trupka Zoltán:*
2013 – A NAPFOLTMAXIMUM ÉVE 32
- ⊕ *Wagner Péter:*
KÉKSAPKÁSOK A ZÓNÁBAN – CIPRUSI
JÁRŐRÖZÉS 42
- ⊕ *Irimiás Balázs:*
ONSEN – A MEGTISZTULÁS JAPÁN ÚTJA 52
- ⊕ *Sobrado Boaz:*
CAMBRIDGE – HAGYOMÁNY ÉS MINŐSÉG 64
- ⊕ *Molnár Attila Dávid:*
HÚSVÉT, SZIGET, FELTÁMADÁS
– TOROMIRO: KIPUSZTÍTOTTÁK 1960-BAN 74
- ⊕ *Tamáska Máté:*
GYÁR A KASTÉLYKERTBEN – KISSZÁLLÁS
URADALMI MŰEMLÉKEI 84
- ⊕ **ÜTI TIPP**
Heiling Zsolt:
QR-KÓDDAL A KÖZÉPKORBAN – GDAŃSKI
SIKEREK ÉS TRAGÉDIÁK 92
- ⊕ **PILLANTÁS A KULISSZÁK MÖGÉ**
Franciscs László:
AZ EXPOZÍCIÓ ELLENŐRZÉSE 94

A viharok földje

A Tűzföldtől északra a Dél-patagóniai-jégmező jórészt befedi a Déli-Andok hegyvilágát, azonban a mérsékelt övezet legnagyobb jégborításának peremén meglepően merész formájú sziklacsúcsok emelkednek a magasba. A jégvájta tavak és a gleccservölgyek fölött, a hegyi tundra és a füves pampa találkozásánál két meszeszerű sziklavilág is magasodik. Az egyik El Chalten jégbe zárt világa a Fitz Royjal és a Cerro Torrival

16

2013 – a napfoltmaximum éve

A Nap legismertebb jelenségei a napfoltok, melyek száma átlagosan 11 évenként éri el a maximumot. Ilyenkor azonban a kitörések és a naptevékenység más megnyilvánulásai is gyakrabban jelentkeznek, sőt jelentős hatással lehetnek Földünkre. Az előrejelzések szerint 2013 a napfoltmaximum éve lesz, ezért különösképp érdemes megismerkedni központi csillagunk működésével, jelenségeivel és azok hatásaival

32

A megtisztulás japán útja

Tényleg nem lehet tetovált bőrrel Japánban fürdőbe menni? Ugyanabban a kád vízben fürdik le az egész család és még a vendégeik is? Igaz-e az, hogy a hagyományos japán fürdő meztelen, ugyanakkor koedukált? Miért hívják vízkereskednek a japán prostitúciót? Néhány eldugott hegyi fürdőben valóban lehet majmokkal együtt fürdeni?...

52

Cambridge

Különleges figyelem irányul ma a hazai felsőoktatási rendszerre – elsősorban a diáktüntetések kiváltó reformtörekvések okán. Ilyen helyzetben igencsak érdemes megnézni, hogyan működnek a több száz éves múltú, magas színvonalú, világhírű egyetemek. Most a már 800 évet megélt Cambridge-i Egyetemet vesszük górcső alá – nem utolsósorban az ott tanuló magyarok szemszögéből

64

Húsvét, sziget, feltámadás

Egy különleges kultúra enyészett el abban a hatalmas tűzben, amit űr- és időutazásunk során láthattunk, és vele együtt eltűntek azok az erdők is, amik a Húsvét-szigetet évezredek óta borították. A sziget bennszülött, azaz máshol elő nem forduló fának egyike a toromiro volt, történetünk főszereplője. A pillangósvirágúakhoz tartozó fa nem nőtt magasra, de szinte mindenütt elterjedt a földdarabon

74

A NAGY ANDROMÉDA- KÖD

A Z ŐSZ TISZTA ÉJSZAKÁIN AZ ÉSZAKI FÉL-
TEKE EGÉN MAGASAN LÁTHATÓ AZ AND-
ROMÉDA CSILLAGKÉP. A figyelmes szem-
lélő a fényszennyezésmentes, derült
égbolton a csillagkép „köldökénél”, azaz középső,
fényesebb csillagától északra halvány, ködös fény-
foltot pillanthat meg – akár szabad szemmel is. Ki-
sebb távcsőbe tekintve ez a távoli derengés – mely-
nek centrumában fényes mag ül – egyértelműen
elnyúlt alakot ölt, és az igazán tiszta, sötét égbolton
a Hold átmérőjének a többszörösét teszi ki hosz-
súsága.

A furcsa „köd” mibenléte évszázadokon át iz-
gatta a csillagászokat és a természetfilozófusokat, a
tudománytörténeti jelentőségű válasz azonban csak
a 20. század elején született meg.

964-ben Abd al-Rahman al-Sufi perzsa csilla-
gász írt róla először szabad szemmel megfigyeléseit
követően, távcsővel pedig elsőként Simon Marius
német csillagász vizsgálta, 1612-ben. Charles Mes-
sier francia üstökösvadász 1764-ben 31. sorszám-

mal (M31-ként) jegyezte be híres katalógusába. A
halvány ködösségek jegyzékbe foglalásával az volt
a célja, hogy az üstökösökre emlékeztető, de égi
mozgást nem mutató ködök, csillaghalmazok ne té-
veszthessenek meg másokat a kométák keresésekor.

Köd előttem

Messier 1784-ben tette közzé katalógusát végleges
formájában, hatására csillagászok serege fordult az
égbolt mélységeiben a csillagok között rejtőző
fénylő ködösségek, modern szóhasználatunkban a
mélyég-objektumok felé. (A Messier-katalógust az
eltelt bő kétszáz esztendő alatt többször is kibőví-
tették, így jelenleg 110 égitestet tartalmaz.) Az el-
következő évszázadban a távcsövek fejlődésének
köszönhetően hasonló égitestek (csillaghalmazok,
ködök) ezreit fedezték fel, a munkában oroszánrész
jutott a német katonazenészből lett angol királyi
csillagásznak, William Herschelnek, testvérének,
Caroline-nak és fiának, Johnnak.

AZ M31, AZ ANDROMÉDA-GALAXIS

180 ezer fényév átmérőjű korongja 1000 milliárd csillagot tartal-
maz. Fényképezte: Francsics László Ágasvárról, 20 cm tükörátmé-
rőjű Newton-asztrógráffal, 13 órányi expozíciós idővel

A Messier-objektumok egy részét – pl. a híres Örvény-ködöt – 1845 körül William Parsons, azaz Lord Rosse spirális szerkezetűnek írta le, majd a fotográfia csillagászati alkalmazásának elterjedése után, a 19. század végén az M31-ben is felismerték a spirális szerkezet jegyeit.

A csillagászok és asztrofizikusok egy csoportja a Tejút részét képező olyan közeli gázködnék tartotta az Androméda-ködöt és többezernyi, hasonló típusú, halványabb társát, melyben csillagok és a Naprendszerhez hasonlatos bolygórendszerek születhetnek meg. Mivel az égbolton nagyon nagy kiterjedésűnek látszottak, kézenfekvő volt a következtetés, hogy ezek a spirálködök igen közeliek, sőt, mind közül a legközelebbi maga az Androméda-

köd, hisz ez mutatkozott a legnagyobb. Ám ezzel az elképzeléssel párhuzamosan egy olyan új teória is szárnyra kapott, ami később megváltoztatta az emberiség univerzumról alkotott képét. Az új elmélet igazolásában az Androméda-ködnék csillagásztörténeti jelentőségű szerep jutott.

Csillagvárosok a távolban

1750-ben Thomas Wright angol csillagász, építész, matematikus és kerttervező megsejtette – és is írta –, hogy a Tejút nem lehet más, mint egy lapos, csillagokból álló korong, melynek része a Naprendszer és a látható csillagok mindegyike. A távcsőben feltűnő, csillagokra a legjobb távcsövekkel

sem bontható ködös fényléseket azonban távoli, Tejúthoz hasonló „csillagvárosoknak” tartotta. Ezek megjelölésére Immanuel Kant öt évvel később a „Sziget-Univerzum” fogalmát vezette be. Szerinte a Tejút (görögül galaxis) pusztán egyetlen csillagváros az univerzum végtelenjében megbújó távoli galaxisok közül.

Az elmélet természetesen csak a kérdéses objektumok távolságának megméréseivel nyerhetett bizonyítást, amire azonban a 20. század első feléig várni kellett. A Naprendszer és a Tejútrendszer méreteit ekkor már ismerték: úgy találták, hogy a galaxis átmérője hozzávetőleg néhány tízezer, esetleg százezer fényév. Ha a ködfoltok ennél közelebb vannak, akkor a Sziget-Univerzum elmélet romba dől, ha azonban távolságuk nagyobbak adódik, az mindent megváltoztathat.

Több komoly vita és bizonytalan távolságmérési kísérlet után 1923-ban Edwin Powell Hubble amerikai csillagász (nevét a Hubble-űrtávcső is őrzi) több cefeida típusú változócsillagot fedezett fel az Androméda-ködben. E csillagoknak a típuspéldánya a Delta Cephei nevű fényes csillag, és jellegzetességük, hogy fényváltozásuk periódusa és abszolút fényességük (azaz egy bizonyos távolságra redukált, átlagos fényteljesítményük) között kapcsolat áll fenn. Ha ismerjük a csillag fényváltozási periódusát, akkor egy egyszerű függvényből adódik az abszolút fényessége: ilyen fényes lenne 36 fényév (azaz 10 parszek) távolságból. Mivel a fény intenzitása a távolsággal fordítottan arányos, a csillag mért intenzitásából megállapítható a távolsága. Ennek alapján Hubble az Androméda-köd távolságát 900 ezer fényévre becsülte, mely messze túlmutatott a Tejút akkoriban mért kiterjedésén, előre vetítve a nagy messzeségben rejtőző csillagvárosokat magában foglaló kozmikus tér minden emberi képletet felülmúló nagyságát.

Galaxisok mozgásban

Az Androméda-köd tehát egy spirális szerkezetű galaxis, amelyet „közelsége” miatt igen alapos kutatásoknak vetettek alá, s ma is szívesen tanulmányoznak. Az egyre pontosabb távolságméréseknek köszönhetően ma úgy gondoljuk, hogy ez a káprázatos égitest megközelítően 2,5 millió fényévnyi

távolságra helyezkedik el. Világossá vált, hogy az Androméda-galaxis spirális szerkezete „kozmosz jelenünk” évmilliói során gyűrűvé rendeződik, ahogyan M32 jelű kísérőgalaxisa – a nagy galaxis gravitációjának fogságában – szinte „átzuhan” a csillagok százmilliárdjai és a kozmikus porfelhők lapos korongján. Kinyomozták, hogy az Androméda 2-4 milliárd évvel ezelőtt igen szoros közelségbe került egy másik galaxiszomszédjával, a Triangulum-galaxissal (M33). Ekkor hatalmas ütemű csillagkeletkezés zajlott le, melynek eredményeként ma az Androméda-köd peremén csillaghalmoz-óriások egész füzére látszódik.

Napjainkra pedig bizonyossá vált, hogy az Androméda-köd azon kevés galaxis egyike a táguló világegyetemben, ami közeledik hozzánk. Másodpercenként 100-150 km-t megtéve, 4,5 milliárd év elteltével ér ide, és a két galaxis összeolvadásával átrendeződik a megszokott csillagos égbolt. Ekkor a Tejút és az Androméda-galaxis egyetlen hatalmas, por- és gázfelhőket nem tartalmazó, csillagszületést nem mutató, elliptikus galaxissá olvad majd össze.

Az égre tekintve...

A csillagos ég csodái iránt csak kedvtelésből érdeklődők is meglehetősen sok részlet élvezhetnek mindebből. Késő nyári, őszi vagy téli éjszakát kell választani a megfigyeléshez, s tudnunk kell, épp milyen irányban látható az Androméda csillagkép. Az Androméda-galaxis – mint minden, kiterjedéssel bíró, ködös objektum – megfigyeléséhez kellően távol kell kerülnünk a városok fényszennyezésétől. Ekkor – a pontos hely ismeretében, vagy egy jó térkép, kellő égboltismeret birtokában – szabad szemmel is észrevesszük hosszúkás, ezüstsínű derengését. Egy binokulár (kétszemes távcső) a ködöt kb. hat holdtányérynyi hosszú, fénylő középpontú derengésnek mutatja. Egy kisebb, 10-15 cm-es lencse- vagy tükrőátmérőjű csillagászati távcső a ködös derengés külső részében több porsávot és fénylő foltot is megmutat. Ha szemünk helyett fotómasinát használunk, akkor kellően hosszú expozíciós idő alatt a spirál-galaxisban számtalan gázköd, porfelhő, csillaghalmoz és fénylő csillagromlás rajzolódik ki.

Ha sikerül megtalálnunk, álljunk meg egy pillanatra, s gondoljunk arra a korai hominida ősrünkre, aki épp akkor tekintett körbe az afrikai szavannákon, amikor a most szemünkbe jutó fény az Androméda-galaxisból elindult – 2,5 millió esztendeje!

FRANCICS LÁSZLÓ – WWW.PTES.HU
SÁNTA GÁBOR – MAGYAR CSILLAGÁSZATI
EGYESÜLET (WWW.MCSE.HU)

ÍGY MUTAT AZ M31 ÉS KÉT KÍSÉRŐJE,
a kicsiny, elliptikus M32 és a nagyobb
M110 galaxis távcsőbe tekintve. A rajzot
Sánta Gábor készítette 8 cm lencseátmérőjű
távcsővel, 15x-ös nagyítással, Szeged mellől

A SZALACSKAI SZŐLŐ-HEGY

A 19. SZÁZAD ÓTA ISMERT SZALACSKAI KORA vaskori halomsírmező és a hozzá kapcsolódó – ma szőlőkkel, présházakkal és pincékkel ékesített – egykori település légitérészeti kutatását 2005-ben kezdtük meg.

A Kapos egyik mellékvölgyének feldarabolódott löszplatóján az i. e. 10–9. században létrehozott magaslatot a kora vaskorban is lakták, majd a késő kelta időszakban – hasonlóan a lapunk májusi számában bemutatott regölyi sánchoz – a Dél-Dunántúl egyik oppidumává vált. Ezek a nemmediterrán Európa késő kelta korának városias települései voltak: városi jellegüket – méretük és szervezettségük mellett – az itt űzött ipari és kereskedelmi tevékenység is bizonyítja.

Szalacsán Darnay Kálmán és Honti Szilvia korábbi kutatásai a pénzverés és vasművesség nyomait azonosították, a 20 hektáros település belső felépítéséről és kapcsolatrendszeréről azonban egyelőre keveset tudunk.

A 2005 nyarán, tiszta időben készült fénykép jól mutatja az egész platót, ám a hegytetőre vezető utak nem rajzolódnak ki tisztán. A hóba és párába burkolódzó szalacskai Szőlő-hegyet először 2010 februárjában sikerült téli körülmények között lefényképeznünk. A ferde napfényben a lombmentes platóoldalakon követhetővé váltak a mai és a régebben használt, jobban bevágódott utak, amelyek a halomsírmező irányából egykoron megközelíthették a vaskori települést.

SZÖVEG ÉS KÉP: CZAJLIK ZOLTÁN

A MAGASLATI TELEPÜLÉS ÉSZAKI RÉSZÉ
a felvezető lösz-mélyutakkal – 2010. február 8. (fent)

A SZALACSKAI SZŐLŐ-HEGY – 2005. június 19. (balra)

KULTÚRÁK METSZÉSPONTJÁBAN A KAUKÁZUS-VIDÉK KONFLIKTUSHÁTTERE

Ha azt halljuk, Kaukázus, két dolog is eszünkbe juthat: egyrészt egy látványos hegyvidék Ázsia peremén, melynek néhol 5000 méternél magasabb vonulatai a Fekete- és Kaszpi-tenger között húzódnak, másrészt pedig egy manapság geopolitikailag egyre inkább felértékelődő régió, amelynek határai nem teljesen egyeznek meg a hegyvidéki határokkal. A történelem során a keresztény és iszlám kultúra pufferzónaként e térség mindig is nagyhatalmi törekvések keresztútjában állt, a mai érdeklődés fókuszába pedig a Szovjetunió felbomlása miatti hatalmi vákuum kitöltése, az éppen emiatt stratégiai fontosságú szénhidrogén-szállítási útvonalak ellenőrzése, a sajátos kulturális, etnikai törésvonalak, illetve a térségből induló népességkiáramlás okán került

Történelmi előzmények

A terület konfliktusait már a késő antik korban is a nagyhatalmi törekvések határozták meg, amikor a Keletrómai Birodalom végvidékeinek biztosítása miatt Perzsiával szövetséges sztyeppei népek betörései ellen. A Keletrómai Birodalom (későbbi nevén Bizánc) és az előretörő arab kalifák vetélkedése következtében került ide az iszlám kultúra, miközben a keresztény világ peremén az ókeresztény egyházak befolyása is mindvégig megmaradt.

Az Oszmán Birodalom hódításai sem kerültek el a vidéket, jóllehet az oszmán adminisztráció még fénykorában sem tud igazán gyökeret verni az egész Kaukázus-vidéken. Annál is inkább nem, mert a 18. század végén megjelenik egy új tényező, a térségben is gyarmatosítani igyekvő Oroszország. Először a perzsákat, majd később az oszmánokat szo-

rítják vissza, többé-kevésbé kialakítva ezzel a mai határvonalakat. A 20. század első felében a világpolitika gyújtópontjai máshol voltak, a hidegháborús időszakban pedig a Szovjetunió katonai súlya, Törökország NATO-tagsága, illetve – főleg az 1979-es iszlám forradalom győzelme után – Irán speciális helyzete következtében létrejött hatalmi egyensúly jellemezte a térség geopolitikai viszonyait.

Konfliktusok

A közigazgatási rendszer sajátosságai

A tágabban értelmezett Kaukázus-vidék – melynek maga a Kaukázus áll a tengelyében – két részre, a Ciszkaukázus (a hegységen „innen”) [észak-kaukázusi] és Transzkaukázus (a hegységen „túli”) [dél-kaukázusi] területeire különül. A politikai tagoltság

TELEPÜLÉSEK	HATÁROK
■ 1 000 000 lakos fölött	— országhatár
■ 500 000–1 000 000	— autonóm köztársaság határa
● 100 000–500 000	- - - autonóm terület határa

igen erős, mivel a hegység északi előterében jelenleg Oroszország, pontosabban az Orosz Föderáció 7 kisebb autonóm köztársasága (Adigeföld, Karacsáj- és Cserkeszföld, Kabard-Balkárföld, Észak-Oszétia-Alánia, Ingusföld, Csecsenföld, valamint Dagesztán), illetve két ún. határterület (kraj) déli részei (Krasznodar, Sztavropol) található. A nagyjából a vízválasztón futó orosz határtól délre eső területeken Törökország, Irán, valamint – a Szovjetunió megszűnésével önállóvá vált – három ország: Azerbajdzsán, Grúzia és Örményország osztozik.

A konfliktus szempontjából nem mellékes tényező a szovjetidőkből örökölt, igen sajátos, országokon belüli közigazgatási beosztás sem. Az egykori rendszer, melynek csúcán a tagköztársaságok álltak, bennük pedig autonóm körzetek és kevesebb jogkörrel rendelkező autonóm területek működtek, lényegében ma is megfigyelhető. A főként etnikai alapon kialakított területek határai, szintjei azonban az „oszd meg, és uralkodj!” stratégia jegyében születtek.

A rendszer ellentmondásai leginkább az oszterek esetében szembetűnőek: egy részük az Orosz Föde-

KAUKÁZUSI NÉPEK

Déli kaukázusi népek

- grúzok
- abházok

Északnyugati kaukázusi népek

- abaszok
- abházok
- adigek
- cserkeszek
- kabardok

Északkeleti kaukázusi népek

- avarok
- aguliek
- csecsenek
- darginok
- ingusok
- lakok
- lezgek
- rutulok
- tabasszárok
- zahurok

INDEURÓPAI NÉPEK

Szláv népek

- oroszok
- ukránok

Indoiráni népek

- oszetek
- tatok
- kurdok
- talisok

Újlatin népek

- moldávok

Örmények

- örmeények

Görögök

- görögök

URALI NÉPEK

- Finnugor népek
- észtek

ALTÁJI NÉPEK

Türk népek

- Kipcsak népek
- balkárok
- karacsajok
- kazakok
- kumükök
- nogajok
- tatárok

Oguz népek

- azeriek
- törökök
- türkmenek

Mongol népek

- kalmükök

TELEPÜLÉSEK

- 1 000 000 lakos fölött
- 500 000–1 000 000
- 100 000–500 000

HATÁROK

- országhatár
- autonóm köztársaság határa
- autonóm terület határa

BUDDHISTÁK

- buddhisták

KERESZTÉNY FELEKEZETEK

- ortodoxok
- grúzok
- örmeények
- luteránusok

MUSZLIMOK

- siíták
- szunniták

TELEPÜLÉSEK

- 1 000 000 lakos fölött
- 500 000–1 000 000
- 100 000–500 000

HATÁROK

- országhatár
- autonóm köztársaság határa
- autonóm terület határa

ráció egyik elemének tekinthető kis köztársaság (a szovjetidőkben autonóm terület), Észak-Oszétia–Alánia lakója, míg másik csoportjuk államalkotónak számít a de jure Grúziához tartozó régió (korábban autonóm körzet), Dél-Oszétia területén. Érdekes tény az is, hogy a türk nyelvű, muszlim karacsajok és balkárok nem egymással, hanem a kaukázusi nyelvet beszélő, bár ugyancsak muszlim cserkeszekkel, illetve kabardokkal alkotnak köztársaságot.

Nagyhatalmi törekvések

Az évszázadokra visszanyúló, véres, fegyveres konfliktusok legfőbb gyökereit részben a térséget aktuálisan uralma alá hajtani akaró nagyhatalmak agresszív politikájában, részben pedig a helyi kis közösségek ezekre adott szinten agresszív védekező-mechanizmusaiiban kereshetjük. E törésvonalak romlására az 1920-as években kialakuló bolsevik

hatalomnak sem volt érdemi válasza, később pedig, a sztálini terror során zajló, sokszor egész népeket érintő megtorlások, deportálások is továbbéleszték a már meglévő ellentéteket.

A II. világháború, illetve Sztálin halála után a perifériákon, így a Kaukázus-vidéken is a központi szovjethatalom nemzetiségi stratégiája elsősorban arra irányult, hogy lazítsák a helyi lakosság tradicionális etnikai identitását, illetve területi homogenitását és közelítsék kultúráját a politikai hatalmat megtestesítő oroszokéhoz, ezzel párhuzamosan pedig a szocialista szovjet embereszménynek megfelelő, az etnikai különbségeket nem ismerő társadalmat alakítsanak ki. Ennek határozott megnyilvánulásai az orosz etnikum dinamikus bevándorlása, az orosz iskolarendszer kiépítése, valamint ezzel párhuzamosan a kétnyelvűség kialakulása voltak.

E folyamatok természetesen eltérő módon hatottak a Kaukázus-vidék különböző területein. Az oroszok beáramlása az északnyugati részek falusias térségeibe, illetve az 1950-es évek iparosításának következményeként a nagyobb városokba volt a legintenzívebb. Így az orosz népesség száma és aránya az észak-kaukázusi köztársaságokban nyugatról kelet felé csökkent: ezzel együtt – ugyanilyen irányban – az iszlám befolyása és a helyi politikai elit elszakadása törekvései növekedtek. Ez a tény a konfliktusok kiéleződésének valószínűségét is növelte.

A dél-kaukázusi régióban más helyzet állt elő: itt a szovjetidőben leginkább a helyi többségi nemzetek homogenizációja növekedett, és csupán a városokban nőtt az oroszok száma (ez leginkább az akkori tagköztársaságok – korábban multikulturálisnak számító – fővárosaiban szembetűnő). A Szovjetunió felbomlásának időpontjában ezek az országok voltak etnikailag a legegyszerűbbek. Ekkor Örményországban az örmények aránya 93%, Azerbajdzsánban az azeriek 83%, Grúziában pedig a grúzoké 70% (utóbbiak a legkoncentráltabbak az akkori államalakulatban, mivel a grúzok 96%-a volt Grúzia lakója).

Az 1990-es években a helyzet megváltozott: 15 háború, illetve fegyveres konfliktus robbant ki, ez pedig nemcsak az orosz lakosság, hanem a többi kisebb etnikum önkéntes elvándorlását, kényszer-migrációját, ezzel együtt az etnikai térszerkezet megváltozását eredményezte.

A nyelvi, etnikai és kulturális törésvonalak

A több tucat kisebb-nagyobb etnikai csoportból álló lakosságot nyelvi alapon három nagyobb csoportra oszthatjuk. Az indoeurópai nyelvet beszélők legtöbbször keleti szláv (főként orosz), illetve valamilyen iráni nyelvet (kurd, oszét, lezg) beszél, de je-

lentős az örmények, valamint a görögök száma is. A türk nyelvűek főleg a Dél-Kaukázusban alkotják a lakosság többségét, de megtalálhatjuk őket az észak-kaukázusi kis köztársaságokban is. A kaukázusi nyelveket beszélők viszont nem állnak genetikai kapcsolatban egymással, csupán a földrajzi elhelyezkedésük alapján oszthatjuk őket nyelvi alapon három (északnyugati, északkeleti és déli) csoportba.

Sajátos tény, hogy a nyelvi különbségek sok esetben nem tükrözik hordozóik európai értelemben vett identitását, emellett pedig a különböző kis csoportok területét sokszor szabdalja közigazgatási és/vagy államhatár, ami társadalmi struktúrájukat és csoportképző folyamataikat is meghatározza. Sok esetben pedig legalább ilyen fontosak a kulturális (vallási), illetve társadalmi különbségek (különböző klánokhoz való tartozás), valamint a földrajzi környezetükből (hegyvidék–síkság) fakadó életmód is.

A nyelvek mellett a vallási sokszínűségről sem feledkezhetünk meg. A keresztény egyházak közül északon uralkodik az orosz ortodox egyház, míg délen az ókeresztény örmény és grúz egyház. Ellenpontjuk az egész térség kultúráját átszövő iszlám. A muszlimok jelentősebb része síita (főként azeriek), más csoportok szunniták, de egyéb kisebb iszlám irányzatok is megtalálhatóak a térségben.

Megváltozott geopolitikai helyzet

A Szovjetunió összeomlása és politikai erejének térségbeli csökkenése alapvetően átrendezte az amúgy is konfliktusforrásnak számító terület helyzetét. Ma – e térség korábbi történetében is nagyhatalmi szerepre törekvő – Törökország és Irán mellett az Egyesült Államok és az Európai Unió is fokozott érdeklődést mutat a Kaukázus-vidékkel történő szorosabb együttműködésre. Ugyanakkor a 2001. szeptember 11-i események hatásaként a moszkvai vezetés is agresszívabb politikát folytat a muszlim szakadárokkal szemben.

Az 1990-es években a rendkívül változatos etnikai képű területen újra előtérbe kerültek a helyi népek sajátos – az európai értelmezésektől erősen eltérő – identitásmeghatározásai. A nyelvi különállás helyett/mellett megerősödnek a törzsi, területi és vallási különbségeken nyugvó csoporttudatok, amelyek sok esetben a társadalmi törésvonalakat is átformálták. A korábbi gazdasági és politikai rendszer megrogyása pedig a gazdasági, szociális és egzisztenciális különbségeket is felerősíti.

SZÖVEG: BOTTLIK ZSOLT

GLECCSER, HEGYEK ÉS TÓ: ALPESI TÉL 100% HÓGARANCIÁVAL

A ZELL AM SEE-KAPRUN RÉGIÓ NYÚJTOTTA téli kínálat a 3000 méternél is magasabban található Kitzsteinhorn-gleccser havas kalandjaitól a befagyott Zelli-tó jegén történő korcsolyázásig terjed. Az egyedülálló alpesi kulisszának köszönhetően a vendégek a télisportok teljes tárházából válogathatnak. A régió három változatos síterepén a profik és a haladók, a családok és a kezdők egyaránt megtalálhatják a számukra legmegfelelőbb sípályákat. Emellett a sípályán kívül is számtalan aktív kikapcsolódási lehetőség várja az üdülővendégeket: a kínálat a hóborította tájon át tett sífutástól, túrázástól és hótalpas kirándulástól kezdve a vidám szánkózásig, valamint a Zelli-tó jegén űzött különféle jeges sportágakig terjed.

Az ambiciózus snowboardosoknak és síelőknak a gleccser három hóparkja ígér izgalmas kalandokat. Salzburg tartomány egyetlen gleccsere Ausztria legmagasabb hegyeinek ölelésében kínál 138 kilométernyi, tökéletesen karbantartott sípályát. Az üdülővendégek a tökéletesen kiépített hóágyúrendszernek köszönhetően 100 százalékban hóbiztos sípályákon sportolhatnak és adhatják át magukat a 3000 méter feletti magasságban történő síelés felszabadító érzésének. A Kitzsteinhorn mély hóval borított szakaszainak köszönhetően a freeride szerelmeseink is egyedülálló élményekben lehet része.

A „Gipfelwelt 3000” élményvilág a Hohe Tauern Nemzeti Park háromezres hegycsúcsainak lenyűgöző világába enged egyedülálló bepillantást. Két új kilátópont – köztük a „Top of Salzburg”, a tartomány legmagasabb kilátója – lélegzetelállító körpanorámát kínál a környező hegyekre. A kínálatot a többszörösen kitüntetett „Cinema 3000”, az új hegycsúcsétterem, valamint a „Nemzeti Park Galéria” és a hozzá kapcsolódó különleges információs pontok teszik teljessé. Az aktív kikapcsolódást követően a vendégek a TAUERN SPA 20 000 négyzetméteres élményfürdőjében és szaunaóázisában tölthetnek fel új energiával.

További információk: ZELL AM SEE-KAPRUN TOURISMUS
Brucker Bundesstraße 1a | A-5700 Zell am See | Tel.: +43 (0) 6542 770
welcome@zellamsee-kaprun.com | www.zellamsee-kaprun.com

⊕ SZÖVEG: SOLYMÁRI DÁNIEL

A VIHAROK FÖLDJE

PATAGÓNIA FÜGGŐLEGES BIRODALMA

A Tűzföldtől északra a Dél-patagóniai-jégmező jórészt befedi a Déli-Andok hegyvilágát, azonban a mérsékelt övezet legnagyobb jégborításának peremén meglepően merész formájú sziklacsúcsok emelkednek a magasba. A jégvájta tavak és a gleccservölgyek fölött, a hegyi tundra és a füves pampa találkozásánál két mesészerű sziklavilág is magasodik. Az egyik El Chalten jégbe zárt világa, híres-hírhedt tornyaival: a Fitz Royjal és a Cerro Torrival.

A másik megjelenésében eltérő, de ugyanúgy lenyűgöző: a Paine-csoport. Kis területű sziklabirodalom, rendkívüli gránitfalakkal-taréjokkal – és igencsak mostoha időjárással. Hegymászószempontból ez az extrém sziklamászás hazája. Hősies küzdelem, vagy emberi hasztalanság? Hegymászók a világ végén...

A DÉLI-ANDOK DÉLI RÉSZÉN JÁRUNK. A patagóniai pampáktól nyugatra, a vulkánjait „vesztett” Andok különös világot rejt: a kontinens e részén Földünk legvalószínűbb csúcsai törnek az ég felé. A világ vége – ahogyan a horizonton vágató gauchók, Dél-Amerika cowboyai nevezik.

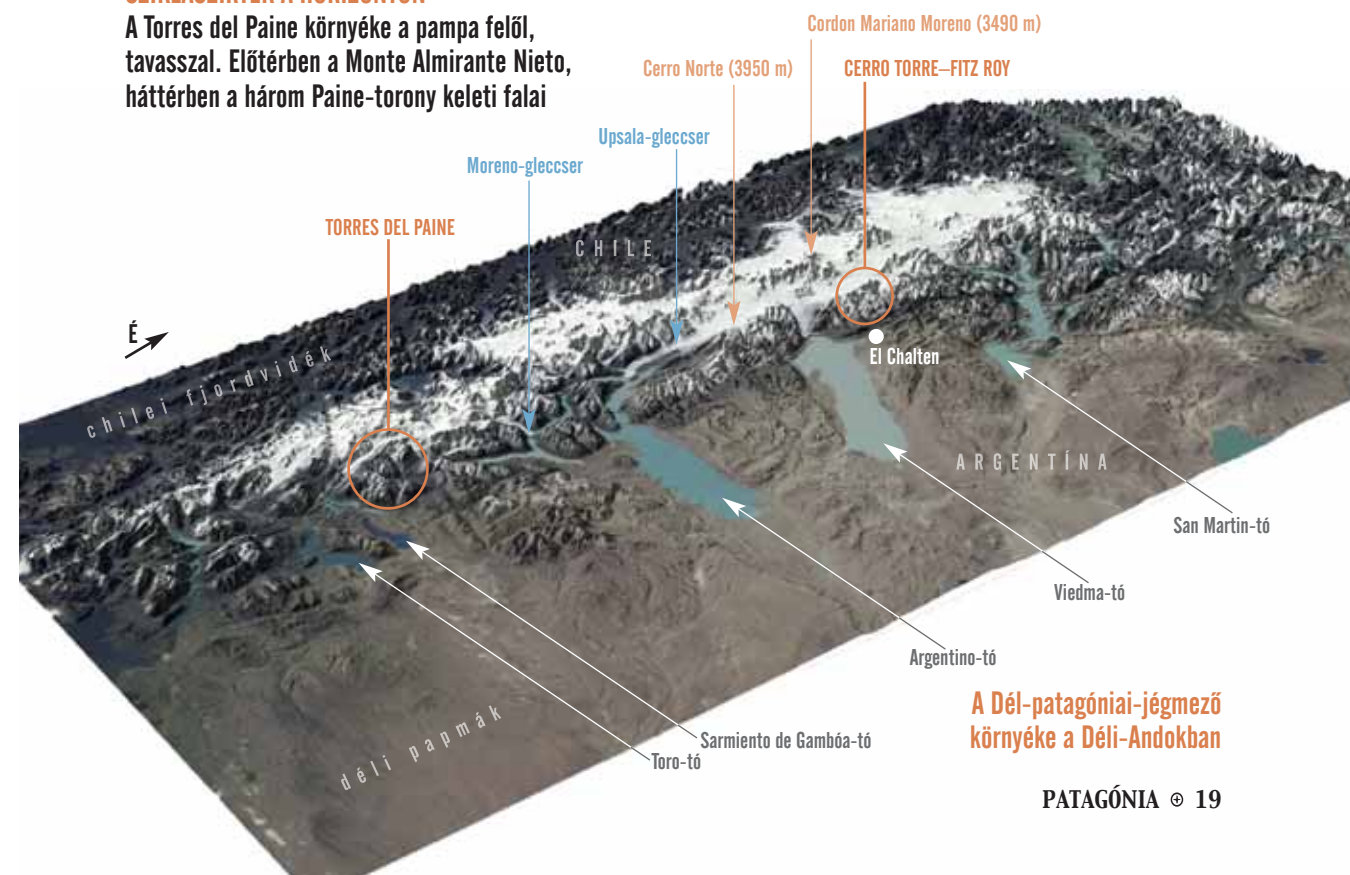
Az időjárás errefelé kifejezetten rapszodikus: a frontok gyorsan mozognak, az óceán felől érkező, majd a jégmezőről a sziklatornyok közé csapó nyugati szelek igen erősek, óráról órára változtatva ezzel az időképet. Így a pontos, helyi előrejelzés szinte lehetetlen. A Dél-patagóniai-jégmező uralta táj – mostoha időjárása ellenére – mágnesként vonzza a kalandra vágyó alpinistákat, akik a füves mezőségek hatalmas legelőterületei felől közelítenek a nyugati horizonton mesésen tornyosuló sziklacsipkék felé. A rinocérosznyi argentin szarvasmarhák legelőire évente mindössze 400 mm-nyi csapadék hullik, hiszen a nedves légtömegek a hegyek túloldaláról, a Csendes-óceán felől indulnak útjukra. A felhőfogó, éghajlatváltó, alpinistavonzó jég- és sziklavilág 1500 mm-nyi, az óceánparti

fjordvidék viszont 3000-4000 mm csapadékot kap minden évben, de még beszédesebb adat, hogy van olyan partközeli térség is, ahol 350 nap esős az évből! A felhők mélyen ülnek, az áhított szirtek megpillantására az igazán sziklatús keleti és délkeleti, szárazabb oldalakon is gyakran napokat-heteket kell várni...

Ám a terep vadsága – a kemény gránit mellett – jelentős részben pont a csapadékbőség számlájára írható. A mélyből felnyomuló, de a felszín alatt megrekedt és megszilárdult gránittömegek azért kerültek napvilágra, mert a sok csapadéktól vastagra hízott jégtakaró az elmúlt évszázadokban kifejezetten hatékonyan koptathatta a terepet. Így jórészt lepusztította a gránitot takaró üledékes fedőrétegeket, mire azok felszínre kerülve, helyenként repedeztetten, máshol pedig masszív, tömött, összefüggő tömegekként dacoltak tovább az elemekkel. Elsődlegesen a jéggel: a még ma is 2-3 magyar megyéni jégmező szegélyének jégnyelvei, túlsorduló gleccserei faragták elképesztően meredekre, hegyesre-élesre a hegyvidékeket.

SZIKLASZIRTEK A HORIZINTON

A Torres del Paine környéke a pampa felől, tavasszal. Előtérben a Monte Almirante Nieto, háttérben a három Paine-torony keleti falai

A Dél-patagóniai-jégmező környéke a Déli-Andokban

A FITZ ROY ÉS SZIKLATORONY-SZOMSZÉDAI

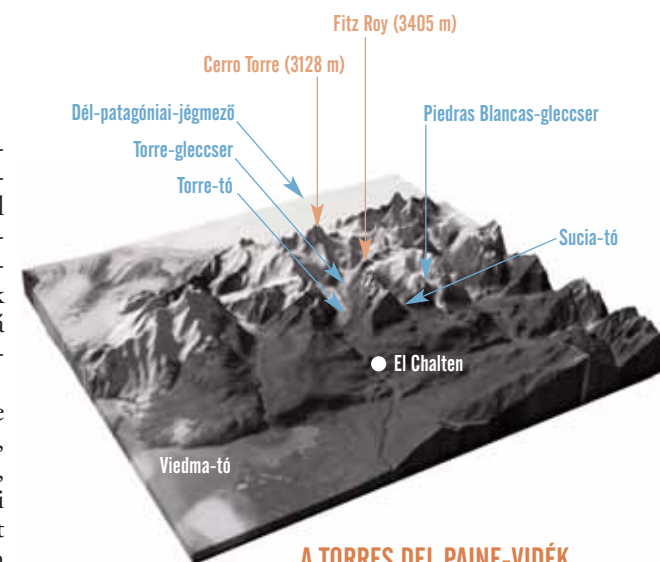
Az előtér calafate nevű bokrának bogyós gyümölcséből a helyiek főként lekvárt készítenek. A legenda szerint, aki megkóstolta a gyümölcsöt, visszatér Patagóniába

A CERRO TORRE–FITZ ROY SZIKLAVILÁG
a Dél-Patagóniai-jégmező irányából,
nyugat felől (balra)

Magashegyi versenyfutások

A patagóniai gránitorony-vidékek közül az argentin oldalon emelkedő El Chalten-csoport a híresebbik, a 3000 méter fölé emelkedő Cerro Torrival és Fitz Royjal. Bár e csúcsok tengerszint feletti magassága közel sem tekinthető rendkívülinek, megdöbbentő formájuk és mászhatatlannak tűnő falaik miatt a modern hegymászók vágyott célpontjaivá váltak; e hegyek a mai napig több ellenállást tanúsítanak, mint a legtöbb himalájai hegyóriás!

A Cerro Torre megmászásának története 1959-re nyúlik vissza: Cesare Maestri, a „Dolomitok pókja”, korának egyik kiemelkedő sziklamászója két társával, Cesarino Favával és az osztrák hegyvezetővel, Toni Eggerrel egy álló hónapig tartó küzdelmet folytatott a még meghódítatlan csúcsért. Hegymászókörökben

A TORRES DEL PAINE-VIDÉK

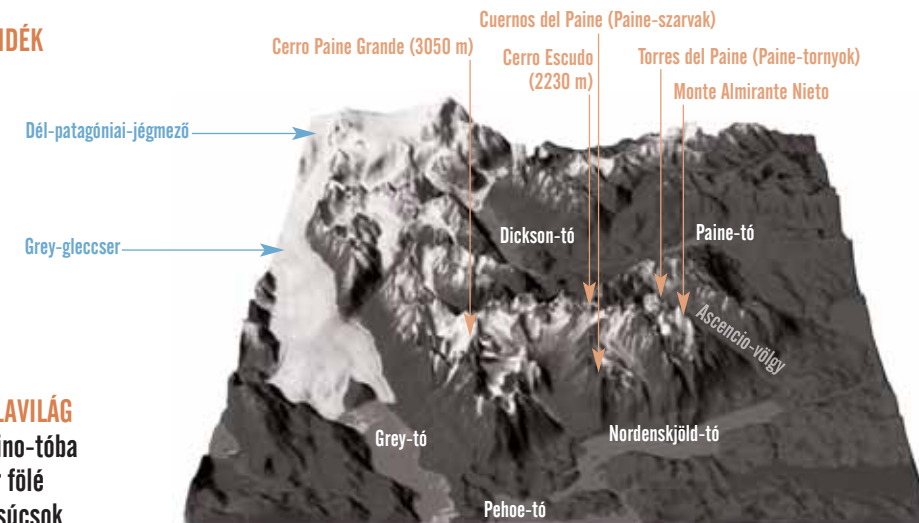
mindmáig vita tárgya, hogy elérték-e a csúcst! A regénybe illő napokról nincsenek bizonyítékok, ugyanis fényképezőgépük mászás közben leesett. A heroikus küzdelem során a végletekig kimerült Fava menet közben visszafordult, Maestri és Egger viszont folytatta a csúcs támadását. Hat nappal később Fava a fal alján talált rá a hóban fekvő, félholt Maestrire. Későbbi elmondása szerint elérte a csúcsot, azonban Egger ereszkedés közben lezuhant és szörnyethalt. E tragikus kimenetelű pionírexpedíciót követően a legjobb mászók próbálták Maestri teljesítményét megismételni, eredménytelenül. Így az a kétely merült fel, hogy az útvonal túlságosan nehéz ahhoz, hogy az olasz mászózseni azt a maga korában és eszközeivel leküzdhetné volna. Maestri út-leírása és a falban hátrahagyott eszközök sem voltak kellően bizonyítóerejűek, nem győzték meg a két-

kedők népes táborát – bár akkor még senki sem járt a Cerro Torrén.

Maestri a kritikák hatására 1970-ben visszatért egykori drámai küzdelmei helyszínére, és az alpinizmus összes akkori kellékét bevetve elsőként ért fel a csúcsra, és vissza az alaptáborba. Ám a híres sziklamászó az immár biztos sikert követően sem nyugodhatott meg: a több száz fűrt sziklaszeg, illetve a felhasznált és – bizonyítékul, vagy kimerültségből – a falban hátrahagyott kompresszor miatt áldatlan támadások keresztüztébe került. A Kompresszor-út néven elhíresült sziklautat azóta generációk ismételték meg, de a teljesítmény értéke máig sem csökkent.

A Paine-tornyok a Cerro Torrétól messze délre, Chilében emelkednek, ám ugyanúgy a nagy jégmező peremi sziklakibukkanásai. A Torres del Paine

A TORRES DEL PAINE-VIDÉK

FELHŐPAPLAN ÉS SZIKLAVILÁG
A jégmezőről az Argentino-tóba érkező Upsala-gleccser fölé emelkedő, jégfaragta csúcsok

FOTÓ: EXTERRA

FOTÓ: SOLYMÁRI DÁNIEL

A PAINE-CSOPORT NÉVADÓ TORNYAI

Az Északi- (Torre Norte, középen) és a Nagy, más néven Központi Paine-torony (Torre Central). Az általunk is kísérelt Bonington-út a Központi-torony (Nagy-torony) bal oldalán vezet. Ami a Chalten-csoportban a Fitz Roy és a Cerro Torre, az a Paine-csoportban a Paine-tornyok: közülük is a legnagyobb a Központi-torony

néven ismert terület csúcsmászásai is bővelkednek drámai eseményekben. E vidék talán legimpozánssabb része a mintegy 2600 méteres, névadó gránit-torony-hármas, közülük a legnagyobbik első megmászását is elkeseredett emberi küzdelem kísérte. (A patagóniai csúcsok esetében nem azok abszolút magassága jelenti a kihívást, hanem a hatalmas sziklatornyok gyakran 1000 métert is meghaladó, tagolatlan falai és a zord időjárás.) 1962-ben két nemzet képviselői tartózkodtak egy időben a tornyok alap-táborában – azonos céllal. Az angol és olasz mászók váratlan találkozásából valódi versenyfutás született: ki ér fel hamarabb a legmagasabb torony csúcsára?

A hegység, az óceáni légtömegek természetes szélcsatornája – s a páratlanul mostoha időjárás – sorra meghíúsította a próbálkozásokat: a mászók előre beszerelt köteleit és stratégiaileg felépített sátraikat rendszéttépte a szél. A hegyi csatában az angolok bizonyultak leleményesebbnek: a torony tövébe fából kunyhót építettek, és innen kiindulva sikeresen

támadhatták a csúcst. A feszültséggel teli és az angol szalonok légkörétől jócskán idegen vitákkal kísért együttlétből végül a brit Chris Bonington és társai több hónapos küzdelme vezetett sikerre.

Nagy falak, kis emberek

A nagyfalmászás a hegmászás egyik speciális ága: az óriásfalak megmászása a mászó minden tudását és a felszerelések legszélesebb választékát követeli a hegyi kalandoroktól. A feljutás egy ilyen falon hosszú és kitartó munka eredménye, amelyet a sziklamászók – napjaink sportos mászóetikáját követve – nem szakítanak meg. Ez adott esetben több hét folyamatos falban tartózkodást is jelenthet: a zsákokba csomagolt élelmet, mászányi felszerelést és a sok száz literes vízkészletet a falon maguk után húzva haladnak ötven-hatvan méteres szakaszokban, egyre följebb a kezdetben végtelennek tűnő sziklafalon.

MAGYAR HEGYMÁSZÓK A KÖZPONTI-TORONY BONINGTON-ÚTJÁBAN

Elöl a szerző, Fucskó László biztosít, utána Kovács Attila mászik a fix kötélen. A sziklamászók két- vagy háromfős, ún. kötélpartikban mozognak. A mászás során az előmászó mindig egykötéllyel (50-60 m) szakaszt mászik a sziklán, miközben a kötelet és a különféle technikai eszközöket mozgásának biztosítására, így a visszaesés mértékének csökkentésére használja. Társa egy fix, ún. biztosító álláshelyen (standban) biztosítja társát, erre a célra kifejlesztett eszközzel adagolva a kötelet

FOTÓ: SOLYMÁRI DÁNIEL ARCHIVUM

Az első néhány száz méter megtétele után a nagyfalmászók azzal a tudattal hagyják maguk alatt a biztos talajt, hogy ezt követően lejutni csak napok, nemritkán hetek múltán, de mindenképpen nagy fáradtság árán lehetséges. E függőleges birodalomban néhány négyzetméteres, hordozható függőágyakban töltik éjszakájukat ég és föld között, sziklaszegeken és egyéb speciális eszközökön lógva.

2006. Társaimmal azzal a céllal érkezünk a chilei Puerto Natalesbe, hogy a Paine-tornyok szomszédságában magasodó Cerro Escudo 1000 métert meghaladó falán másszunk fel egy új útvonalon. Budapesti indulásunk után alig egy héttel már a hegy lábánál porcióztuk a sok száz kilónyi felszerelést; a himalájai viszonyoktól eltérően itt magashegyi teherhordók csak mérsékelten segítik a mászók mozgását...

Natalestől néhány órányi buszútra valószerűtlen világba csöppentünk. A távolban úgy ringatózik a füves-fás pampa dombos háta, mintha egy köpenyt fújna a szél. Oly merészen törnek elő a Cuernos (Szarvak) ikertornyai, és szakadnak le 1000 métert is elérő, függőleges falikkal a déli bükkerdők és a tükörsima tavak horizontjába, mint egy óriás csatahajó. Az itteni, égbe szökő gránittornyakat is a Dél-patagóniai-jégmezőről lenyúló gleccserek csiszolták tükörsimaságúvá, így a feljutás a hegymászás legnehezebb feladatai közé tartozik.

Az alaptáborba indulás előtt felkeresem a civilizáció utolsó helyi nyomát, a dollármilliókból épített, ötcillagos szálloda mosdóját, és meleg vízzel dörzsölöm arcomat a díszes porcelán kézmosó felett. Több mint egy hónapig nem lesz részem ilyen „élvezetben”. Elnézem a hotel apartmanjai előtt nyugágyon pihenő üdülőket, akik a távolba meredve nyújtóznak, és feledik mindennapjaikat. Csak sajnós a panorámában nem gyönyörködhetnek, mert ágyaik fekvése miatt most pont háttal vannak a hegyeknek, így csupán a buszokról le szálló turistákat szemlélhetik...

A kellemesen emelkedő dombos kaptatót Notofagus-erdő (déli bükk) váltja fel. Titkon hiszem, hogy manók és erdei szörnyek nézik, hogyan görnyedem kétrét a hátizsákomra szerelt üres, fehér hordóval, mely kellően megtévesztő a mellettem elhaladó túrázók számára, hogy rendre megkérdezzék, hány kilót cipelek; a válaszomat váltogatom: valakinek 100-at, míg a másoknak 150-et lóditok. Egyetlen szórakozásom ez a kised játék a felfelé tartó, hosszú úton. A nap végére elérem alaptáborunkat, ahol már népes nemzetközi csapat fogad. Kollégáim hetek óta várják a jó időt; itt a legfontosabb erény a türelem. Társaim is megérkeznek, néhány óra elteltével az alaptábor részévé válunk.

Másnap munkához látunk, elkezdődik a felszerelés kb. egy hétig tartó mozgatása a fal lábához. Lassan magam mögött hagyom az erős vonalú erdő-

FUCSKÓ LÁSZLÓ A CERRO ESCUDO KELETI FALÁBAN

A nagyfalmászók az éjszakákat erre a célra kifejlesztett, speciális függőágyakban töltik. A táborhelyek mozgatásakor az ágyakat sátor-szerűen összecsomagolják, majd minden felszerelést és ételmezt hatalmas zsákokba rendezve maguk után húzzák, egyre feljebb, a csúcs irányába. E manőver komoly technikai és fizikai igénybevételt jelent, hiszen a függőleges sziklafalon lógva több száz kilót kell ilyen módon 50-60 méterenként egyre feljebb és feljebb húzni

FOTÓ: SOLYMÁRI DÁNIEL

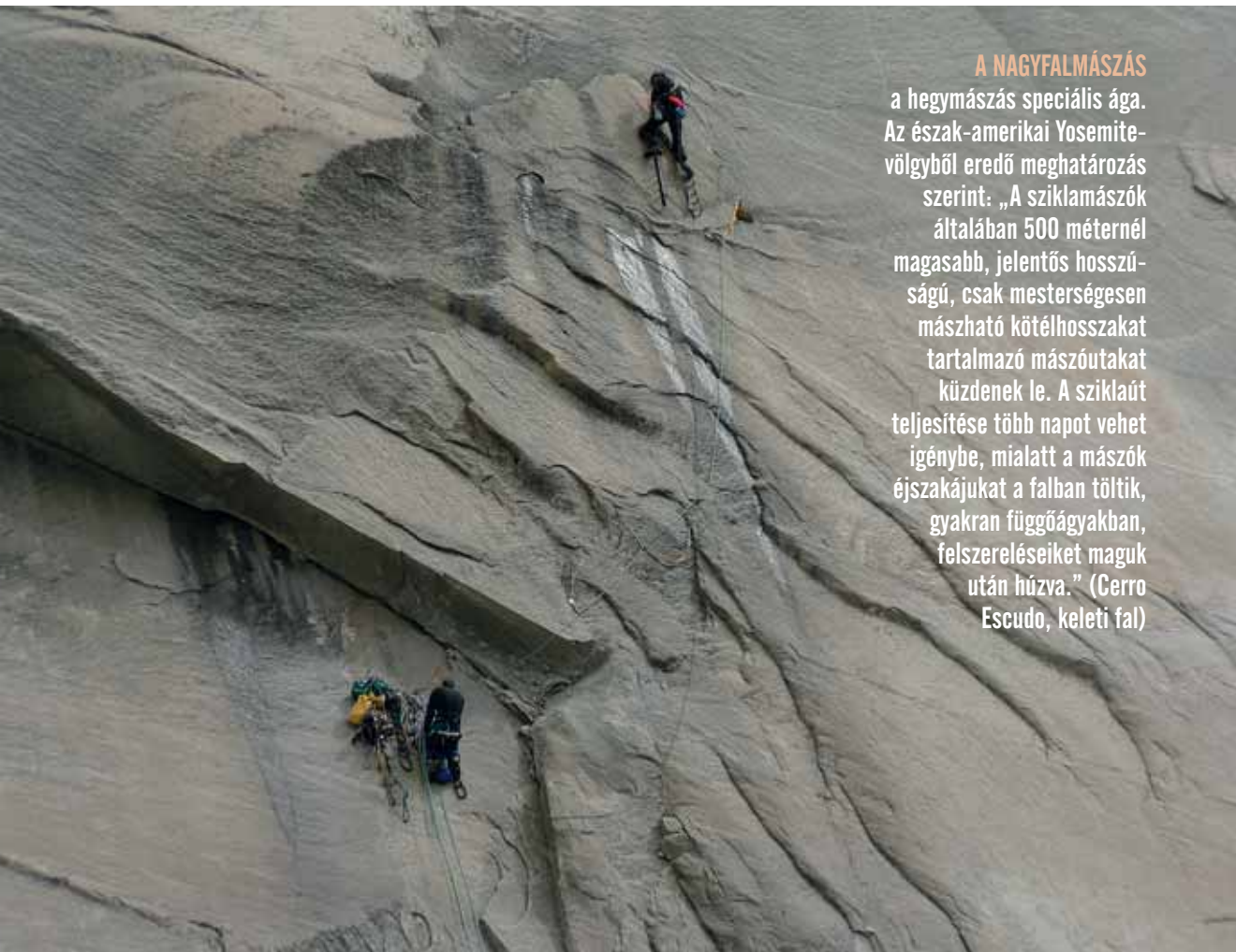
határt, és beérek az Ascencio (Csend)-völgybe. Gígszi csúcsok ölelnek körül, amelyek látszólag az égig érnek a kilométer magas, függőleges, olykor áthajló sziklafalaikkal. Lenyűgöző a környezet. Leülök, és egy óráig csak csodálom. Arra gondolok, hogy vajon mi másra való a táj, ha nem arra, hogy valaki meglássa, és beleálmodja magát? Így születhet meg a táj és az ember misztikus kapcsolata, hogy megálmodhassam benne különös, varázslatos, szerelmes és bozótosfejű álmimat, melyek itt maguktól születnek, egyszerűen, szinte automatikusan, hogy aztán a legnagyobb energiámmal próbáljam felidézni majd őket odahaza.

Hetek teltek el a hegyekbe érkezésünk óta. Tíz napja mászunk az Escudón. Több mint 1000 méteres függőleges, áthajló, tükörsima leszakadás. A gyomrom összeszorul a látványtól, a szívem a torokban ver. Kötéltársam, Fucskó László bravúrt bravúrra halmoz, hatalmas technikai tudással rendelkezik.

Egyik reggel hatalmas zajra ébrednek, és már érzem is a testemen átbogó vonatot. Azonnal világgossá válik, mibe kerültünk. Laci kiáltásai visszahangzanak a semmiben. Visszakiáltok, mást nem tehetek. Minden olyan gyorsan történik, de valahogy mégis lassan. Talán vége. Elcsendesül minden.

Laci kiabál, hol vagyok? Mi lehet vele? Kimászom az ágyból. Társamat keresem, ő az ágyon fekvő falhoz szorul. A kétszemélyes ágy külső részét emberméretű kövek tépték szét, és robotgattak át a kereten. Ronggyá szakadt az ágy egy része. Gyorsan kimászunk, és elhagyjuk párkányon kialakított táborunkat. Várjuk a hó-kő lavina újabb hullámát.

Órák telnek el szótlánul, csak ülünk egymás mellett, és nézünk a semmibe. Mikor egyikünk visszamerészkedik, látjuk, hogy a párkány tele van hóval, kővel, friss nyomokkal. Semmi kétség: a csúcs közelében húzódó egyik, falon túllógó, átfújt hónyúlvány leszakadt. Közvetlenül fölöttünk

A NAGYFALMÁSZÁS
a hegymászás speciális ága. Az észak-amerikai Yosemite-völgyből eredő meghatározás szerint: „A sziklamászók általában 500 méternél magasabb, jelentős hosszúságú, csak mesterségesen mászható kötélhosszakat tartalmazó mászóutakat küzdenek le. A sziklaút teljesítése több napot vehet igénybe, mialatt a mászók éjszakájukat a falban töltik, gyakran függőágyakban, felszereléseiket maguk után húzva.” (Cerro Escudo, keleti fal)

FOTÓ: KOVÁCS ATTILA

TECHNIKAI SEGÉDLET
A tagolatlan, tükörsimaságú gránit falrészeket csak mesterséges technikával lehet leküzdeni. A szabad mászással ellentétben itt az eszközöket a továbbhaladáshoz közvetlenül is igénybe veszik a mászók (Cerro Escudo, keleti fal)
(jobbra fent)

FOTÓ: FUCSKÓ LÁSZLÓ

A SZERZŐ A KÖZPONTI PAINE-TORONY
Bonington-útjának mászása közben. Háttérben a Cerro Escudo keleti fala. Alattunk a Valle del Silencio: a Csend-völgye

csapódott a falba, és az instabil köveket leszakítva robotgott át rajtunk. A kétszemélyes ágy sátra szitává lyukadt, külső részén hatalmas rések tátongnak a függőlegesen átzúduló kövektől. Fél nap pótcselekvésszerű pakolgatás és várakozás után, örven méterrel balra költöztetjük az egész tábor. Várjuk az estét, még jobban az ébredést. Három napot töltünk el így, a felfelé vagy lefelé örök kérdésével. Visszafordulunk. Lacival kettesben éljük át e nehéz periódust, az el nem felejtethető beszélgetéseket, vitákat, majd a tábor és a kötélszakasz felszámolását.

Az előretolt táborunk sátrában fekszem, és gondolataim olyan hevesen cikáznak, hogy követni se tudom őket. Egy hétbe telik, míg visszaillesztjük a rengeteg felszerelést az alaptáborba. Rövid pihenő után úgy döntünk, hogy egy újabb próbálkozást teszünk, ám más stílusban, más-hová. A legérdekesebb célnak a legmagasabb Paine-torony történelmi, Bonington-útja tűnik. Hegyi restségemet hamar legyőzöm, és nagy kedvvel gondolkodom a stratégián, amit az út megmászása kíván.

Nehéz itt bármilyen gyors, alpesi stílusú próbálkozást tervezni; az időjárás rapszodikus változásai ellehetetlenítik a mászást. Sokat néztem korábban idegen mászó társaimat, akik a legkülönbözőbb al-

FOTÓ: KOVÁCS ATTILA

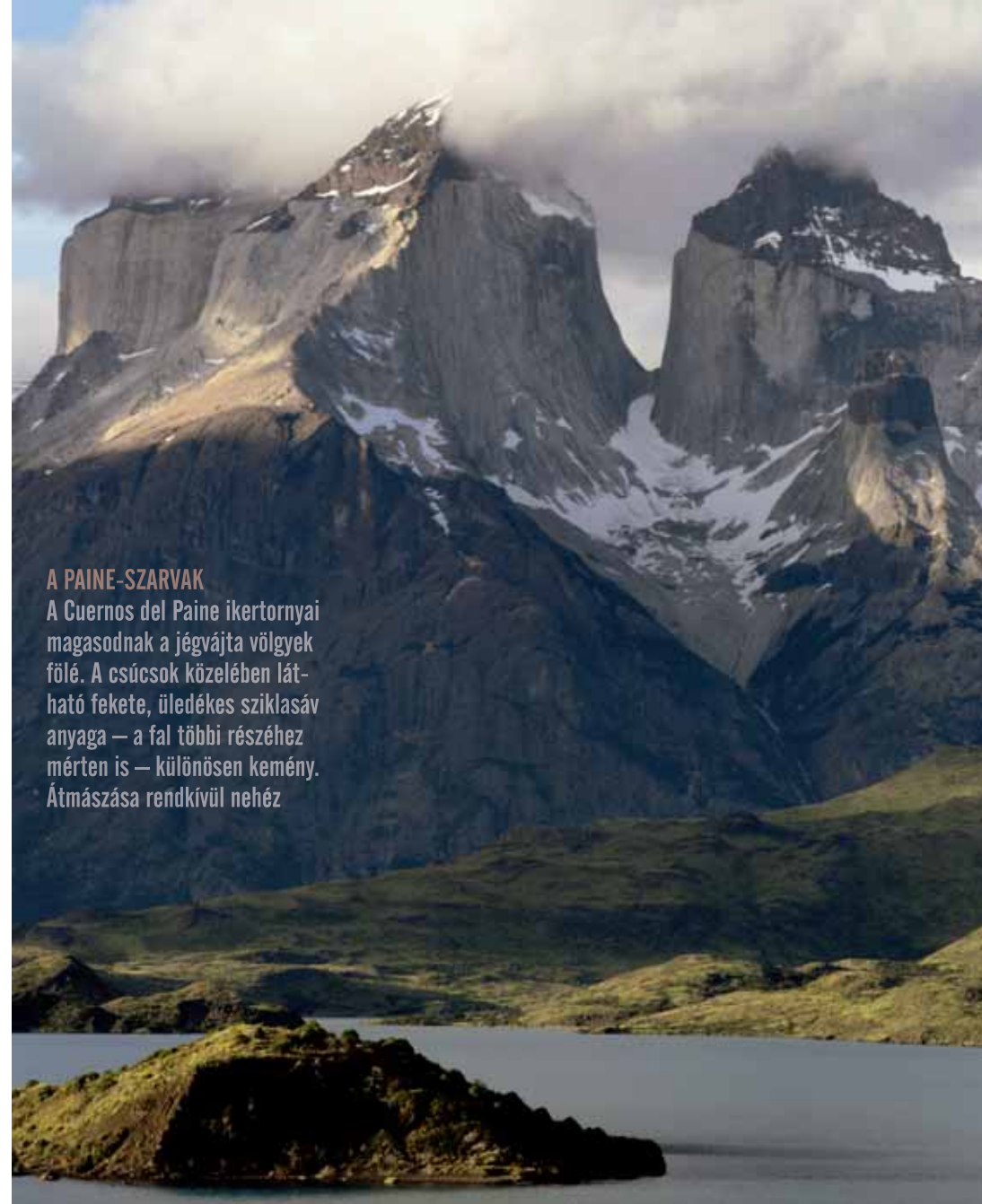

MESTERSÉGES MÁSZÁS

A beszerelt pontok, amelyek elhelyezéséhez a mászók minden tudására és a technikai eszközök teljes arzenáljára is szükség van – sok esetben csak a mászó testsúlyát bírják el, nagyobb terhelést már nem. Így egy esetleges esés jelentős kockázattal járhat (Cerro Escudo, keleti fal)

FOTÓ: KOVÁCS ATTILA

A PAINE-SZARVAK

A Cuernos del Paine ikertornyai magasodnak a jégvájta völgyek fölé. A csúcsok közelében látható fekete, üledékes sziklasáv anyaga – a fal többi részéhez mérten is – különösen kemény. Átmászása rendkívül nehéz

FOTÓ: SZENYŐR SZABOLCS

pesi célokra igyekeztek: miként indulnak vagy tucatszorra útnak, hogy aztán ismét lekeresse őket a vihar? Vajon lenne-e nekem türelmem mindehhez? Napokkal később a Központi-torony aljában készülünk a másnapi mászórohamra.

Huszonnégy órája mászunk felfelé. Már nem számolom a kötélhosszakat, egy végeláthatatlan repedésrendszer mentén haladunk. A hideg a csontjaimig hatol, ennyire talán még életemben nem fáztam. A csúcs zárótömbjéhez érve már sötétben keressük a továbbvezető utat, majd mindent latba vetve a visszaereszkedés mellett döntünk, elkerülve a falban éjszakereszketés mellett könnyen végzetes kimenetelű lehet. Néhány óra elteltével elered

az eső – kevesebb, mint egyetlen csapadégmentes napot adott nekünk az időjárás.

Harminc óra elteltével ismét a fal tövében pihenünk.

E rendkívüli hegyekből való távozás előtt még egy utolsó pillantást vetek a körülölelő csúcsokra. A patagóniai sziklatornokok még a függőlegeshez szokott szem számára is valószínűtlenül törnek az égbe. Mint Pompeji örök álomba merült lakói, úgy sugározzák e tornokok falai kiáltásukat. Nem jajszó vagy segélykérés, hanem jégbe és „kőbe zárt sikoly”.

Az alaptábor idő közben kiürült. A tucatnyi mászóból talán ha páran érthettek el vajmi sikert. Ez a megszokott forgatókönyv Patagóniában. ☺

2013

A NAPFOLT- MAXIMUM ÉVE

⊕ SZÖVEG: TRUPKA ZOLTÁN

A Nap legismertebb jelenségei a napfoltok, melyek száma átlagosan 11 évenként éri el a maximumot. Ilyenkor azonban a kitörések és a naptevékenység más megnyilvánulásai is gyakrabban jelentkeznek, sőt jelentős hatással lehetnek Földünk légkörére, magnetoszférájára, s ezen keresztül civilizációnkra is. Az előrejelzések szerint 2013 a napfoltmaximum éve lesz, ezért különösképp érdemes megismerkedni központi csillagunk működésével, jelenségeivel és azok hatásaival

Már a régi kínaiak is...

A Nap fontosságával szinte minden természeti nép tisztában volt. Tudták – vagy legalábbis érezték –, hogy nélküle nem lenne élet, így nem csoda, hogy istenként tisztelték. (Gondoljunk csak Egyiptomra, Közép-Amerika lakóira vagy Japánra, melyet nem véletlenül neveztek a felkelő nap országának! Nem csak piramisokat, templomokat és kőköröket építettek a Nap-kultusz jegyében, hanem sok nép – köztük a régi magyarok is – sírjaikat az égtájak szerint tájolták.)

A Nap legismertebb jelenségei a napfoltok, melyekről a kínaiak már az i. e. 12. században is említést tesznek. Európában sokáig úgy vélték, hogy csak is légköri jelenségek lehetnek, mivel a Napnak, mint istenségnek, tisztának, makulátlannak kell lennie.

Galileo Galilei (1564–1642) már távcsövet használt az észleléshez, s rájött, hogy a foltok a Nap felszínén vannak. A napfoltciklust Heinrich Schwabe (1789–1875) német amatőr csillagász fedezte fel, bár ő elsősorban a Merkúron belüli bolygót kereste. A napfoltokat azonban csak akkor

kezdtek el komolyabban vizsgálni, amikor rájörtek, hogy összefüggés van a földmágneses zavarok és a napfoltok megjelenése között.

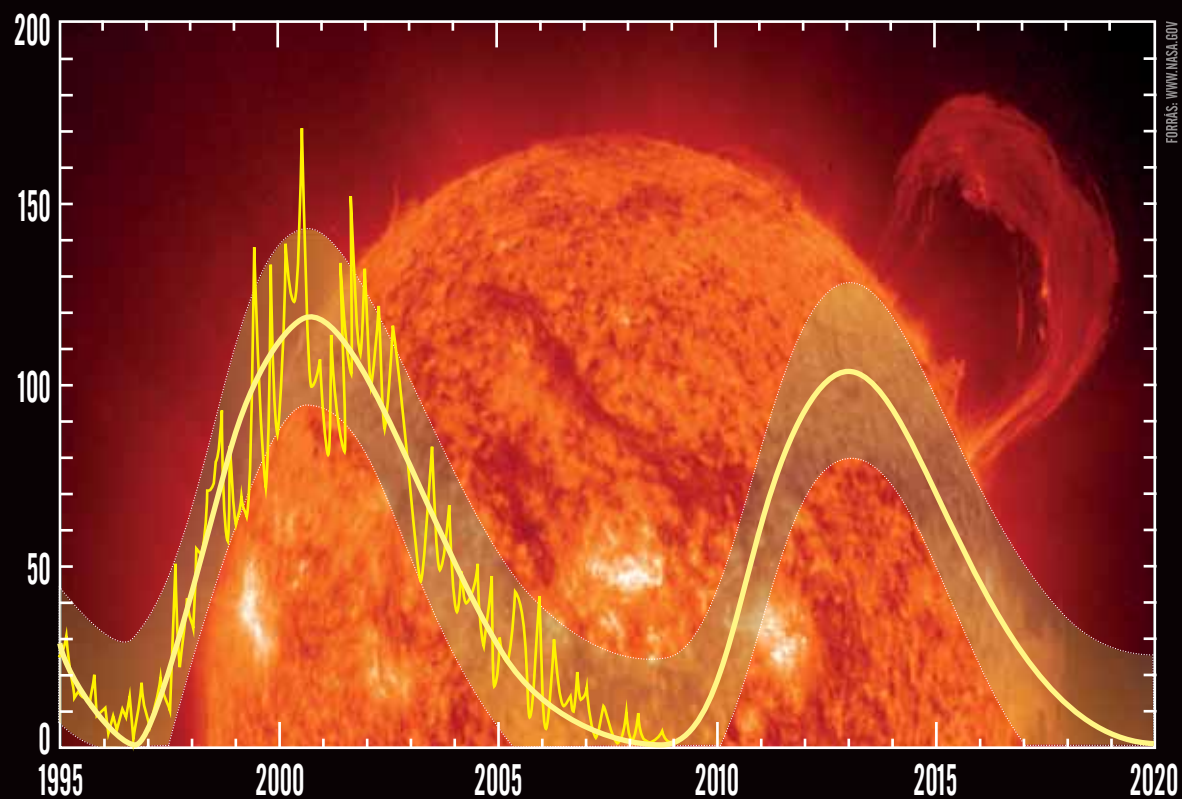
Rudolf Wolf (1816–1893) svájci csillagász egész életét a napfoltok kutatásának szentelte. Róla nevezték el az ún. napfolt-relatív számot, mely a foltok és foltcsoportok számát jellemzi. Zürichben alapított egy csillagvizsgálót, ahol mindennap följegyezték a foltok számát. A korábbi megfigyelések adatai alapján a relatív számokat az 1700-as évekig visszamenőleg meg tudták határozni, és megállapították, hogy – átlagban – 11,1 éves ciklussal változnak. A napfoltciklusokat be is számozták, az elsőnek azt tekintik, amelyikben minden napra meg lehetett határozni a relatív számot, így az 1. számúnak az 1755–1766 közötti időszak adódott.

A ciklus hossza azonban csak átlagosan 11 év, tartama 9 és 13 esztendő között változhat! Jó példa a mostani, 24. ciklus, amely csak nehezen akart beindulni, több mint két évet késést az átlaghoz képest.

AMIKOR EGY NAPKITÖRÉS ELÉRI A FÖLDET... (előző oldalpár)

A NAPFOLTOK SZÁMÁNAK VÁLTOZÁSAI

az előző ciklusban és várható számuk a következő években

NAPKITÖRÉSEK EXTRÉM ULTRAIBOLYA-TARTOMÁNYBAN

a Solar Dynamics Observatory felvételén, a Föld méretarányos ábrájával. A Solar Dynamics Observatory a NASA műholdja

A FÖLD HOZZÁVETŐLEGES MÉRETE

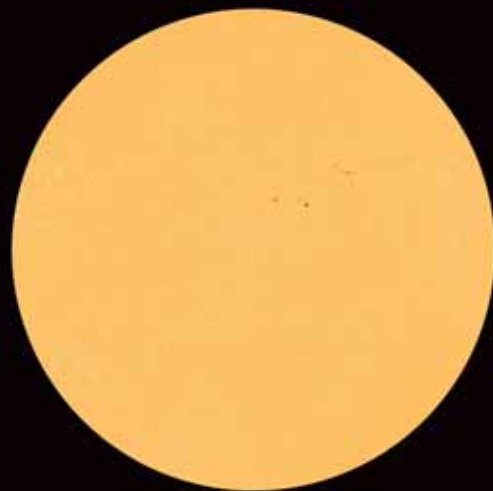

2012. JANUÁR 6-I FELVÉTEL

2012. JANUÁR 8-I FELVÉTEL

EGY NAPFOLTCSOPORT FEJLŐDÉSE AZ SDO FELVÉTELEIN (fent)

A Nap tulajdonságai

A Nap a legközelebbi csillag, anyaga ionizált gáz, vagyis plazma. Átlagos csillagnak mondható, a csillagászok sárga törpeként határozzák meg. Törpessége ellenére tömege 330 ezerszer, átmérője 110-szer nagyobb, mint a Föld. Egy csillagközi gáz- és porfelhőből jött létre kb. 5 milliárd évvel ezelőtt, és „életéből” legalább ennyi van még hátra. Energia-termelését a magban zajló termonukleáris fúzió biztosítja. Másodpercenként 600 millió tonna hidrogén alakul át héliummá 14 millió Celsius-fokos hőmérsékleten.

A foltokat a Nap felszínén látjuk, amit azonban ne úgy képzeljünk el, mint a szilárd talajt a lábunk alatt! A fotoszféra nevű rétegről van szó, ami alig 500 km vastag, és azért nevezik így, mivel innen érkezik a legtöbb látható fény. Átlagos hőmérséklete 6000 °C körüli, a napfoltok területén azonban „csak” 4500–5000 °C uralkodik – ezért látszanak sötétebbnek környezetüknél.

A Nap nem merev testként forog. Az Egyenlítő környéki területek 25, a pólusok 35 nap alatt fordulnak körbe. E jelenség alaposan összekuszálja a Nap felszínén és belsejében található, egyébként is bonyolult mágneses térrendszereket. Ezek csomósodása okozza a napfoltokat.

A napfoltok két, viszonylag keskeny zónában jelennek meg a fotoszférában. Egy új ciklus első foltjai mindkét féltekén a 35 fokos naprajzi szélesség környékén tűnnek föl, kifejlődnek, aztán szép lassan széteszlanak. Nagyjából egy hónap az élettartamuk. A következő foltok – ahogy haladunk előre a ciklus idejében – az Egyenlítőhöz egyre közelebb bukkannak föl, de kevés kivétellel nem érik el azt.

Mégis, miért játszódik le e ciklikusság, és miért olyan a hosszúságuk, mint amilyenek tapasztaljuk? Ennek megválaszolása a legnehezebb napfizikai kérdések közé tartozik. Elméletek és modellek szép számmal születtek már, egyes részletek jól ismertek, mások azonban még finomításra szorulnak, de éppen ettől izgalmas és érdekes a Nap kutatása... A legvalószínűbb, összetett megoldás úgy szól, hogy a dinamóhatással létrejött mágneses terrek, az elektromosságot is jól vezető plazma, továbbá a különleges forgási sajátosság kölcsönhatása együttesen határozzák meg a napfoltok és napaktívitás más formáinak tulajdonságait is. Ez a már nyelvtanilag is bonyolult mondat jelzi, hogy nem egyszerű folyamatokról van szó, és még nagyon sok munka vár a „nappali” csillagászokra, ha minden részletet tisztázni szeretnének.

Jelentősen színesíti a képet, hogy a Nap felszíne fölött további rétegek helyezkednek el. Ezek közül a napkorona neve a legismertebb. Milliószer halványabb, mint a napkorong, ezért természetes körülmények között csak olyan különleges alkalmakkor láthatjuk, mint a teljes napfogyatkozás. A napkoronában bonyolult fűtési folyamatok révén több tízmillió °C-fokra is megnőhet a hőmérséklet. Ez azonban csak azt jelenti, hogy a részecskék hőmozgása révén ennyi jön ki, de akár szabad kézzel is „belenyúlhatnánk”: olyan ritka ott az anyag, hogy semmi bajunk sem lenne!

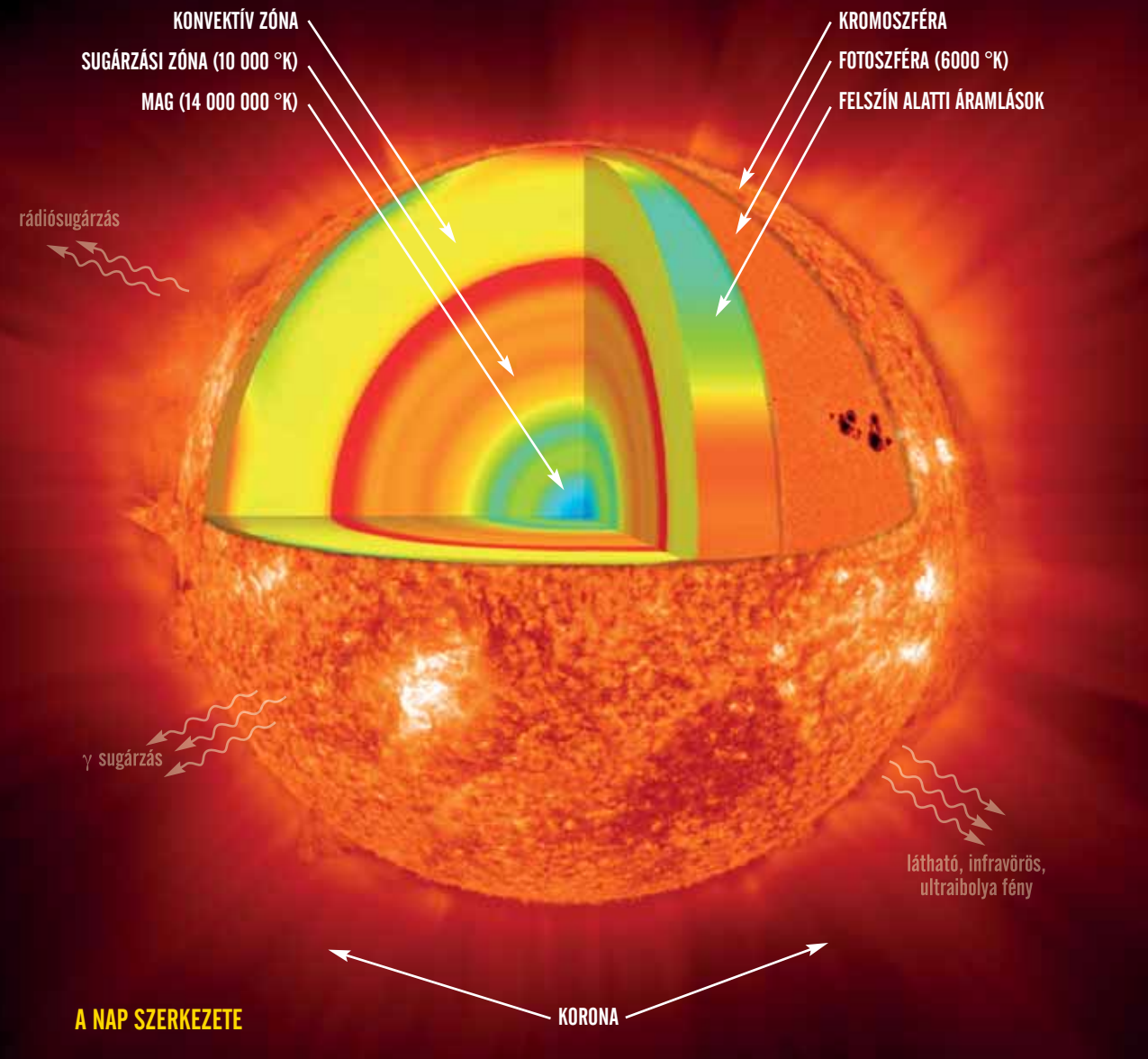
A napkorona rendkívül kiterjedt, elér a Neptunuszra túlra is, ami 30-szor távolabb van a Naptól, mint a Föld. Lényegében tehát bolygónk is a Nap légkörében kering!

TELJES NAPFOGYATKOZÁS

2006. március 29.

Törökország, Side

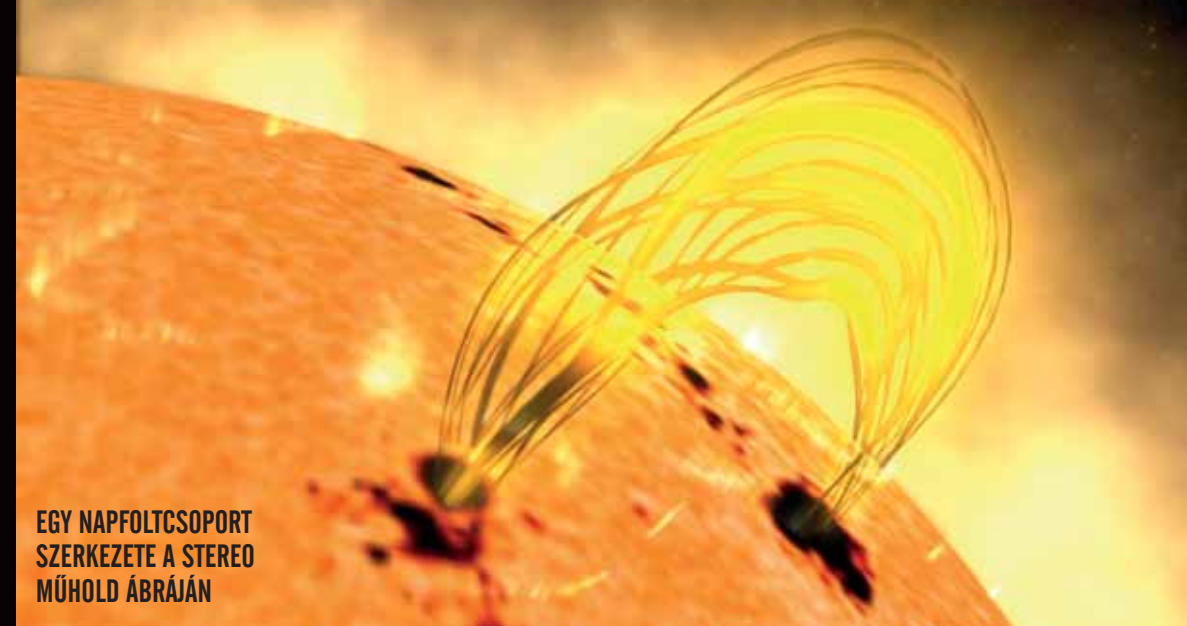
A NAP SZERKEZETE

A Nap hatásai

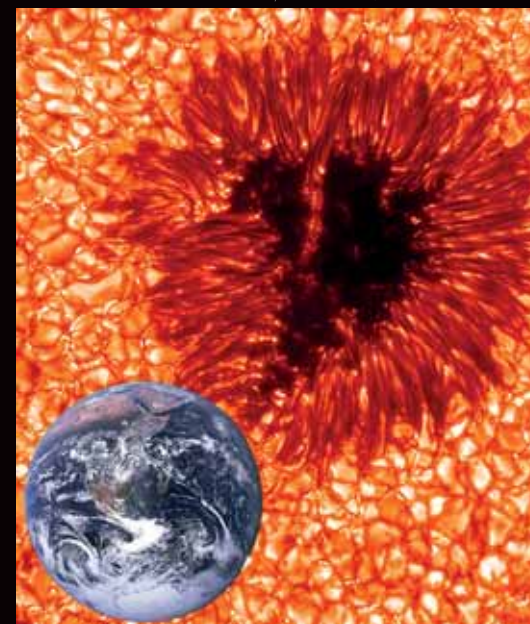
A töltött részecskék folyamatosan áramlanak ki a Naptól: ezt nevezzük napszélnek. Időnként nagyobb plazmacsomagok is előfordulnak benne, melyek létrejöttéért megint csak a mágneses tér felelős. Ilyenkor rendkívüli energia szabadulhat fel, aminek közvetlen hatása lehet bolygónkra is, sőt némi veszélyt is jelenthet. Szerencsére a kitérősektől a Föld mágneses tere megvéd bennünket. Ha azonban a felénk tartó részecskefelhő mágneses terének polarizáltsága ellentétes a földi magnetoszféráéval, akkor anyaga a Föld pólusainál be tud hatolni a

felső légkörbe. Ennek legszebb következménye a sarki fény, ami nem csak a sarkvidékek sajátossága! Ha elég nagy plazmacsomagot kapunk a Naptól, akár a mi szélességünkön is megfigyelhetők e fényjelenségek. 2003-ban még Budapest magasabban fekvő helyeiről is látható volt az aurora.

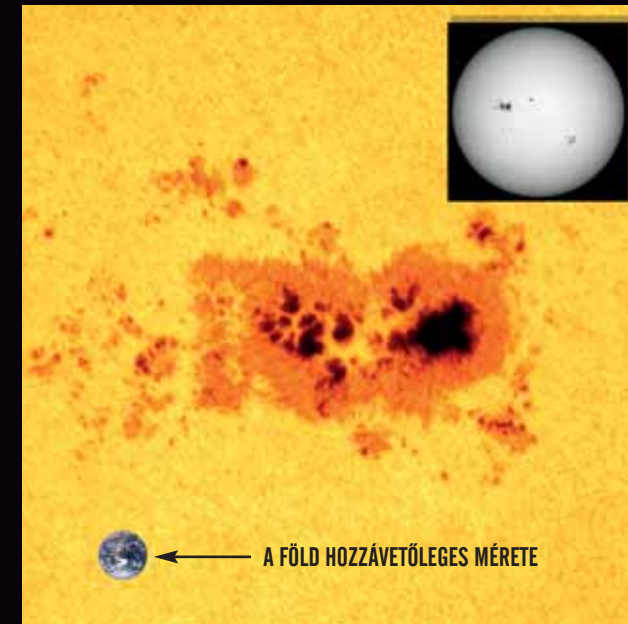
Kevésbé kellemes következmény azonban, hogy a pólusok környékén a felső légköri zavarok miatt megromlik a rádiózási lehetőség. Azokkal a repülőgépekkel, amelyek menetrend szerint a sarkok fölött haladnak el, nem lehetne tartani a kapcsolatot. Ilyenkor más, hosszabb útvonalra terelik

EGY NAPFOLTCSOPORT SZERKEZETE A STEREO MŰHOLD ÁBRÁJÁN

A SZABAD SZEMMEL IS LÁTHATÓ NAPFOLTOK és a Föld méretaránya

NAPFOLTOK ÉS MÉRE TARÁNYOK 2000. szeptember 23.

őket, s ez nem kevés többletköltséget okoz. Az alacsony pályán keringő műholdak elektronikájában elég súlyos károkat okozhat egy-egy részecskezár. Ilyenek a GPS-holdok is, melyeknek működésére a nagy légi- és hajótársaságok is építenek.

Észak-Kanadában és az USA északi részén néhány éve komoly problémákat, hosszabb áramszünetet okoztak a napkitörésekre visszavezethető mágneses viharok. A hosszú távvezetékek, illetve a transzformátorok nem bírták a több ezer amperes terhelést. Jó hír viszont, hogy azóta kifejlesztették,

hogyan lehet megelőzni a bajt, így ma már automatikusan leoldanak az eszközök.

Nyilvánvaló, hogy a Nap megfigyelése nem csak tudományos kérdés, gyakorlati jelentősége is van, hiszen mind több, egyre érzékenyebb technikai eszközzel vesszük körül magunkat, lassan mindennapi életünk is ezekre épül.

Hazánkban két helyen is foglalkoznak a Nap kutatásával. Debrecenben az MTA Napfizikai Observatóriumában közvetlen észleléseket is végeznek, az ELTE Csillagászati Tanszékén pedig elméleti kutatások folynak.

Mi várható a mostani maximumtól?

A napfoltmaximum idejét és mértékét csak utólag lehet megállapítani. Sokszor csupán egy-két évvel később, mivel a napfolt-relatív számok – általában 13 hónapos – átlagos értékét veszik figyelembe. A legújabb kutatások szerint a maximum időszakának több púpja is lehet, de úgy tűnik, minden idők egyik leggyengébb maximuma elé nézünk.

A kitöréseket – a rémhírekben szereplő állítások ellenére – nem igazán lehet előre jelezni. A rövid távú előrejelzéseknél – ami egy-két napot jelent – vannak biztató eredmények. Ha a napkorong keleti peremén megjelenik egy bonyolult mágneses szerkezetű, nagy napfoltcsoport, abban valószínűleg kitörés lesz. Ám az, hogy mekkora és merre irányul, az már bizonytalan. A fény alig több mint 8 perc alatt ideér, a részecskezápornak azonban több napba is telhet a 150 millió km-es utazás. Ennyi idő alatt meg lehet tenni a megfelelő óvintézkedé-

seket. Ehhez viszont biztosan tudnunk kell, hogy valóban felénk irányul-e a kitörés!

A Napot különböző hullámhossztartományokban vizsgálják, így más és más jellemzőjét tudják kiemelni, megismerni. (A sok helyen látható kék, zöld, piros színű napképek erre utalnak.) A színképek vonalainak széthasadásából állapítható meg a mágneses erősség, amiből a kitörés erősségére és hatására is lehet következtetni. Nagyon finom mérésekről van szó, melyek elvégzésére leginkább űreszközök alkalmasak.

Ma már a SOHO, az SDO és a Stereo holdak adatai révén a Nap teljes felületét egyszerre láthatjuk. Óriási mennyiségű információt szolgáltatnak, melynek nagy része szinte azonnal felkerül az internetre, szabadon letölthető és tanulmányozható. A Nap tehát közkincs. ☺

FORRÁS: WWW.NASA.GOV

FORRÁS: SDO.GSFC.NASA.GOV

HUROKSZERŰ NAPKITÖRÉSEK A KORONÁBAN
extrém UV-tartományban az SDO felvételén

SARKI FÉNY KANADA FÖLÖTT
a nemzetközi űrállomás
fedélzetéről

A cikk megírásához köszönöm Kálmán Béla, a debreceni Napfizikai Observatórium egykori vezetője tanácsait, akinek nemrégiben jelent meg *Éltető csillagunk, a Nap* című könyve. A téma iránt érdeklődőknek szívből ajánlható ez a kötet.

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: WAGNER PÉTER

KÉKSAPKÁSOK A ZÓNÁBAN CIPRUSI JÁRŐRÖZÉS

Turisták milliói látgatnak el minden évben a Földközi-tenger közepén fekvő Ciprusra, ám kevesen látják nyomát, hogy néhány évtizeddel korábban az itt élő görög többség és török kisebbség között mi csoda ellentétek feszültek. Az 1960-as években ezek véres erőszakká fajultak. A két oldal félkatonai szereplői a civil lakosságot terrorizálták: e helyzet kezelésére jött létre 1963-ban az ENSZ ciprusi békefenntartó missziója (UNFICYP), amely azóta is megszakítás nélkül működik. Magyar katonák 1993 óta vesznek részt a kéksapkások munkájában

Ez nem Afganisztán, itt nem harcolni kell...

A magyar (és más NATO)-katonák tevékenységéről évek óta leginkább az afganisztáni háború kapcsán hallunk: ott távoli tartományokban, a felkelők robbantásai által veszélyeztetve kell biztonságot teremteni, harcolni vagy épp az ország újjáépítésében részt venni. A ciprusi békefenntartó misszió teljesen másról szól, más logika alapján működik. Itt a katonák feladata nem a fegyveres harc, hanem a bizalom erősítés és a szembenállók közötti közvetítés. Járőrözés közben a katonáknál nincs fegyver, sisakot sem kell viselniük, így rájuk inkább igaz a kéksapkás, mint a kéksisakos jelző.

Egy misszió fontosságát nem csak a veszélyessége határozza meg. Itt épp a Ciprusi Köztársaság és a világon egyedül Törökország által elismert Észak-ciprusi Török Köztársaság között fekvő ütközőzónában tevékenykednek a békefenntartók. A Zóna két ol-

dalán ma is katonák tízezrei állomásoznak egymással szemben. Jelentősebb összecsapásra évtizedek óta nem került sor, sőt a két fél kapcsolata az évek során olyannyira normalizálódott, hogy ma már határátkelőhelyek működnek, és folyamatosan növekszik az áruforgalom is. A stabilitásról sokat elárul, hogy az ENSZ-erők létszáma az elmúlt két évtizedben fokozatosan csökkent, és a 180 km-es Zóna ellenőrzésére ma már 860 kéksapkás is elég.

De akkor mégis miért van szükség az idegen egységek ittlétére?

Az ENSZ-erők alapfeladata az ellenségeskedések kiújulásának megakadályozása, a Zónán belüli törvényesség fenntartása és az élet normális kerékvágásban tartása. Ráadásul rajtuk keresztül zajlik a ciprusi görög és török hadsereg egységei közötti hivatalos kapcsolattartás, információáramlás is.

A ZÓNA EREDETILEG NÉGY SZEKTORBÓL ÁLLT, Kanada 1993-as kivonulása után azonban a 3. szektort megszüntették, és felosztották a szomszédos 2. és 4. szektor között. Ezekben 2005 óta egy-egy század látja el a feladatokat. A szektorokon belül három felelősségi terület van, egy-egy szakasszal. A magyar katonák zöme kezdetektől fogva a keleti, 4. szektorban tevékenykedik, így itt található egy magyar szakasz által felügyelt felelősségi terület is (a kontingens másik fele Famagustában és Nicosiában tölt be feladatokat)

MEZŐGAZDASÁGI MŰVELÉS A ZÓNÁBAN

Az egykor törökök lakta, félig lerombolt Petrofani falu ma egy hatalmas istálló, ahol a környékbeli görög gazdálkodók tartják állataikat

KÉKSAPKÁSOK CIPRUSON

A békefenntartók 1963-as telepítésük és a sziget 1974-es kettéosztása között nem a mai formájukban tevékenykedtek. Először az akkori Ciprusi Köztársaság görög többségű területein fekvő török enklávékat védték az etnikai villongások során. Az eredetileg mintegy 7000 fős kontingens akkor sem rendelkezett nehézfegyverekkel, egyszerűen fizikai jelenlétükkel és diplomáciai fellépésükkel igyekeztek elejét venni a konfliktusoknak. A helyzet elmérgesedése és az 1974-es török partraszállás után a szigetet kettéválasztó ütközőzóna lett a kéksapkások működési területe, ahol több mint száz, különböző méretű megfigyelőhelyet alakítottak ki.

A magyar katonák a rendszerváltást követően jelentek meg a helyszínen, összhangban azzal a szándékkal, miszerint az új, demokratikus Magyarország a világ egyik kicsi, de felelős szereplőjeként szerepet vállal az ENSZ békefenntartó tevékenységében is. A kezdeti négyfős csapat 1997-re egy századra (107 fő) nőtt. 2005-ben az ENSZ 30 százalékkal csökkentette a kéksapkások létszámát, így jelenleg magyar katonából is összesen 77 fő állomásozik a szigeten.

FOTÓ: MOLNÁR ISTVÁN

A BEZÁRT 191-ES JÁRŐRBÁZIS,

mellette helipad, magyar címerrel. A PB-191-es egyike volt a magyar körzet azon bázisainak, melyeket az ENSZ-erők 2005-ös létszámcsökkentése során bezártak

A 91-ES JÁRŐRBÁZIS BEJÁRATA

A bázis az úgynevezett Lurukina-zsebnél, gyakorlatilag a semmi közepén található – jó rálátással a görög és török megfigyelőállásokra. Két lakókonténer, rádiószoba és étkező, egy kis házi veteményes és Lecsó kutya jelenti az otthont az egy éven át itt élő, önálló életmódra berendezkedett nyolc magyar katonának

Zónaesemények

Bár jelentősebb katonai összecsapás az elmúlt évtizedekben nem történt, ez nem jelenti azt, hogy megállt volna az élet az ütközőzónában. Évente átlagosan ezer kisebb-nagyobb incidens történik, melyek 90 százalékát a civil lakosság okozza.

Mivel a Zóna túlnyomó része viszonylag keskeny sávként lakatlan területeken kanyarog, a helyiek tevékenysége csak olyan helyeken okoz problémát, mint a magyar felelősségi terület... Itt

nemcsak hogy több ezer ember él a Zónán belül, de még a Ciprusi Köztársaság és az Észak-ciprusi Török Köztársaság területéről is sokan bejárnak ide földet művelni. Jellemző, mindennapos problémaforrás a tiltott fakivágás, vagy épp a színes-fémgyűjtés-célzatú bontás az elhagyott ipari létesítményekben. Ám a Zóna sokkal jelentősebb illegális tevékenység terepe is: mióta 2004-ben a Ciprusi Köztársaság csatlakozott az Európai Unióhoz, érezhetően megnőtt a csempészet és az emberkereskedelem szerepe. Az ütközőzóna két oldalán élő görög és török csempészek ebben az esetben (hasonlóan például a koszovói–szerb határhelyzethez) az etnikai ellentéteket félretéve közösen húznak hasznat az emberszállítmányokból.

Sajátos kéksapkás zónabeli kihívás kapcsolódik a civilek engedélyezett fegyverhasználatához: a ciprusi görög lakosság körében igen népszerű tevékenység a vadászat, és a környékről gyakran pont ezért járnak be sokan a Zónába. Ám évente mindössze két napot lehet hivatalosan vadászni: az egyik ilyen alkalommal csak a magyar területre 170 fegyveres érkezett, 120 kutyával, mintegy 100 autón. És a lövöldözés ilyenkor nincs tekintettel sem a békefenntartókra, sem a szemben álló hadseregekre...

Egyensúlyozás

Vajon mi védi a békefenntartókat, s mi köti meg a szemben álló felek kezét? Mindössze úgynevezett status quo-szabályok. Alapelv, hogy a Zónába egyik hadsereg sem léphet be, és a tűzszüneti határon álló ciprusi görög és török megfigyelőpontokon csak kézfegyverzetű katonák lehetnek, minden komolyabb harceszköznek legalább 3 kilométerrel hátrébb kell elhelyezkednie. Ennek ellenére mindkét félnek vannak olyan állásai, amelyek mégis bent vannak a Zónában...

Külön rendelkezések szabályozzák a szemben állók megfigyelőhelyeinek működését: pl. azt, hogy egyszerre hány katona és terepjáró tartózkodhat az adott helyen. Ha a békefenntartók ehhez képest bármi növekedést észlelnek, azonnal megy a jelentés és kezdődik a kivizsgálás.

A Larnaka–Nicosia-autópálya keresztülhalad az ütközőzóna magyar szakaszán. Arra az alig 1 km-es szakaszra (világos, látható határjelzés itt sincs!) külön status quo vonatkozik: a ciprusi görög hadsereg például ezen a részen minden fegyvert csak letakarva szállíthat és nem szabad kiszállni a járművekből. A kéksapkások helyi felkészülésének nem csak a terepen láthatatlan határok, hanem a többtucatnyi status quo memorizálása is része.

Határok a fejben

A magyar békefenntartók működési területe néhány szempontból igencsak különleges hely. A maga 75 km²-ével ez az egyik legnagyobb önálló körzet, és itt nyílik a legszélesebbre a Zóna: 7 km a távolság a görög és török tűzszüneti vonalak között.

És talán a legmeglepőbb, hogy az ütközőzóna egyáltalán nem hasonlít az ilyen területekről meglevő sztereotípiákra. Nincsenek fizikai határok, szögesdrót kerítés, a pontos határt nem jelzi semmi. Csak a görög és török bunkerek meg az égnek meredő őrtornyok sora mutatja, hogy merre haladhat a tűzszüneti vonal: a határ valahol előttük húzódik. A katonai jelleg, a határzár hiányát tetézi, hogy a Zóna magyar kezelésű része többnyire mezőgazdasági terület, ahol napi gyakorisággal folyik a művelés. Állig felfegyverzett katonák és világos határok helyett leginkább traktorokkal, farmerekkel és személyautókkal találkozunk.

A határsértések megelőzése és jelzése a békefenntartók alapfeladata, ehhez azonban szinte fáról fára, dombról dombra kell ismerni a jelzetlen határt. Amikor egy kéksapkás kiérkezik Ciprusra, az otthoni felkészítés után még 6 hét tanulás vár rá, hogy a saját járőrözési területén memorizálja a görög és török tűzszüneti vonalakat.

„ÜTJELZŐ TÁBLA” A ZÓNÁBAN

A járőrútvonalakon az ENSZ a nap 24 órájában fenntartja jelenlétét (lent)

KILÁTÁS

A Ciprusi Köztársaság felé nézve a Zóna egyik megfigyelőpontjáról. A tűzszüneti vonal határára semmi sem utal (fent)

A magyar katonákkal útnak indulva ilyeneket hallok: „Ha a gyógyszerári hordót összekötöd a bokorsortól számított második villanyoszloppal, ott megy a határ, majd balra fordul, és a török megfigyelőpont alatti második dombnál folytatódik.” Közben mereven bámulom az egyszínű, barnás, dimbes-dombos novemberi tájat, keresve az említett támpontokat.

A kéksapkások jelenléte folyamatos: nappal két, éjszaka egy terepjárával vannak kint az ütközőzónában, és járják a földutak valamelyikét. A járművek szinte állandóan mennek, a kétfős járőrök pedig négyóránként váltják egymást, évente akár 150 ezer km-t is beletesznek az autókba. A földúton történő járőrözés meglehetősen monoton, a maximum sebesség elvileg 20 km/h lehet. A mindennapos feladat természetesen a Zóna ellenőrzése: a szemben álló hadseregek állásainak távcsöves megfigyelése és az ütközőzónában illegálisan tartózkodó civilek figyelmeztetése.

A dheryniai összecsapás – az egyetlen magyar sérült

Az utolsó jelentősebb, halálos áldozattal is járó incidensre 1996-ban került sor a Ciprusi Köztársaság keleti részén fekvő Dheryniánál. Itt a görög ciprióták minden év augusztusában megemlékezést tartanak abból az alkalomból, hogy a török partra szálló erők 1974-ben ekkor üzték ki a szomszédos Famagusza város Varosha negyedéből az ott élő görög kisebbséget. Varosha a mai napig szellemváros, ahonnan minden görög elmenekült, viszont a törökök sem települtek be oda.

Dyrenia a Zóna görög oldalán van, és remek rálátást kínál az elnéptelenedett negyedre. A korábbi évekhez hasonlóan 1996-ban is tüntetéssé fajult a megemlékezés, ám ekkor a tiltakozók behatoltak az ENSZ által felügyelt, itt mindössze 100 méter széles elválasztó sávba, és provokálni, dobálni kezdték a török állások katonáit. A törökök már készültek az eseményre, és azonnal „civiliek” (valójában civil ru-

hába öltöztetett török katonák) érkeztek az ütközőzónába. A kéksapkások – köztük magyarok is – a két tömeg közé sorakoztak fel.

Ám mikor két görög ciprióta néhány méterre behatolt a török Észak-ciprusi Köztársaság területére, és ott görög zászlót tűzött le, elszabadult a pokol. A török rendőrség tüzet nyitott a görög tüntetőkre és a békefenntartókra, majd a török „civiliek” botokkal felfegyverkezve rárontottak a görög demonstrálókra. A görög zászlót letűző két férfit megpróbálták meglincselni: egyiküket sikerült kimenteniük a kéksapkásoknak, ám a másik férfi – Anastasios Isaak – helyben belehalt sérüléseibe. Egy szemtanú szerint estére olyan véresen tértek haza a kéksapkások, mint a hentesek. A magyar ENSZ-misszió történetének egyetlen olyan sérültje, aki békefenntartás közben szerzett sebesülést, Takács Zoltán, akit egy kő talált el az összecsapás során. ☉

AZ ELMÚLT ÉVEK KONTINGENSEI ÉS A MÁR BEZÁRT MAGYAR BÁZISOK EMLÉKTÁBLÁI A SZT. ISTVÁN-BÁZISON (balra)

AZ ATHIENUBAN ÁLLÓ CAMP SZT. ISTVÁN BEJÁRATA

A magyar békefenntartók nagyobbik bázisa, mely az afganisztániakhoz képest szerény méretű, ám otthonos laktanya. A legénységen kívül itt a török és görög katonai parancsnokokkal való kapcsolattartásért felelős magyar, szerb és horvát tisztek is dolgoznak. A békefenntartók terepjárói szinte folyamatosan úton vannak

MEGFIGYELŐ POZÍCIÓBAN
A nagy teljesítményű távcső a 91-es járóbázis egyik fontos felszerelése

FOTÓ: MOLNÁR ISTVÁN

⊕ SZÖVEG: IRIMIÁS BALÁZS

ONSEN

A MEGTISZTULÁS JAPÁN ÚTJA

Tényleg nem lehet tetovált bőrrel Japánban fürdőbe menni? Ugyanabban a kád vízben fürdik le az egész család és még a vendégeik is? Igaz-e az, hogy a hagyományos japán fürdő meztelen, ugyanakkor koedukált? Miért hívják vízkereskedelmnek a japáni prostitúciót? Néhány eldugott hegyi fürdőben valóban lehet majmokkal együtt fürdeni?

Az ehhez hasonló közhelyek mutatják, hogy a japán fürdő kultúra sikeresen kivívta magának a nemzetközi figyelmet, ami a japán kultúra iránti általános érdeklődés J-popba ágyazott reneszánszának farvizén még hazánkba is elevickélt. Most, hogy – a bor- és a gasztrokultúra után – az újjáéledő magyar fürdő kultúra lassan, de határozottan elkezdett saját connoisseur-réteget kitermelő, gyakran enyhe sznobizmussal is átítatott territóriumává válni, talán érdemes egy rövidet eveznünk a világ egyik vitathatatlan fürdő-nagyhatalmának vizein is. (Annak ellenére, hogy a hazai gyógyfürdőket egyelőre nem fenyegeti a japán konkurencia.)

Az eredet

Ahogy a magyar hévízkultúra születésénél a római katonák, majd később a török hódítók bábáskodtak, úgy Japán is importálta kiváló geológiai adottságainak kihasználásához a know-how-t. Akit azelőtt valahogy elkerült ez az információ, Fukushima óta ezt is tudja, hogy Japánban meglehetősen nagy a szeizmikus aktivitás. Ez rövid távon földrengéssel és cunamival jár, hosszú távon azonban sokkal kellemesebb hatásai is, például a vulkáni kísérőjelenségek nyomán feltörő termálvíz. Ez szükséges, de nem elégséges feltétele volt annak, hogy a mai különleges, kifinomult fürdőkultúra kialakulhatott a felkelő nap országában. Akik szakrális vonalon keresik a magyarázatot, jó helyen tapogatóznak.

Az ázsiai népek minden bizonnyal a buddhizmus születése előtt is fürödtek, hiszen Mohenjodaro (Indus-völgyi civilizáció) már az i. e. 26. században nyilvános fürdővel büszkélkedhetett. Mindez Európában csak bő kétezer évvel később, az ógörögöknél jelent meg.

A közfürdő intézménye Ázsiában mégsem az Indus-völgyi civilizáció, hanem a buddhizmus tér-

hódításához köthető, a rituális tisztálkodást szolgáló medence fokozatos elterjedésével és deszakralizálásával. A buddhizmus Indiából, Kína és Korea érintésével érkezett meg Japánba, és a Narakorszakban (i. sz. 710–794) császári segítséggel erősödött meg. Vele együtt jött a rituális tisztálkodás is, ami a templomban olyan nagy jelentőséggel bírt, hogy a hét ideális ottani épület egyike is általában a rituális fürdő (yuya – szó szerinti fordításban: meleg vízbolt) volt. Ezek azonban jó ideig csak a szerzeteseknek biztosítottak lehetőséget a megmártózásra. A klérus után először a beteg embereknek, később, a Kamakura-korszakban (1185–1333) már a köznépek is megengedték a fürdőházak tisztálkodási célú használatát (bár mindez még nem vált általánosan elterjedté).

Meglepő módon a gőzfürdőnek is volt japán megfelelője, a mushiburo, amit Kōbō-Daishi (774–835) messze földön híres ezoterikus buddhista szerzetes nevéhez kötnék, aki talán kínai útja során leste el a technikát. Ezek hagyományosan barlangokban működtek, ahol tenger-

FORRÓ TERMÁLFOLYÓ

Az onsen-connoisseur különleges fürdőhelye az egyik legnagyobb vízhozamú japán onsen forrásvidékén: percenként 10 ezer liter fölötti vízhozam (Fukushima tartomány)

FOTÓ: IRIMIÁS BALÁZS

Fürdőfajták

vízbe áztatott nádszövetet helyeztek forró szénre vagy felforrósított kövekre. Először csak a Kansai régióban (Kyōto és Ōsaka környéke), később egész Japánban elterjedtek, különösen nagy népszerűségnek örvendtek a köznép körében. A nemesség szintén ebben az időben kezdett el saját kedvtelésére magánfürdőket építeni, amiből az Edo-korra (1603–1867) kialakultak a tömegek számára alkalmas közfürdők. Ekkor ugyanis a főváros Kyōtóból Edóba (a mai Tōkyōba) költözött, és a nagy építkezéseken dolgozó tömegeknek szüksége volt hatékony, közösségi tisztálkodásra. Ezért Edóban és környékén inkább meleg víző fürdők voltak, míg Kyōto környékén főként a relaxációt szolgáló gőzfürdők terjedtek el.

KOEDUKÁLT ONSEN-RYOKAN NAGANO TARTOMÁNYBAN
A téli fürdőzés hagyományos japán kelléke a bambuszkalap, amit hóeséskor adnak a japán vendégfogadóknak
(előző oldalpár)

Manapság a közfürdőkre a sentō és az onsen kifejezéseket használják. Előbbi általában városi környezetben található, és melegített csapvízzel üzemel, többnyire beltéri, fehér csempés, kevés medencés, szűk, olcsó és funkcionális intézmény. Az onsen azonban egy magasabb kategória, az itthoni termálvíznek és az arra épített intézménynek megfelelő fogalom.

Az onsen-vízzel üzemelő fürdők nem csupán a tisztálkodást, hanem a belföldi turizmusban Japánban, a soha meg nem álló, zakatoló világból visszavonuló, időutazó, relaxáló kikapcsolódást is szolgálják. Az olyan, 25 Celsius-foknál melegebb, természetes ásványvíz számít onsennek, ami 19 meghatározott ásványi anyag legalább egyikét tartalmazza. Japánban e követelménynek több mint 25 ezer(!) forrás felel meg. (Hazánkban két külön besorolást alkalmaznak: a termálvíznek legalább 30 Celsius-fokosnak kell lenni, és ha megfelelő koncentrációban ásványi anyagokat is tartalmaz, azt már gyógyvíznek nevezik.) Összehasonlításként: Magyarország mintegy 1300 regisztrált termálvízkúttal rendelkezik, miközben az ország területe Japán negyedének felel meg.

TÖRTÉNELMI HANGULATÚ TELEFONFÜLKE

Kyūshū-sziget és egyben Japán legautentikusabb, hagyományos fürdővárosa, ahol a betonszállodáknak és a buszos csoportoknak nyomát sem találni (Kurokawa onsen, Kyūshū-sziget)

FOTÓ: IRIMIÁS BALÁZS

FOTÓ: IRIMIÁS BALÁZS

Amíg nálunk a kereszténységet megelőző magyar kultúrából kevés felismerhető hatás maradt fenn, addig Japán őshonos, szakrális hagyománya, a sintō nemcsak a japán kultúrát meghatározó tényező, de jelentősen hozzájárul a mai fürdőélet színesítéséhez is. A sintō egyik fontos rítusa a szakrális tisztálkodás (misogi), amit a mai napig sokan gyakorolnak Japánban. A misogit természetes vizekben, vízesések alatt, szent folyókban vagy a tengerben végzik, ágyékkötőben és fejpántban. Ennek leegyszerűsített változata minden sintō-szentély előtt elvégezhető, a belépés előtti tisztálkodást szolgáló kút és a megfelelő öntőedények jelzik a tisztálkodás helyét.

Jakuzák a vízben

Vajon mennyi esélyünk van művészi módon tetovált jakuzákat látni japán fürdőben és igaz-e, hogy kitiltották őket? A kérdést övező városi legendák valóság része, hogy a jakuzákat, a japán szervezett bűnözés képviselőit valóban ki akarták tiltani a japán fürdőkből, hogy ne okozzanak kényelmetlenséget a többi vendégnek. Az egyedüli levetkőzhetetlen ismertetőjegyük, a tetoválásaik alapján hozták meg a diszkriminatív intézkedést, mely valóban a mai napig több fürdőben is érvényben van.

Az már inkább meselem, hogy ha a jakuzák olyan fürdőt akarnak, ahova nyugodtan járhatnak, megvásárolnak egyet. Ha ez igaz lenne, akkor Tōkyō belvárosának azon részén, ahol én is éltem, mindkét közfürdő az övék lenne... Mindegyikben rendszeresen felbukkantak ugyanis csoportban mozgó, televarrt klántagok – a még befejezetlen rajzolatú fiataloktól a már kissé megnyúlt bőrű, idősebb nagypapáig. Mínderre a japán fürdőzők azzal a mérhetetlenül általános közönnyel reagálnak, mint amikor a helyi metróra felszáll egy buggyos fehér térdzoknis gimnazista lány, aki az iskolai egyenszoknyáját miniszoknyává alakította (a lázadás gyakori jele).

FAMEDENCE EGY KOEDUKÁLT, HAGYOMÁNYOS FÜRDŐBEN
(Kiyashiki ryokan, Kurokawa onsen, Kyūshū-sziget) (balra fent)

SZÁLLODA PRIVÁT FÜRDŐJE, A SZÁLLÓVENDÉGEK RÉSZÉRE
A hölgyek takarásként kifejezetten erre a célra biztosított fürdőtörülközőt használnak, amit – ha nincsenek férfiak – általában a fejükre tesznek (fent)

TERMÉSZETES MELEGVÍZ-FORRÁS egy hokkaidői tó szegélyén (lent)

FOTÓ: IRIMIÁS BALÁZS

MEDVEFÜRDŐ – SZÓ SZERINTI FORDÍTÁSBAN
Természetes onsen Hokkaidō mai napig vadon élő
medvék lakta félszigetének közelében
(Kuma no yu onsen, Shiretoko-félsziget) (jobbra lent)

A cikk támogatója az
STA TRAVEL

Valójában nem csak a jakuzák tulajdonában lévő fürdőkben láthatunk szervezett bűnözőket, viszont az a fürdő, amelyiket valamikor ért már kellemetlenség a jelenlétükből fakadóan, lehet, hogy kiteszi a tiltó táblát. Ám ez minden tetovált embert bűnözővé degradálhat. Ráadásul a jakuzákra Japánban egyáltalán nem jellemző a kötözködő viselkedés, inkább azért kezelik őket távolságtartóan, mert a mai napig élő japán kasztrendszer alapján – törvényben tiltott volta ellenére – többségük az érinthetetlen alsórendűek közé tartozik. Egy 2006-os adat szerint a jakuzáknak mindössze 10%-a nem származik az érinthetetlen, burakumin kasztból.

Családi fürdés

A közfürdők az Edo-korban a köztisztálkodást voltak hivatva biztosítani, mert annak ellenére, hogy a főváros fejlett csatornarendszerrel rendelkezett, keveseknek telt saját fürdőszobára. Manapság már minden japán lakás része a fürdőhelyiség – mindig elválasztva a WC-től –, a közfürdők mégis nagy kihasználtságnak örvendenek. A nagy népsűrűség miatt a házi fürdőknek igencsak szűkre szabott terrek jutottak, a kádak is inkább kocka alakúak, nem lehet bennük elfeküdni, ezért sok japán család a hétköznapi életben is a közfürdőt választja.

A közös fürdés elengedhetetlen higiéniai feltétele, a medencébe lépés előtti alapos tisztálkodás átöröklődött a házi fürdőszobákba is. A japánok egy kis sámlin ülve alapos szappanos tisztálkodáson esnek át, mielőtt a kádba ülnének, ugyanúgy, mint a közfürdők medencéibe való beülés előtt. A kád csak a pihenést, átmelegedést szolgálja, ezért kézenfekvő volt az a víztakarékos megoldás, hogy a család egymás utáni közös fürdővízben fürödjön. És bármilyen meglepő, a huzamosabb ideig japán családnál lakó külföldi vendégnek is gyakran felajánlják e fürdémódot – udvariasságból általában elsőként –, majd a vizet újra felhasználva a család is felmelegszik benne.

Sok onsen rendelkezik családi fürdővel, amit ki lehet bérelni, abban viszont az egész család egyszerre elfér, ezért az sem szokatlan, ha a család apraja-nagyja megosztja egymással a fürdőzés élményét.

FOTÓ: IRIMIÁS BALÁZS

온천

Onsen

최상의 휴식을 규슈의 온천에서

~最上のリラククスを九州の湯で~

3000여 곳이나 된다고 하는 일본 온천
계부터 일본인들은 바로 쓰는 온천 휴식을 위해 특별한 입욕방법과 온천물
을 거 중급(중급) 온천입욕의 목적은 온천의 물을 깨끗하게 쓰는 것만이 온천의
이유만 온천으로 휴식을 취한다.
상징의 국호를 주는 온천장을 지키는 것이 최상의 온천을 즐길 수 있습니다.

여름에 모두가 편안하고 행복스러운 시간을 보낼 수 있도록
온천방 및 온천시설에서 지켜야 할 예절을 소개해 드립니다!

Japánban több mint 3000 meleg vízű gyógyfürdő van.

A hagyományosan kialakult fürdő-kultúra nem csak tisztálkodásra, hanem a test és a szellem pihentető regenerálására is kiválóan alkalmas.

A minél teljesebb élmény eléréséhez kérjük tartsa be a japán fürdőhasználat szabályait.

1 Fürdés előtt könnyítsen magán, használja az illemhelyet!

1

2 Az öltözőben vegye le ruháját, és helyezze az egyik szabad kosárba!

2

Értékeit helyezze zárható szekrénybe, vagy adja le a recepción!

A fürdősámlira ülve, a dézsát használva mossa le magát, majd alaposan öblítse le a szappant és sampont a testéről, mielőtt a medencébe lépne!

Akkor is mossa le magát a medence mellett, ha nemrég fürdött! Vigyázzon, hogy ne locsolja a vizet a medencébe!

A medencébe sohase mártson be törülközőt vagy fürdőruhát!

Óvatosan lépjen be a medencébe, hogy ne zavarja a többi fürdővendég nyugalmát!

Törölje magát szárazra a medencetérben, mielőtt az öltözőbe lépne!

Helyezze vissza a sámlit és a fürdődézsát tisztára mosva a gyűjtőhelyre!

Japánban a fürdőket fürdőruha nélkül használjuk, kérjük, ezt tartsa tiszteletben!

A fürdőben ne hangoskodjon és ne zavarja a többi vendég nyugalmát!

Fürdés után vegyen magához elegendő folyadékot!

Készült az Agra Kulturális Utazási Iroda megbízásából a Kyushui Hotel Szövetség ajánlása alapján, fordította és összeállította: Irimiás Balázs

A fürdőruha tabu

Talán a fürdőzés szakrális eredetére utal az is, hogy a víz tisztaságára kényszerítve abba semmilyen ruhadarabot nem illik beletenni, kivéve a frissen mosott, kifejezetten erre a célra szánt fürdőtörülközőt, amit főleg a koedukált fürdőben tartózkodó hölgyek használnak. (A korábbi miniszoknyás jelenség által illusztrált általános japán közöny ellenére is!)

A sentóban klórozott víz van, ám az onsenben folyamatos vízfolyással biztosítják a higiéniai feltételeket, így itt valóban fontos a tisztaság kényszerű megőrzése.

Az Edo-korban a fürdők többsége még koedukált volt. A városi sentókban a meleg és a pára bentartása érdekében nem voltak ablakok a medencetérben. A teljes sötétség megkönnyítette a koedukált használatot, ugyanakkor az ütközések elkerülésére a fürdőzők torokköszörüléssel hangjeleket adtak ki, amit elvéve még ma is hallani az idősebb fürdőzők között. Szerencsére ez meg sem közelíti egy átlagos kínai éjszakai vonat mosdófülkéjének reggeli torokköszörülés-kánóját...

Az onsenek többsége mára – a Meiji-kor (1868–1912) Európából és Amerikából importált prüderiájának következtében – szeparált nemű, de a természetes környezetben fekvő, városoktól távolabbi onsenek között számos megmaradt koedukáltak, amit nem az ismerkedni vágyó szinglik és kukkolók, hanem a párok és családok látogatnak leggyakrabban.

A fürdőruha mellőzése mellett van egy másik, erősen higiéniapárti rögződés is, melynek hazai elterjedését sok magyar fürdőjáró látná örömmel. Japánban a legkisebb, eldugott közfürdőben is arany szabály, hogy a mezítláb vagy papucsban használt terekbe tilos cipővel belépni! Közvetlenül a bejárat után van egy utcaszintre süllyesztett előtér, ahol az utcai cipőtől meg kell szabadulni, tárolószekrénybe kell rakni, és a fürdő megemelt terébe már csak mezítláb léphetünk be. E zsilip módszer vitathatatlan érdeme, hogy az utcai kosz nem juthat az öltözőbe és onnan a medencetérbe.

A fürdőzési gyakorlat gyors és széles körű elterjedését természetesen más tényezők is elősegítették.

A fürdőnök

Az Edo-kor nagyobbik felében a fürdőbe egyedül érkező vendégek fürdőnököt (yunákat) tudtak bérelni, akik ledörzsölést, fürdetést és esetleg masszázst vállaltak külön díjért cserébe. Korabeli beszámolók szerint a fürdők délután 4 óráig szokványos fürdőként üzemeltek, a fürdőnök is szokásos szolgáltatásokat nyújtottak, ám utána csak azokat a vendégeket engedték be, akik a kényeztető különszolgáltatások borsosabb árát is hajlandóak

TÉLI FÜRDŐZÉS egyetlen fatörzsből kivágtott, különleges onsenben (Nagano tartomány)

voltak megfizetni. Ezt a Tokugawa-sogunátus az erkölcsi értékek pusztulásjeleként értelmezte, nem nézte jó szemmel. Ezért először fürdőnként három főben maximálta a fürdőlányok számát, ám ezt nem sikerült betartatni. Végül 1841-ben teljesen be is tiltották jelenlétüket, és az alkalmazásban lévő junákat a piroslámpás negyedbe száműzték.

Ugyanebben az időszakban a közös fürdést is megpróbálták törvényileg betiltani, de nem volt teljes a siker. A rettegett amerikai Perry admirális – aki a kereskedelmi nyitást jött kikényszeríteni – úgy számolt be 1853–54-es látogatásairól, hogy a koedukált fürdőzés az erkölcsi fertő terjedésének melegágya. Végül a felvilágosult Meiji császárnak 1890-ben sikerült, ami a Tokugawa-sogunoknak nem: olyan törvényt hozott, hogy a 7 évnél idősebb gyerekek nem mehettek be ellenkező nemű szülőjükkkel a fürdőbe. A fürdőket vagy szeparálták, vagy különnapokat-napszakokat jelöltek ki a nők és a férfiak számára, az új városi fürdőket pedig eleve elkülönített fürdőtérrel építették.

Ahogy a koedukált fürdőzés, úgy a junákat sem sikerült teljesen száműzni, a nagyobb fürdőkomplexumokban a mai napig előfordulnak. Egy, a medencetértől elkülönített, de szabadon bejárható, többágyas, egylégtérű helyiségben általában nők vállalnak ledörzsölést (aka-surit – szó szerinti: koszledörzsölést) és masszázst. Ám ennek Edo-korabeli szexuális válfaja az egy légtér és a szabad bejárhatóság miatt nehezen kivitelezhető. Viszont valószínűleg innen eredeztethető a prostitúció japán elnevezése virágnyelven: mizu shōbai, azaz vízkereskedelem.

FOTÓ: ©OLIVER HAMALAINEN/ISTOCKPHOTO

Télen fürdőző makákók

A Japánban honos makákók a legészakibb, nem emberszabású majom-előfordulásnak számítanak a világon. Az 1960-as évek elején jegyezték fel először a különleges jelenséget egy eldugott onsen-völgyben, a Nagano tartomány északi részén található Jigokudani-ban: a hosszú és havas tél átvészelésére a majmok elkezdtek a közeli fürdőbe járó embereket utánozni. Naphosszat időztek a meleg vízű fürdő egyik természetes, kültéri medencéjében. Bár sok fotón emberrel közös medencében láthatjuk őket, a fürdő tulajdonosai – egészségügyi okokból, illetve kiszámíthatatlan agresszív reakcióik miatt – senkinek sem ajánlják a majmokkal közös lábáztatást.

Azóta máshol, még északabbra is elterjedt a majomszokássá vált téli fürdőzés, ám igazán az első felbukkanás helyszíné vált turisztikai attrakcióvá. Itt az emberi fürdésre használt medence mögött, attól tisztes távolságra van a majmok által használt fürdő, ahova inkább fényképezőgéppel, mint ágyékkötővel járnak a látogatók, lencsevégre kapni az ember módra merengő, relaxáló főemlősöket. És mivel fürdőruha és tetoválás nélkül, családi körben, egymást bolhászva, fürdetve, minden szabályt betartva végzik szertartásos tisztálkodásukat, ők is joggal tekinthetők az állatvilág fürdő-connoisseurjeinek. ☺

FOTÓ: ©ALEXANDER LAWS/ISTOCKPHOTO

JAPÁN MAKÁKÓK (*Macaca fuscata*)

Távoli emberi rokonságukat „erősítik” a szertartásszerű, rendszeres fürdőzéssel, ahol még az arckifejezésük is emberi élvezetről tanúskodik. (Jigokudani majmpark, Nagano tartomány)

MAJOMFÜRDŐ

A majmok – a közhiedelemmel ellentétben – nem az emberekkel közös medencét használják, mert a territóriumukat foggal-körömmel is védő állatok veszélyesek lennének a fürdővendégekre (Jigokudani majmpark, Nagano tartomány)

A CIKK MEGJELENÉSÉNEK TÁMOGATÓJA AZ STA TRAVEL – STATRAVEL.HU

Ha a cikk felkeltette érdeklődését, az STA Travelnél kedvező árú repülőjegyeket talál, megbízható és olcsó szállásokat foglalhat, számos kaland- és felfedezőútúra közül választhat – és a CareMed biztosítást se felejtse el!

CAMBRIDGE HAGYOMÁNY ÉS MINŐSÉG

⊕ SZÖVEG: SOBRADO BOAZ

Különleges figyelem irányul ma a hazai felsőoktatási rendszerre – elsősorban a diáktüntetések kiváltó reformtörekvések okán. Ilyen helyzetben igencsak érdemes megnézni, hogyan működnek a több száz éves múltú, magas színvonalú, világhírű egyetemek. Most a már 800 évet megélt Cambridge-i Egyetemet vesszük górcső alá – nem utolsósorban az ott tanuló magyarok szemszögéből

Mi jut eszünkbe Cambridge-ről? A tudományosság mindenképp, és az is köztudott, hogy egy nagy múltú egyetemről van szó. Nem véletlen, hisz a Times 2011-es felsőoktatási ranglistáján a Cambridge University volt a világ harmadik legértékesebb egyetemi márkája.

Ha visszaemlékszünk középiskolai éveinkre, eszünkbe juthat, hogy Isaac Newton Cambridge-ben írta a Principia Mathematicát, amivel megalkotta a klasszikus mechanika alapjait. Talán az is ismerős, hogy Charles Darwin Cambridge-ben kezdett el érdeklődni a természettudományok iránt (amúgy orvosnak tanult). És egy közgazdásznak illik tudni, hogy John Maynard Keynes is Cambridge-ben tevékenykedett (a Kings College vagyonát is ő felügyelte, amit majdnem sikerült is lenulláznia a tőzsdén...). Ám itthon igen kevesen ismerik az egyetem sajátos fejlődését, hagyományait, amelyek a mai napig meghatározzák a cambridge-i életet és oktatási rendszert.

Mélyen gyökerező hagyományok

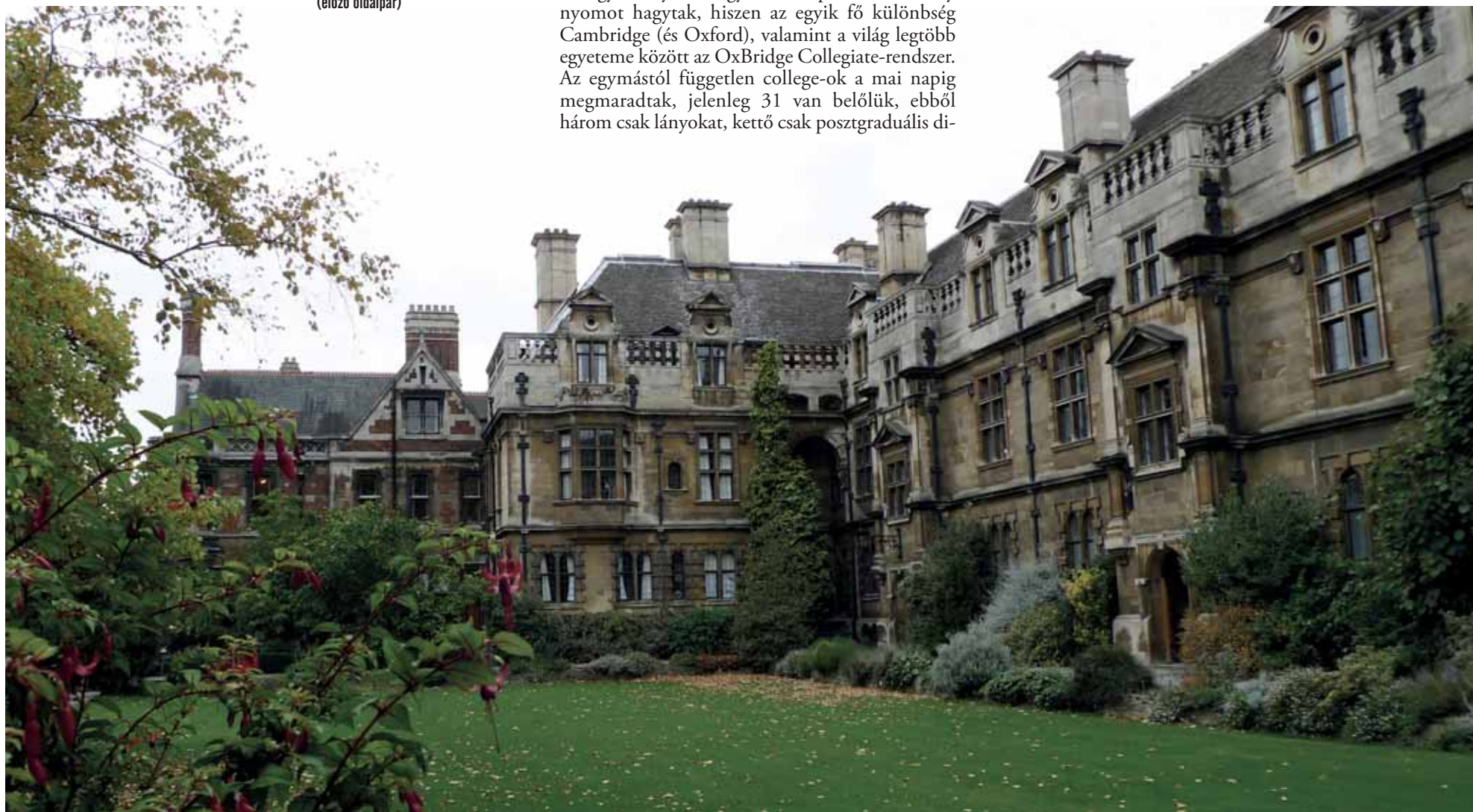
Már legendás annak a diáknak a története, aki egy vizsgájára pánclöltözetben jelent meg, mert az egyetemi szabályzatban talált egy olyan, még érvényben lévő rendelkezést, ami szerint minden vizsgázó loagnak biztosítani kell a sört és a kenyert. A vizsgáztatók – miután meggyőződtek arról, hogy valóban ezt írja elő a sok száz éves szabályzat – a közeli McDonald's-ból hozták kólát és sült krumplit, amit a sör és a kenyér modern megfelelőjének tartottak. Ám pár héttel később váratlanul ráterhelték a diákra a gyorséttermi bevásárlás árát, mert a vizsgára kard nélkül jelent meg. Mint közben kiderült, az egyetemi szabályzat e középkori passzusa ezt szintén előírta.

A hagyományoknak is köszönhető, hogy Cambridge oly sok mindenben különbözik a legtöbb egyetemtől, nemcsak a világon, hanem Angliában is. Az alapítás dátuma 1209, és Oxfordból menekülő tudósokhoz kapcsolódik. Ám az akkori intézmény nehezen hasonlítható össze a maival. A diákok 14-15 évesek voltak, és főképp vallási tanulmányokat folytattak, tantárgyaik a nyelvtan, retorika, logika, zene és az asztrológia voltak. Az oktatás latin nyelven folyt, és annak idején nem city-beli befektetési bankok és stratégiai tanácsadó cégek igyekeztek elcsábítani a legtehetségesebbeket, hanem komoly vallási vagy közhivatalnoki karrier várt a legjobbakra. Fontos körülmény, hogy a tanítás akkoriban egymástól többnyire független college-okban zajlott, melyek együttműködéséből keletkezett az egyetem.

Az évszázados hagyományok a mai napig alapvető részei a cambridge-i életnek: ezért tartanak latinul imát a vacsorák előtt, rendezik a vizsgák utáni májusi bálakat júniusban és hordanak talárt a diákok a vacsoránál. Történelmi múltba nyúló érdekesség, hogy Cambridge-ben és Oxfordban is a

NEW COURT, ST. JOHN'S COLLEGE DIÁKSZÁLLÁS

(előző oldalpár)

mesterdiploma eredetileg a szenioritás jele volt, ezért egy alapképzésen átesett (bachelor-diplomával rendelkező) diák 9 harmadévvla a diplomaosztója után igényelheti az MA Cantab titulust, anélkül, hogy részt vett volna külön mesterképzésen is. Támadja is ezért az angol baloldal: szerintük az „elitista” intézmény öregdiákjai jogosulatlan előnybe kerülnek az állásversenyben, mivel a munkaadók nincsenek tisztában e titulus tartalmával. Maga a bachelor-diploma is eltér a megszokottól, hiszen nem tartalmaz semmilyen információt a tanult szakról (amit triposnak hívnak, mert a múltban a diákok háromlábú széken ülve vizsgáztak), hanem csak annyit ír, hogy Cambridge-ben elérte a bachelor-rangot.

A college-rendszer

A hagyományok az egyetem felépítésében is mély nyomot hagytak, hiszen az egyik fő különbség Cambridge (és Oxford), valamint a világ legtöbb egyeteme között az Oxbridge Collegiate-rendszer. Az egymástól független college-ok a mai napig megmaradtak, jelenleg 31 van belőlük, ebből három csak lányokat, kettő csak posztgraduális di-

ákokat, négy pedig 21 évesnél idősebb hallgatókat fogad. A gyakorlatban a rendszer úgy működik, hogy a college intézi a felvételiket (legalábbis az alapképzés esetében), biztosítja a szállást, az étkezési lehetőséget, az oktatási és sportolási felszerelést (könyvtár, konditerem vagy evezősklub), de anyagi és lelki támogatást is nyújt.

Az, hogy ki melyik college-ba kerül, nem attól függ, hogy mit tanul, hanem attól, hogy a felvételi elején melyik college-ot választja. Bár a hallgatók ekkor még keveset tudnak az itteni életéről, a college-ok tagjai hamar aktív közösségeket alkotnak, és maguk a college-ok egymással is versenyeznek.

MASTERS LODGE, ST. JOHN'S COLLEGE

A college Masterének nem épp szerény szállása és irodahelye

FOTÓ: VARGA ADÁM

MAGYAROK CAMBRIDGE-BEN

Az oktatókkal együtt ma mintegy 50-60 magyar intézménye a Cambridge-i Egyetem, túlnyomó részük az alapképzésben tanuló diák. Többnyire reál tantárgyas, azaz matematikus, fizikus vagy mérnök szakos hallgatók, de találunk köztük történést, pszichológust és közgazdászt is.

Cambridge-i múltunk viszonylag hosszú, többek között Szent-Györgyi Albert is itt tanult. Történelmi érdekesség, hogy a Kings College-ban úgy emlékeznek meg Békássy Ferencről, az I. világháborúban elesett cambridge-i magyar diákról, hogy azzal a fallal szemben helyezték el a nevét, ahol az angol hősi halottakat jegyezték fel – így jelképezve, hogy a másik oldalon hunyt el.

A jelenlegi magyar gazdaság is kapcsolódik Cambridge-hez, hiszen ma több, fontos gazdasági szereplőnk cambridge-es öregdiák: többek között a Budapest Bank vezérigazgatója, Zolnai György, Dietz Miklós, a magyarországi McKinsey vezetője és Mártha Imre, volt MVM-vezérigazgató is.

A Cambridge-i Egyetem Magyar Diáktársasága egyik fő célja, hogy kapcsolatokat építsen az otthon tevékenykedő cégek felé. Segítségként, hogy ezáltal a diákok megfelelő magyarországi munkalehetőségre találjanak, és a hazai cégeknek is legyen esélye a cambridge-i jelenlétre (ezt szolgálta az igényes és tudatos fogyasztókat megcélzó, közelmúltbeli magyar borest is). A másik fő cél a cambridge-i tanulmányok hazai népszerűsítése: jelentkezésre bátorítani olyan magyar diákokat, akik bele sem gondolnak, hogy ők is képesek lehetnek Cambridge-ben megállni a helyüket. Lehetőséget teremteni tehetséges magyar fiataloknak, hogy a világ egyik legjobb egyetemén tanulhassanak.

OLD COMBINATION ROOM, TRINITY COLLEGE

A magyar diáktársaság elsőéves taggyűlése. Kapuvári András és Török Lajos közgazdászok küzdenek a kincstárnoki pozícióért

Noha az egyetem a felvételi jelentkezésnél hangsúlyozza, hogy nincs lényeges különbség a college-ok között, mégis szinte mindegyiknek megvan a maga specialitása. A Kings College például világszerte ismert kórusáról és meglehetősen baloldali irányvonaláról. Ám a felszereltség és anyagi támogatás szempontjából is lényegesebbek a különbségek. A Trinity College külön ösztöndíjakat kínál a kelet-európaiaknak, sőt Gonville and Caius College (ami többek között Stephen Hawking otthona is) kizárólag magyar diákoknak adható ösztöndíjat is fenntart. Mivel a támogatások nagy része az elmúlt

FOTÓ: VARGA ADÁM

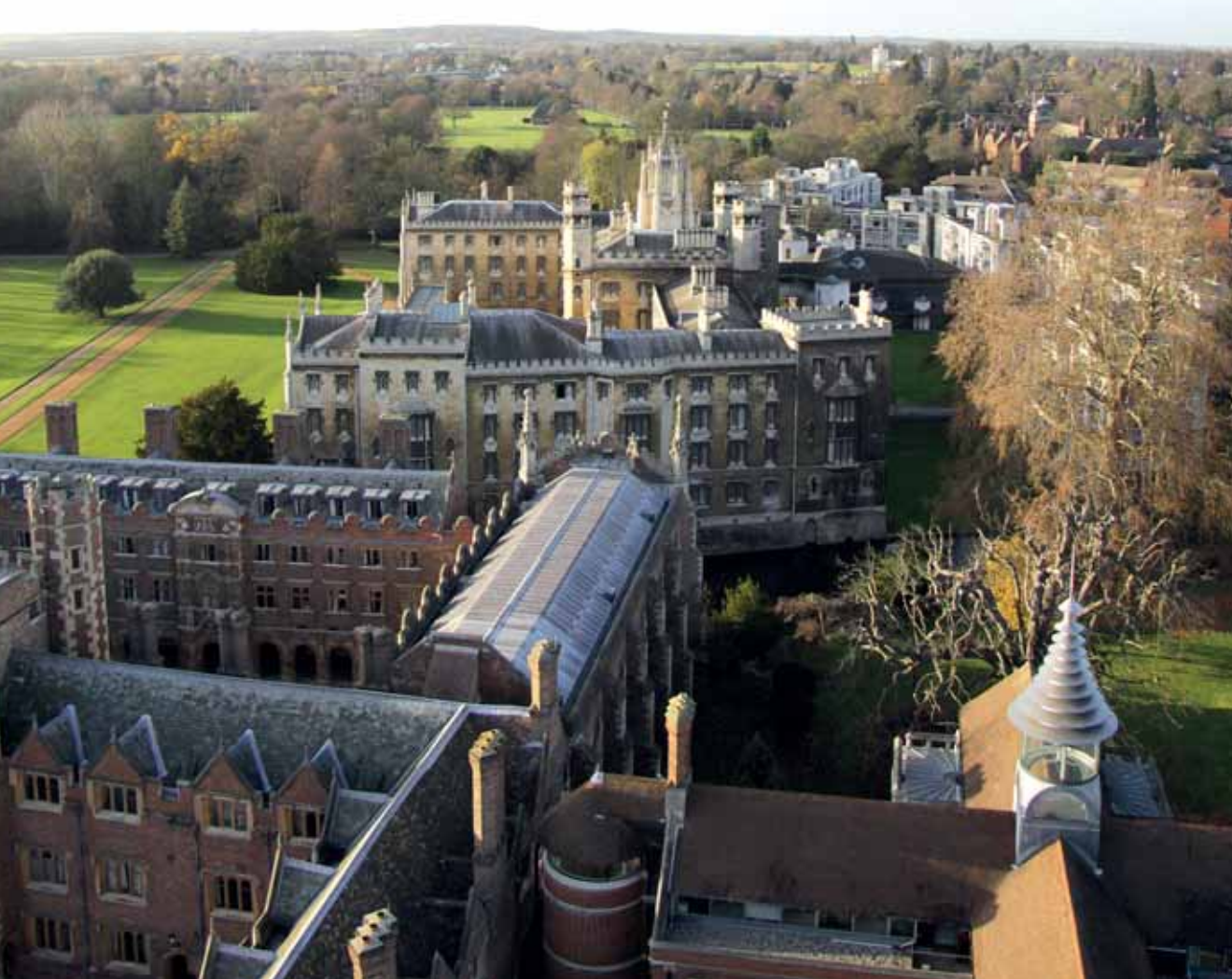
évszázadok öregdiákjaitól származik, léteznek elavultak is (például a Coventryben született mosónők gyermekei számára fenntartott támogatás), vagy egész bizarr utazási ösztöndíjak (a St. John's College akár 1000 fontos támogatást is nyújthat diákjainak, hogy a Föld vad és veszélyes helyeire látogassanak).

A kisebb, szegényebb college-ok tagjai gyakran irigykedve nézik a gazdagabbakban élőket. A nagyobbak tényleg tehetősek. A leggazdagabbnak, a Trinity College-nak csak az ingatlanportfóliója 800 millió font értékű (kb. 280 milliárd forint), ami

több mint kétszerese a magyar felsőoktatás 2012-es költségvetési támogatásának! Ennek része – többek között – az O2 Arena (Anglia második legnagyobb stadionja) és egy 440 millió font értékű Tesco-portfólió is. Érdekes, hogy a college-ok befektetési stratégiájában az ingatlanokon és értékpapírokon kívül jelentős szerepet játszanak a régiségek és a borok is. A Trinity College borospincéje például 1,7 millió fontra becsült befektetés (s ez a magyar borászok számára is lehetőséget jelent).

A college-ok egyik legfontosabb feladata az alapképzésben részt vevő diákok oktatásának felügyelése

és szervezése. Minden diákhoz két minősített oktatót rendelnek: a tanulmányi vezető (Director Of Studies) aktívan figyeli az egyetemi teljesítményt, a tutor pedig a személyes „jólétért”, lelki biztonságért felel. A tutor-tevékenységre ma különleges figyelem irányul, ugyanis 2010-ben rövid idő alatt több diák is öngyilkosságot követett el, feltehetőleg az oktatás intenzitása miatt. A diákok könnyen elbizonytalanodhatnak, hiszen meglehetősen nagy nyomás nehezedik rájuk: a legtöbb diák megszokta, hogy a középiskolában a legjobban teljesítők közé tartozik, ám Cambridgeben gyakran nehezen tudják tartani a tempót.

FOTÓ: VARGA ADÁM

Pénzügyek

A cambridge-i tanulás tandíjköteles. Ez mostanáig 3250 font volt, jelenleg évente már 9000 (voltak is az emelés miatt tüntetések). Szinte mindenki hitelből fizeti, ám a hitelkonstrukciók igen kedvezőek: végzés után egy bizonyos fizetésszint alatt nem kell törleszteni, de nagyon magas fizetésnél is csupán havi 75 font a maximális részletnagyság. A tandíjon túl college-díj is van, ami 3000 font körüli összeg, de ezt első diploma esetében átvállalja az angol állam. A diákokat ráadásul számos ösztöndíj segíti. A magyar hallgatók többsége például – rászorultsági alapon – a jelentős (esetenként a teljes tandíjjal megegyező) anyagi támogatást kap, mert úgy ítélik meg, hogy az átlagos magyarországi fizetés nem elég ahhoz, hogy fedezzék a tanulás költségeit. (E támogatást valójában a megélhetési költségek fedezésére adják, hiszen tandíjat úgysem kell fizetni – csak majd a hiteltörlesztést.) Ha valaki jól tanul, és körültekintően használja fel az ösztöndíj-támogatásokat, akár ingyenes oktatásban is részesülhet. Az egyetem mindenesetre erősen odafigyel, hogy ha

már fölvettek valakit, ne legyenek anyagi problémái a tanulmányok során.

Összességében Cambridge-ért nem kell többet fizetni, mint akármelyik másik brit egyetemért. Azaz – egy-két kivételtől eltekintve – minden brit egyetemen, szaktól függetlenül minden képzés ugyanannyiba kerül. Cambridge nem drágább pl. Sussexnél, sőt, a megélhetési költségek akár kisebbek is lehetnek.

De miből él maga az egyetem? Éves költségvetése több mint 1 milliárd font. Ennek ellenére, az éves bevétel közel harmada brit állami kutatási pénzekből valósul meg, bár itt is minden évben csökken az állam szerepvállalása.

A számlák jelentős részét állják a college-ok, de számos gazdag cég támogatja az egyetemi kutatásokat, így innen is jön komoly bevétel. Nyilván a tandíjak is fontos pénzügyi alapot jelentenek, ráadásul rendre érkeznek jelentős adományok is: csak ez utóbbiból 2005 és 2010 között sikerült 1 milliárd fontot összegyűjteni – az első nem amerikai egyetemenként a világon! Cambridge – 4,3 milliárd

A ST. JOHN'S COLLEGE A CHAPEL TOWERRŐL NÉZVE
A toronyba tilos vizsgaidőszakban felmenni
 – mint ahogy a legtöbb magas épület tetejére is –, mivel féltő, hogy leugorhatnak a diákok. . .

A CAM FOLYÓ
 Sokak szerint Anglia legromantikusabb randihelyszíne

FOTÓ: VARGA ADÁM

fontos alapítványával – a leggazdagabb oktatási intézmény Európában (ebből 1,6 milliárd az egyetemé és 2,7 a college-oké).

Bár az adományok nem tervezhetők előre, a korábbi évek (évszázadok!) adományainak és befektetéseinek kamataiból igen nagy összeg folyik be. A közelmúltban kötvénykibocsátásba is kezdett az egyetem. Mindezeket túl jól jövedelmező üzlet a Cambridge University Press és a Cambridge Nyelvvizsgarendszer tevékenysége, a college-ok fontos bevételi forrása pedig a – college-díjon túl – a konferenciaszervezés.

Kreatív kihívások

A cambridge-i tanév rövid, ám intenzív, 8 hetes harmadévekből áll (talán azért, hogy az oktatóknak több ideje legyen kutatni és kevesebbet kelljen a diákokkal foglalkozni...). Az első két harmadév alatt a diákok előadásokra és gyakorlati órákra járnak, mindezt az egyetem a tanszéken keresztül szervezi. Ezenkívül kötelezően részt kell venniük a college által szervezett, leginkább kreatív referálás-

nak nevezhető beszámolókon (supervisionökon). Ez is az OxBridge-rendszer sajátossága: a diákok kicsi csoportban (akár egyedül, de általában 2-3 fős csapatokban) egy oktató-vezetővel (vagy doktorandusszal, aki kapcsolódó témában kutat) olyan kérdéseket vitatnak meg, amiket az előadásokon tanulnak. E beszámolókat önálló munka előzi meg, melyről a vezető és a diáktársak is kritikai észrevételeket tesznek. Mindez egyedülálló lehetőség a hallgatók számára, hogy nemzetközileg elismert oktatókkal, tudósokkal vitázzanak.

Az egyetemen összességében 11-12 diák jut egy oktatóra (a teljes, foglalkoztatott oktatói létszámot és az összdiáklétszámot tekintve), akadnak több száz főnek szóló előadások is, de a hangsúly a kiscsoportos munkán van, ennek minden hallgató részese. A diákok heti több supervisionön is részt vesznek, ami igen sok felkészülést igényel, ám az egyetem komoly hangsúlyt fektet az önálló munkára és a kreatív gondolkodásra. Gyakoriságuk miatt az oktató hamar észreveszi, ha egy diák nem bírja a tempót vagy nem foglalkozik eleget a tanulmányaival. Ekkor nyomban szólni tud a személyes tanulmányi vezetőnek, aki azonnal lép. Így nehezen fordulhat elő, hogy a hallgató akkor jöjjön rá, hogy nem tud semmit, amikor közelednek a vizsgák (melyek a harmadik harmadév végén zajlanak, egészen addig nincs semmilyen hivatalos számonkérés).

Cambridge – a karrierlehetőség

A cambridge-i évek során nem kizárólag egy „szakmát” kap a diák, hanem olyan rendszerezett gondolkodási, kutatási és munkaképességeket sajátít el,

melyek például az üzleti élet során rendkívül hasznosnak bizonyulnak. Ezért töreksenek arra a nagy befektetési bankok, tanácsadói cégek és ügyvédi irodák, hogy ne csupán közgazdászokat és jogászokat hívjának a karrierrendezvényeikre, hanem történészeket, politológusokat, nyelvészeket és egyéb, más szakon tanuló diákokat is próbálnak magukhoz vonzani, mondván, hogy azt, ami majd a munkához kell, úgysis a cégnél tanulják meg. Az ilyen eseményeken gyakran a cégnél dolgozó cambridge-i öregdiákok bukkannak fel, és a hallgatókat ingyenebédekkel, -vacsorákkal és -italokkal próbálják a céghez csábítani – még a mostani recessziós időszakban is. De szokatlanabb módszerek is léteznek a tehetségesdiák-fogásban: az egyik magyar matematikushallgató a postaládájában egy céges bögrét talált, benne 10 fontot, névjegykártyát és egy meghívót egy szoftvercég karrierrendezvényére... Egy londoni befektetési banknál a nyári gyakornoki fizetés meghaladhatja a heti 1000 fontot (386 ezer forint) – igaz, ehhez szinte a hét minden napján 12 óránál is többet kell dolgozni, és a londoni lakhatási árakkal is meg kell küzdeni...

Mindehhez képest Magyarországon a munkaadók még nagyon szigorúan és jobbra szűken értelmezik, hogy mire jó az egyetemi oktatás. Gyakran nem értik, hogy egy nem kifejezetten gazdasági tanulmányokat folytató diák mégis hogyan lenne képes gazdasági területen munkát végezni. Számos, Cambridge-ben tanuló magyar diáknak volt már ilyen negatív tapasztalata a hazai cégek rugalmatlanságáról. E jelenség arra is rámutat, hogy nem csupán a magasabb fizetések okán döntenek inkább londoni munkavégzés mellett a magyar tehetségek.

Élet a tanulmányokon túl

A cambridge-i élet nem csupán tanulásból, vizsgákból és nagyvállalati karrierrendezvényekből áll. A college-ok jellegzetessége a formális vacsora, ahol a diákok – akár heti rendszerességgel – öltönyben-talárban étkeznek a hosszú, történelmi asztaloknál, sokszor gyertyafényben. Három vagy több fogás, előtte portóit szolgálnak fel. De a college-ok nem csak a vacsorák alkalmával fordítanak nagy figyelmet az ételminőségre: az a vezérelv, hogy ha a diákok minőségi, egészséges ételt fogyasztanak, akkor jobb a tanulmányi teljesítményük is. A St. John's College konyhavezetője például előzőleg egy Michelin-csillagos étterem séfje volt, és gyakran rendez bor- és sajtosztolókat és egyéb gasztronómiai alkalmakat.

Cambridge-ben persze az egyetemen kívül is bőven van program. Különösen híres a Footlights nevű színházi társulat: itt kezdte karrierjét többek között a Monty Python-csapat, Hugh Laurie (Dr. House)

és Sasha Baron Cohen. Ám az egyetemi lét egyik régi és erős alapja a diáktársasági élet. A legnagyobb csoport, a Cambridge Union saját épülettel rendelkezik, és itt tartott előadásokat az elmúlt években Dominique Strauss-Kahn, Julian Assange, Muammar al-Gaddafi és Sir Ian McKellen. Az Assassins Guild nevű diáktársaság ezzel szemben minden évben tart egy tömegeket megmozgató gyilkosos játékot, ahol a vállalkozóknak három, szintén részt vevő, de számukra ismeretlen embert kell levadászniuk – vízpisztollyal, hógolyóval vagy játék karddal. A Jailbreak pedig egy jótékonysági rendezvény, mely-

PUNTOLO (GONDOLÁZÓ) TURISTÁK ÉS DIÁKOK

A puntolást nem könnyű elsajátítani, a folyó mellett vizsgákra készülő hallgatók általában roppant szórakoztatónak találják a látogatók vízbe fordulását

FOTÓ: ©ISTOCKPHOTO

nek során a diákok 36 óra alatt úgy próbálnak minél messzebb kerülni Cambridge-től, hogy a saját pénzükből egyetlen fillért sem költenek. Sikerült így már egyeseknek Hongkongba, Buenos Airesbe és Miami-ba is eljutniuk.

A sport közismerten fontos része a cambridge-i egyetemi életnek: a hagyományos evezésen, rögbin és kriketten kívül akár „real tennis” is lehet a hobbink, ami a mai tenisz történelmi változata, és csupán két cég készíti hozzá ütőt. A meccsek általában college-ok között zajlanak, és magasabb szinten az egyetemi ligákban is részt lehet venni. Azok a diákok, akik Oxford ellen játszanak, elnyerik a „blue” titlust, hordhatnak kék blézert, és tagjai lehetnek a Hawks-klubnak. Egyébként a komoly, Oxford elleni rivalizálás ellenére sok szál köti össze a két egyetemet, évente még közös sítábor is zajlik, több mint háromezer résztvevővel.

A cambridge-i diákélet tetőpontja kétségkívül a

vizsgák utáni May Week, ami a hagyományok miatt júniusban van, és a Suicide Sunday-vel kezdődik, ahol a diákok azt ünneplik, hogy nem lettek öngyilkosok a vizsgaidőszak alatt... Az ünneplés kartonozásokból épített hajók versenyével kezdődik, és az egyetemi „ivótársaságok” nyilvános versenyeivel ér véget. Tavaly nagy visszhangot keltett, hogy az egyik csapat improvizált tógákkal, valamint egy botra nyársalt disznófejjel jelent meg, amit a helyiek kevésbé tartottak viccesnek.

A legtöbb college nagyszabású bált tart, általában fekete szmoking és fekete csokornyakkendő vagy épp frakk a kötelező férfiviselet. A jegyek ára magas (kb. 150 font darabja), de ez általában mégis megfizethető, mert a diákok a vizsgaidőszak alatt úgysem költenek semmire. A college-ok mellel még így is ráfizetnek a rendezéssel: igaz, főleg azért, mert presztízskérdés lett, hogy melyik college lövi ki a legtöbb tűzijátékot... ☺

HÚSVÉT, SZIGET, FELTÁMADÁS

TOROMIRO: KIPUSZTÍTOTTÁK 1960-BAN

⊕ SZÖVEG: MOLNÁR ATTILA DÁVID

Képzeltben ugorjunk vissza az 1600-as évek legelejére, és a világűr távolából tekintsünk Földünkre! Ha ekkor egy csendes-óceáni éjszakát szemlélünk, egyszer csak azt látjuk, hogy egy aprócska fény gyúl. Egy vörösen izzó folt, ami egyre erősebben világít. Pár óra múlva kivilágosodik, és az óceán kékjében egy fekete füstcsíkot pillantunk meg, ami egy pontból szétterülve, több kilométer hosszan húzódik. Semmi kétség, tűz van! Rapa Nui ég. Napokon át lángol az a földdarabka, aminek a tenger szintje fölé emelkedő része alig 163 négyzetkilométer kiterjedésű – vagyis majd harmadakkora, mint a mai Budapest. A tüzet az ott élő bennszülöttek gyűjtötták, hogy egy hosszú ideje húzódo háborúskodás drámai befejezéseként véget vessenek múltnak, kultúrájuknak és saját jövőjüknek, ezzel cáfolva meg a természettel ősi harmóniában élő népekről alkotott illúziókat

Kozmikus időutazásunkat folytatva, induljunk vissza a Föld felé, és álljunk meg 291 évvel ezelőtt! Azt látjuk, hogy Rapa Nui mellett megáll egy európai hajó, amelynek holland kapitánya, Jacob Roggeveen azt írja a hajónaplóba, hogy mivel pont húsvétvasárnap talált rá erre az „ismeretlen” földre, azt Húsvét-szigetnek nevezi el. 1722-ben tehát átkeresztelték a szigetet, ami nemcsak távoli volt, de kopár és elhagyatott is.

Tündöklés és végzet

Ismeretlennek viszont egyáltalán nem lehetett nevezni. Polinézia felől az első hajósok i. sz. 400-ban szálltak itt partra. Vitorlával felszerelt, fatörzsből kivált kenukból összeállított, óceánjáró katamaránokon érkeztek, és azt, hogy pontosan miként neveztek ők a szigetet, mára csak sejteni lehet – egyesek szerint Rapa volt a neve, vagyis a Világ Köldöke polinéz nyelven. Hamarosan virágzó kultúra alakult ki, amelynek számtalan emléke maradt fenn: a hatalmas, vulkáni sziklákból kifaragott, robusztus moaiktól a finoman megmunkált, csodálatra méltó fafaragványokig.

FA ÉS KŐ – FARAGVA

Klasszikus, húsvét-szigeti evezők és egy moai-szobor. Mind a fás szárú növényzet, mint a jól faragható bazalt bőségesen rendelkezésre állt a korai kultúrák számára

Egy különleges kultúra enyészett el abban a hatalmas tűzben, amit űr- és időutazásunk során láthattunk, és vele együtt eltűntek azok az erdők is, amik a Húsvét-szigetet évezredek óta borították. A sziget bennszülött, azaz máshol elő nem forduló fájának egyike a toromiro volt, történetünk főszereplője. A pillangósvirágúakhoz tartozó fa nem nőtt magasra, de szinte mindenütt megélt, és elterjedt a földdarabon. Kemény fájából a szigetlakók előszeretettel készítettek faragványokat.

Az erdők pusztulásával a húsvét-szigeti civilizáció összeomlott. Néhány toromirofa átvészelt ugyan a tűzvészt, és akár újra beerdősíthette volna a szigetet, csak hogy Polinéziából a hajósok egykor patkányokat is hoztak magukkal. Ezek pedig oly szorgalmasan rágcsálták a megmaradt fák magvait, hogy a toromiro egyre ritkább lett, a belőle készült faragványok pedig a feledés homályába veszttek.

A toromiro útra kel...

Folytassuk az űrutazást, és ugorjunk még 52 évet! 1774. Cook kapitány második földkerülő expedíciója során, március 14-én köt ki a Húsvét-szigetnél. Nem érzi jól magát, nem száll partra, és naplójába sem jegyez le semmi érdemlegeset. Utazik azonban a hajón két német, Johann Forster és a fia, Georg, akik az expedíció megbízott természettudósaiként gyorsan gyűjteni kezdik a szigeten található növé-

A TOROMIRO (SOPHORA TOROMIRO)

Eredeti élőhelyéről ugyan – emberi hatásra – 1960-ban eltűnt az utolsó példány, ám a Húsvét-sziget eme endemikus növénye mégis túlélte a megpróbáltatásokat – az ember jóvoltából. Visszatelepítése nem reménytelen vállalkozás

1600-as évek eleje
Rapa Nui lángokban

1722
Jacob Roggeveen Húsvét-szigetre kereszteli Rapa Nui-t

1774. március 14.
Cook kapitány expedíciója

1600

1700

1800

1900

2000

nyeket. Így kerül Cook hajójára egy toromirofa példánya, amit gondosan kiszárítva és lepréselve azóta is a londoni Natural History Museum (Természettudományi Múzeum) herbáriumában őriznek.

De nem ez volt az egyetlen toromirodarab, ami akkor elhagyta a szigetet! Amikor Cook felvonta a horgonyt, ott volt a hajón több különleges szobor is. Ezeket egy Mahine nevű, Tahitiről származó ifjú gyűjtötte, aki még a nagy felfedező előző expedícióján csatlakozott Cookhoz. A tolmácsnak a Húsvét-szigeten nagy hasznát vették: a szigetlakók 80%-ban ugyanazt a nyelvet beszélték, mint Mahine. A fiú tudta, hogy nemsokára Tahitin lesznek, és a rokonai bizonyára sok ajándékre számítanak majd. A szigetlakók által felajánlott szuvenírek közül a szobrok tetszettek neki leginkább, és több darabot meg is vásárolt belőlük. Az európaiakat nem érdekelték a primitív alkotások, és csak Johann Forster és fia precizitásának köszönhetjük, hogy útleírásukban szót ejtettek a „jól csiszolt, sűrűn erezett, sötétbarna színű fából készült” tárgyokról, amiket Mahine magához vett. Miután a Húsvét-szigetről Tahitire kerültek, a toromirofa szobrok nem mozdultak. Egy ideig...

1816 – a Rurik nevű orosz hajó érkezése (jobbra lent)

1775 – a Húsvét-sziget William Hodges korabeli festményén (lent)

Thor Heyerdahl – életbevágó toromiro-kiadás

Még 46 év, és időutazásunk során már az 1820-as Tahitit látjuk. Épp megérkezik a szigetre az orosz Bellingshausen admirális. A helyi uralkodó, Pomare rajongott az európai ruhákért, és a nagyra értékelt szövötrért cserébe sok értékes műtárgyat ajánlott fel a tengerészeknek, köztük a húsvét-szigeti figurák közül is néhányat, amelyek ezután a Cári Orosz Admirális Múzeumába, Szentpétervárra kerültek. A szoborra ráfestettek egy számot: 736. Ugyanez az „azonosító” került Bellingshausen összes többi gyűjtésére, és ezzel a Húsvét-szigetről származó, toromirofából készült figura eltűnt a fiókok mélyén.

Időközben egy másik, férfit ábrázoló faragvány Észak-Amerikába jutott – nagyon valószínű, hogy az akkoriban Tahitin gyakran megforduló bálnavadászok egyikén. Már régen az Egyesült Államokban volt, amikor Thor Heyerdahl norvég felfedező, természetbúvár feleségével, Yvonne-nal a mézesheteit töltötte a Sziklás-hegységben.

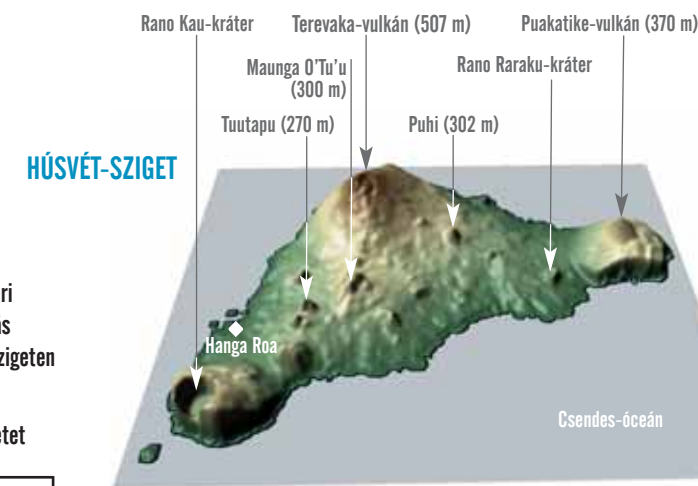
A házaspár nemcsak a magánéletben, de a munkában is szorosan összetartott: így eshetett meg, hogy 1955-ben együtt vágta neki a Húsvét-szigetnek. Thor Heyerdahl a Kon-Tiki expedíció révén akkor már világhíres volt, de nézeteivel szemben tudományos berkekben még mindig nem tört meg az ellenállás. Talán ez is szerepet játszott, hogy bizonyítani akart, és erre a Húsvét-sziget alkalmas

FOTÓ: ©ISTOCKPHOTO

MOAI-K A Húsvét-szigetet világhírűvé tevő szoboróriások

- 1820**
Bellingshausen Tahitin szobrokat vásárolt a Cári Orosz Admirális Múzeumának
- 1877**
a korábbi járványok, tengeri támadások és a kivándorlás miatt csak 111 lakos él a szigeten
- 1888**
Chile annektálja a szigetet

FOTÓ: TAHITINUITRAVEL

A RANO KAU-KRÁTER

A kráter meredek belső lejtőinek egyik sziklakibukkanásán élt a toromiro utolsó helyi példánya

terepnek tűnt. Heyerdahl rendkívüli alaposággal dolgozott, s nemcsak arra törekedett, hogy megfejtse a Húsvét-sziget szobrainak rejtélyét, hanem feltárta azokat a talajrétegeket is, amik máig őrzik a nagy erdőtűz során keletkezett égéstermékeket, behatárolva ezzel a történelmi esemény dátumát. Virágpormintákat vett a tavak üledékéből, és nem utolsósorban – történetünk legfontosabb mozzanataként – toromiromagvakat gyűjtött.

A fa, ami a magvakat hullajtotta, a Rano Kau-vulkán kráterének belső oldalán, egy sziklakiszögellés mögött élt. Ez volt az utolsó toromirofa a Húsvét-szigeten, és magvaihoz nem fértek hozzá a növényevők. A szigetlakóknak azonban a sziklakiszögellés sem jelentett akadályt, és a fát, az utolsó toromirót 1960-ban egyszerűen kivágták. Miért? Kellott tűzifának.

Óriási szerencse, hogy amikor Thor Heyerdahl hajója búcsút mondott a Húsvét-szigetnek, a fe-

délzetén ott voltak az értékes magok. A göteborgi Botanikus Kert gondjaira bízva aztán azok ott ki is hajtottak. A fa tehát eredeti élőhelyéről kipusztult, de halottaiból feltámadt. Igazi húsvéti történet, amelynek azonban még koránt sincs vége!

David Attenborough – a szálak összeérnek, a toromiro él és virul

Vajon mi lett a toromiroszobrok további sorsa? A szentpétervári szál: a múzeum – amit ekkoriban már leningrádi Antropológiai Múzeumnak hívtak – a gyűjteményéről több katalógust adott ki, ezek egyike tartalmazta a Bellingshausen begyűjtötte szoborról készült reprodukciót. Az amerikai szál: e katalógus eljutott Sir David Attenborough kezébe is. A neves angol természetfilmes 1985-ben, egy New York-i aukción vásárolt egy különös, kultikus

THOR HEYERDAHL (1914–2002)
Feltárómunkásságának korai időszaka kötődik a Húsvét-szigethez

1953-ig
a sziget túlnyomó részét birkafarmnak használják

SIR DAVID ATTENBOROUGH
A világotutató toromirofaragványokkal

1955
Heyerdahl expedíciója a Húsvét-szigetre

1960
kivágták az utolsó toromirofát

1966-ig
a szigetet a chilei haditengerészet irányítja

WITU
Szigetlakók
a malasfából
készült
szigonypuskával

fafigurát, majd próbálta felfedni – az általa Angliába került – szobor eredetét. A leningrádi faragvány nagyon hasonlított e szoborra, de a nagy gonddal rápingált 736-os szám alapján csak annyit tudtak neki mondani, hogy az valahonnan a Csendes-óceán térségéből származik, 1830 előtről.

Ha a szovjet-orosz muzeológusokon múlik, a dolog talán ennyiben is maradt volna. Ám 1985-ben nemcsak a nevezetes aukcióra került sor, hanem a Cook kapitány második expedícióján készült összes rajz és festmény könyvként történő megjelentetésére is. Ez is Sir David kezei között kötött ki, és ebben rábukkant azokra a rajzokra, amiket az expedíció egyik tagja saját kedvtelésből, mégis nagy alaposággal készített a figurákról. Sir David Attenborough ekkor már forró nyomon volt, és hogy lezárja az ügyet, szobrát egy táskába rakta, és elbaktatott a kew-i Királyi Botanikus Kertbe. Az ottani laboreredmények kétséget kizáróan igazolták: a szobor toromirofából készült! Egy olyan fából, ami csak a Húsvét-szigeten nőtt, és azóta onnan már kipusztult.

A kör tehát bezárult. Sir David egy olyan szobor birtokosa, amit húsvét-szigeti bennszülöttek faragtak, Cook hajóján Tahitibe, majd rejtélyes úton az Egyesült Államokba, és onnan az aukció révén hozzá került. Attenborough a történetet meg is filmesítette. A Lost Gods of Easter Island (A Húsvét-sziget eltűnt istenei) forgatása során a szoborral beutazta a történet összes állomását, így a húsvét-szigeti figura a leginkább világlátott műalkotások versenyében valószínűleg az élmezőnyben végezne.

De a történetnek ezzel még sincs vége. Honnan tudták Kew-ben, hogy milyen a toromirofa?

Onnan, hogy amikor Sir David belépett a botanikus kert kapuján, tőle nem messze ott nőtt pár élő példány is. A kew-i Királyi Botanikus Kert ugyanis élen jár a veszélyeztetett növényfajok és -fajták megővésében. Millenium Seed Bank néven hatalmas föld alatti fagyasztókamrákat hoztak létre, ahol

–40 °C-on magok tízezreit őrzik a jövő számára. Eközben a botanikusok természetesen is foglalkoznak, és a – Göteborgban megmentett – toromiroval olyan sikeres a munka, hogy megkezdődhetett a faj visszatelepítése is. Ráadásul időközben kiderült, hogy Heyerdahlon kívül mások is hoztak toromiromagokat a Húsvét-szigetről! Mindez azért fontos, mert az újraélesztett populáció így nem egyetlen egyedről, hanem több példánytól származhat, ami nagyban növeli a túlélés esélyeit.

Menedékhelyek

2003. Időutazásunk a végéhez közeledik, és Pápua Új-Guinea felé fordítjuk képzeletbeli távcsövünket. A Bismarck-tenger Witu szigetcsoportjánál egy Febrina nevű hajót látunk ringatózni. Dombovári Tibor búvárfotós és jómagam szállunk éppen partra. Azért jöttünk Witura, hogy filmen örökítsük meg egy olyan törzs tagjainak életét, akik saját készítésű szigonypuskákkal vadásznak a tenger mélyén. Mindent szeretnénk volna felvenni: hogyan készítik a fegyvert, és miként szerzik meg vele a víz alatt a napi betevőt? Közvetlen közelről láttam és le is filmeztem, ahogy egy ráját ejt el a bennszülött azzal a szigonynyal, amelynek anyaga nemrég csak egy megmunkálatlan fadarabként hevert a parton. Mikor megkérdeztem, milyen fából van, azt mondták: malas. Kértem, mutassanak egyet. Egy élő malasfát. Mondták, nem lehet. Kérdésemre, hogy miért, ez volt a felelet: innen már kipusztult.

Witu a fehér ember ültetvénye lett, bármerre nézünk, kókuszpálma és kakaó nő. A malasfa eltűnt. Akkor hogyan maradnak életben a bennszülöttek? A válasz: többórás hajózásra innen van olyan sziget, ahol még élnek ilyen fák.

Európa is egy ilyen sziget a húsvét-szigetiek számára. Egy olyan hely, ahol valami csoda folytán túlélt a toromiro.

1982

a Húsvét-szigetnek
1936 lakosa van

1985

Sir David Attenborough
színrre lép

2002

3800 lakos, 60%-uk
bennszülött (rapanui)

2007

a szigetet Chilén belüli
„különleges területté”
minősítik

1800

1900

2000

GYÁR, A KASTÉLY- KERTBEN

KISSZÁLLÁS URADALMI MŰEMLÉKEI

Végre együtt vannak, itt, az iskola falán, kiterítve a jövő előtt. Amíg éltek, a társadalmi távolság lehetlenné tette a találkozásukat. Rég elsüllyedt pusztai világ szélső pontjai voltak ők, a grófkisasszony és az uradalmi cseléd lány. Előbbi kecses, egyenes tartású. Bizonyára tanult franciául, szeretett lovagolni és teniszezni, valamint tudott tejeskávé fölött ábrándozni regényes kalandok után. Utóbbi mindeközben tehenet fejt vagy hagymát vágott. Igyekezett hamar férjhez menni, és az uradalmat is, férjét is szolgálva néhány fokot fennebb kapaszkodni a pusztá ranglétráján

Puszták népe

Nincs még egy sarka a magyar világnak, amely annyira mélyen összekapcsolódott volna egyetlen könyvvel, mint az uradalmi falu. Illyés Gyula a *Puszták népével* (1936) szellemi ítéletet mondott egy településforma felett, amely jó fél évszázaddal ezelőtt a Dunántúl és az Alföld legjobb fekete földjeit művelte.

Az uradalmak együtt pusztultak a népművészettel. Csakhogy addig, míg utóbbi sorsa felett ott húzta a vészharangot a korabeli értelmiség, megteremtve skanzent, tájházat, sőt tulipános panelházat, addig a régi grófokkal senki sem törődött.

1945-ben kártyavárként omlott össze a nagybirtokrendszer. Az uradalmi cselédek – megint csak Illyést idézve – „... csizmasarokkal húzogatták jövőnk falujuk térképét”. Intézői lakások, magtárak, szeszfőzdék, malmok, istállók és cselédházak százai téglabányaként éltek utolsó éveiket, mígnem helyüket be nem szántotta egy térsztraktor. A sorra felépülő családi házakban eleinte még szívesen látták az urak szétzilált holmijait, egy-egy fészülődőasztalt, tükröt, szekrényt vagy tálat. Végül a hetvenes évek NDK-elemes bútorai szorították ki a múltnak e furcsa csökevényeit a sutfniba, de még inkább a kazánba.

Az uradalmak együtt pusztultak a népművészettel. Csakhogy addig, míg utóbbi sorsa felett ott húzta a vészharangot a korabeli értelmiség, megteremtve skanzent, tájházat, sőt tulipános panelházat, addig a régi grófokkal senki sem törődött.

A megbélyegzett nagybirtok hagyatékának eltűnése az akkori politikai elit számára ugyancsak kívánatos volt. A majorságok létükkel olyan eretnek gondolatokra bírták az írástudókat, mintha a szocialista nagyüzem voltaképpen a nagybirtok egyenes ági leszármazottja lett volna.

**KISSASSZONY, MADÁRTOLLAS KALAPBAN
— ÉS CSELÉDKÖNYV**

Az uradalmi falu a végtelékig fokozott ellentétek világa volt. Miközben a nagybirtokos család kedvéért az expresszvonatok is megálltak Kisszálláson, addig a cselédek még legszemélyesebb ügyeikben sem voltak a maguk urai

Gyár a szántó közepén

Bőven van időm elmerengeni elmúlt rendszerek felett, amíg Kiszállás vasútállomástól begyalogolok a négy kilométerre fekvő központba. Feltűnedezik egy-egy tanya is, de épp csak a rend kedvéért, ha már az Alföldön járunk. Utazás előtt fellapoztam a műemléki jegyzéket is, amelyben Kiszállás egyetlen épülettel szerepel. A nyomozati irathoz hasonlítható leírás első sora így hangzik: „A kastély szabadon álló, téglalap alaprajzú, egyemeletes, nyeregtetős épület.” Ha tényleg ennyi az egész, aligha éri meg a gyaloglás, amely ráadásul korántsem veszélytelen. A száguldó autók között jó reflexek kellene, és ha sikerül félreugrani, még mindig akadhat kellemetlen meglepetés a kaszálatlan útpadkán. Talán célszerűbb lett volna megvárni a járatos buszt. Még jobb lett volna kisvasutatni, de ahhoz jó 50 évvel hamarabb kellett volna születni.

A háború előtt a környék furcsa nevű urai, a Boncompagniak, illetve bérlőik ugyancsak komoly világot építettek fel a pusztán. Kiszállás akkoriban alig maradt

Utazás előtt fellapoztam a műemléki jegyzéket is, amelyben Kiszállás egyetlen épülettel szerepel. A nyomozati irathoz hasonlítható leírás első sora így hangzik: „A kastély szabadon álló, téglalap alaprajzú, egyemeletes, nyeregtetős épület.”

AZ ISKOLAKÉNT HASZNÁLT KASTÉLY inkább emlékeztet egy vidéki indóházra, semmint Fertődre vagy Nagycenkre. Ez persze nem véletlen, hiszen Kiszállás nem főúri rezidencia, hanem 19. századi kapitalista nagyüzem volt, ahol a pénzügyi megfontolás felülírta a reprezentációt

A cikksorozat megjelenésének támogatója a

nka
Nemzeti Kulturális Alap

el az állami mintagazdaságok, Mezőhegyes és Bábolna nagyvonalú léptékétől. Kilométerekre világított a szárító hatalmas tornya, mellette a nagyraktár tömbjének tekintélyt parancsoló kontúrjai sötétebbek. Mintha nem is falu, hanem egy világtól elzárt gyár lett volna.

Manapság a 80–90-es évek családi házai tűnnek fel elsőként a horizonton. Ám mintha ez a gyenge kezdés is csak azért lenne, hogy a főtér látványának ne legyen konkurenciája. A park fakoronái fölé emelkedő épületek egy alföldi mezőváros urbanitását idézik. Közelebb lépve azonban látszik, különös főtér ez: régi üzemekből és magtárakból áll, éppolyan erőteljes téglarchitektúrával, mint amelyet Budapest századfordulós gyárnegyedeiben látni.

Csak hogy a valódi ipari nagyüzemmel ellentétben a pusztai gyár maga volt a vidéki idill. A kastélyból sétautak rajzottak szét minden irányba. A levegőt friss tehéntrágya illata járta át, a gőzgépek épp csak annyira színezték az eget, hogy utána kellemesebb legyen a szántók felől érkező szellő.

A MŰVELŐDÉSI HÁZ EGYKOR IGAZGATÓI LAKÁS VOLT

Az 50-es évek szocialista realizmusa – amely a klasszicizmust tekintette mintaképének – alig változtatott valamit az épület formáján

Emlékhordozók

„Érdekes világ volt. A grófné sétálgatott, járt a báróhoz hintóval. Ezeket szerették csinálni” – meséli egy kilencvenes éveit taposó bácsika. Hangjában nincsen semmi irónia. Kijelentő módban beszél, mintha valami távoli földrész idegenjeiről szólna, akik merő véletlenségből az ő műhelye előtt kocsikáztak és sétálgattak.

Pedig a ház, ahol ülünk, valódi forradalmi épület. Tégláit a grófok lebontott cselédlakásai-ból hordták ide. Az utca másik oldalán a kolhozszervezés első hullámából való kopott csarnokok terpeszkednek. Az 50-es években felállított kisszállási gépállomás – száznyi társával együtt – a szovjet hadsereg gyors mozgását biztosította volna háború esetén. Ma békés elhagyatottság üli az utcát, rég elfeledve az ijesztő jelszavakat.

A könyvtár persze nem felejt, az a dolga, hogy ne felejtessen. Vaskos helytörténeti kéziratot lapozgatok, benne grófok, majorok, barakkok és fűrésztelepek sorjájának. Aztán egy újabb fejezet: „Tanyás gazdálkodás az uradalom peremén”. Átfutom az évszámokat és a kataszteri holdakat. Végre megérkezik Mihály bácsi, a többit már ő mesélte. A grófi időkben szülei negyvenholdas középirtokot vásároltak össze, ami miatt 1950-re kulákklistán találták magukat. Az egész családot kitelepítették. Há-

„Érdekes világ volt. A grófné sétálgatott, járt a báróhoz hintóval. Ezeket szerették csinálni” – meséli egy kilencvenes éveit taposó bácsika. Hangjában nincsen semmi irónia. Kijelentő módban beszél, mintha egy távoli földrész idegenjeiről szólna...

IGAZI PARASZTNAK CSAK A TANYASIAK SZÁMÍTOTTAK

Az idősebbek ma is számon tartják, ki honnan jött, kinek a szülei, nagyszülei voltak cselédek

KISSZÁLLÁS NEM CSAK GYÁR VOLT, DE NYARALÓ- ÉS VADÁSZKASTÉLY IS

Kertésznek az uradalom rendszerint külföldi szakembereket fogadott fel (jobbra fent)

SZOCIÁLIS SZÜKSÉGLAKÁSKÉNT ÜZEMELŐ, EGYKORI CELÉDHÁZ

(jobbra)

roméves hortobágyi rabmunka következett, de hazatérni a szabadulás után sem lehetett. Majd tíz év távollét után, technikumi végzettséggel a zsebében vették fel az egyik kisszállási téészbe könyvelőnek. A tanyasi ház még állt, de már csak a bontósákányokra várt. Javában folyt a tanyarendszer felszámolása, építkezni csak a faluban szabadott. Mihály bácsi nyaranta építőkalákákban dolgozott. Amit a szegénység a 60-as évekig fenntartott a régi cselédvilágból, azt sorra elbontották.

**A LÉPTÉKEK KISVÁ-
ROST IDÉZNEK, de
a legtöbb épület
eredetileg üzemnek
készült. Balra a
gyártelep képe
1865-ben**

Puszták népe műemléke

A focipálya melletti soron mégis megmaradt egy cselédház. Illyés Gyulát igazolja, mai állapotában legalábbis. A szociális bérlakások nyomorúsága árad a falakból. A szobák alig megkülönböztethetőek a konyhától, a vécé és a fürdőszoba innen nézve úri luxusnak tűnik. Pedig az ajtók felett csekélyke díszek is kivethetők, és egyáltalán, egy gyors meszelés valósággal felszabadítaná a nyomort, elfedné annak sajtós szín- és szagvilágát.

***A cselédlak úgy, ahogy most kinéz,
antitézise a parkosított főtérnek.
Míg a cselédséget a falusiak feledni
igyekeznek, az uradalmi múlt
csinosabb darabjaira inkább
büszkeséggel tekintenek.***

A cselédlak úgy, ahogy most kinéz, antitézise a parkosított főtérnek. Míg a cselédséget a falusiak feledni igyekeznek, az uradalmi múlt csinosabb darabjaira inkább büszkeséggel tekintenek. Például a bagolyvár, ahol annak idején a nőtlen iparosok kaptak szállást. A padlásszoba ablakából messzire kalandozhatott a szem egy-egy csinosabb csípőt követve.

A mai fiataloknak nem kell leskelődniük. Lenn gyülekeznek a kocsmasztaloknál, vidáman száll körülöttük a bentről száműzött füst. A világért el nem tudják képzelni, miért hoz fényképezőgépet valaki éppen az ő falujukba. A cselédekről hallva lámpalázasan vihognak. Leckeszagú nekik a kérdés. Aztán az egyik bejáró srác felvilágosít, hogy a cselédek, az: „... olyan mentalitásféle, hogy mindent meg kell nekik mondani, irányítás kell nekik”.

Kisszállás most kezd múltjára ébredni. Jobban mondván, nem is saját múltját fedezi fel, hanem az uradalomét. A nagybirtok évtizedeken át hordozta a történeti megbélyegzettséget, ami miatt a magyar műemlékvédelem is hallgatni kényszerült a puszták világáról. A nagy áttörést a Balaton melletti Szántódpuszta felújítása hozta meg, amely 1994-ben Europa Nostra-díjat nyert. Néhány évvel később felmerült az épületek elbontásának az ötlete is, mondván, nincs elég turista, viszont lenne igény egy új lakóparkra...

Kisszálláson sosem kellett hasonló izgalmakat átélni. A dollárra éhes befektetők messze elkerülik a környéket. A helyzet azonban ettől még nem oldódott meg. A téves szétesése után a szebb napokat megélt raktárak és műhelyek java része üresen tátong, máshol kisebb-nagyobb kereskedelmi lerakatok telepedtek meg.

Aligha valószínű, hogy Kisszállásból Szántódpusztához hasonló skanzenet lehetne csinálni. Ehhez túlságosan messze fekszik a turisták országútjaitól. Szorgalmazzuk hát az úri világ újjáéledését? Töltsek meg a falakat kényelmes szállodai szobákkal, ahonnan hajnalonként ügöző vadászatokra indul az igényes turista, oldalán egy-egy modern kori hotelcseléddel? Vagy maradjon meg inkább az egész úgy, ahogy most van? Csipkerózsika-fátyollal bevont múltdarabnak, ahol lassan pereg az idő, és vele néhány vakolatdarab? Megint csak bőven van időm eljátszani a lehetőségekkel, miközben a fenyőfákkal szegélyezett főútcán várom a tetemes késést maga előtt görgető sárga buszt.

**A TEMPLOM
MELLETTI ÚJ
HARANGLÁB**
A zárt toronytest illeszkedik a gyárfalu történeti épületeinek mértani racionalitásához

QR-KÓDDAL A KÖZÉPKORBAN

GDAŃSKI SIKEREK ÉS TRAGÉDIÁK

Óvatosan kerülgetem a tócsákat a pislákoló kandeláberek fényénél. Az időjárás nem kedvez a sétának, az 1000 éves város téglapületei mégis hívogatóak! Szolidaritás Szakszervezet, Hajógyár, hatalmas kikötő. Gdańsk nevének hallatán leginkább ezek jutnak eszünkbe, hiszen a volt szocialista Lengyelország egyik ipari fellegvárában járunk. Nem véletlen, hogy Lech Wałęsa későbbi köztársasági elnök e városban állt élére annak a mozgalomnak, amely elindította a kommunista rendszer felbomlását. Az már talán kevésbé ismert, hogy a város fejlődését még a templomos lovagok indították el, majd a Hanza Szövetség tagjaként élte igazi aranykorát

Lassan elérem a történelmi belváros utcáit. A homlokzatokra feltekintve akár a Németalföldön is érezhetném magam. Egy vízimalomhoz érkezem: falán kis plexitábla, rajta egy QR-kód. Elő az okostelefon! No de mit ér az egész internetkapcsolat nélkül!... Lássunk csodát! Gdańsk belvárosában in-

gyenes WiFi-szolgáltatás segít, hogy használhassuk a modern kor szülte kütyüiket. A tábla elhelyezése – mondjuk – nem túl felhasználóbarát, mivel fejmagasság fölé csavarozták a téglafalakhoz, mégis egy kis lábujjhegyen állás, egy kattintás a Gdansk4U alkalmazáson, és útikönyv nélkül is nálam az infor-

máció. Most épp Nagy Malomnál vagyok, amely a 14. század közepén épült. A II. világháborúban porig rombolták, majd teljesen újjáépítették.

Gyerünk tovább! Újabb QR-kód, klikk. Mariacka utca: egyik oldalán a Szent Mária-templom 30 méteres gótikus tornyai, másikon a Mariacka-kapu határolja. Az információk szerint egy másik világba csöppen az erre látogató. Ez persze nyilvánvaló, ha körülnézünk: élettől kicsattanó utcán vagyunk, az egykori gazdag aranykereskedők és aranyművesek házai ma éttermek, kávézók. Festői teraszok, homlokzatok és mai ékszerárusok, ám Gdańsk már a középkorban nagy hírnévre tett szert borostyánkő-feldolgozó műhelyei révén.

Irány a Motława folyó partja! Kis kitérő a parton, klikk a kódra: Gdański-daru, a város jelképe. A 14. században épült, különleges ipari műemlék: két kör alakú, téglából épült bástya fogja közre a fából készült darutornyot. A szerkezet taposómalmal segítségével akár 2 tonnát is fel tudtak emelni 27 méter magasságba – amíg 1945-ben le nem égett. De ma már ez is újjáépítve magasodik a folyó felett. A túlparton téglapületek, hajdani raktárak. A háború mementójaként néhányat a rombolástól megkímélt falmaradványokat kidomborítva építettek újjá. Mindenhol belebotlok a háború irtozatos pusztításába.

Kanyar vissza a belvárosba. Hatalmas boltívek, német motorosok, középkori falak, túl a Zöld-kapun pedig a sétálóutca, két oldalán tiszteletet parancsoló, régi polgári házak sorakoznak. A város legtöbb műemlék-épülete itt áll. Az évszázadok koptatta utakból ma nyugalom árad, ám egykoron nyilvános kivégzéseknek helyszíne, a 15. századtól pedig a királyi látogatásokat kísérelő ceremóniák terepe volt. Ma a galambok a fő urak! Le-lecsapnak a sétálók közé, a „légitámadás” célpontja most egy idős bácsi, aki kenyérdarabkákat szór a madarak közé. Fotótéma: észrevesz, odajön hozzám, és kérdezni kezd. Sétálunk közben, kiválóan beszél németül: honnan jöttem, mit csinálok? Az Arany-kapunál a város bombázása után készült korabeli fényképeket nézzük. A napszitta fotókról élénk társalgás látvány minden képzeletet felülmúló pusztítást mutat. 1945-re szinte semmi sem maradt a múltból. A bácsi mesél: a bombázások borzalmai és az újjáépítés is hátborzongatóan szűrődnek át mondatain. Mégis vidám és jó kedélyű. Jó utat kíván.

Lassan vége a gdański bemelegítő sétának. A múlt emlékeit még csak futólag izlelhettem, ám megcsapott annak a hihetetlen élni akarásnak és nyitottságnak a szele, ami az ezeréves várost a 21. századi látogatók célpontjává teszi, ahol egybesimul a középkor és a QR-kód.

SZÖVEG ÉS KÉP: HEILING ZSOLT

TURISTACSALOGATÓ
A Motława partján pénztárcánktól és ízlésünktől függően válogathatunk a hajók és az éttermek között

A DLUGI TARG ÉS A VÁROSHÁZA
A legtöbb étterem itallapján fellelhető a Goldwasser. A Gdańskban megalkotott likőrben 22 karátos aranyhelyek úszkálnak

AZ EXPOZÍCIÓ ELLENŐRZÉSE

FRANCICS LÁSZLÓ

Az égi ködösségek, például az Androméda-köd megörökítéséhez – azoknak halványsága miatt – tiszta, fényszennyezéstől mentes hegyvidéki égboltra van szüksége az amatőr asztrofotósoknak. A Mátra városi fényektől távoli hegyvonulata ilyen hely. A Nyugati-Mátrában az Ágasvár tövében lapuló turistaház melletti rétet gyakran látogatjuk mi, műkedvelő csillagászok.

Télen a hideggel, nyáron a szúnyogokkal és a hegyvidéki párával dacolva (sosem tudjuk eldönteni, melyik a rosszabb), gyakran éjszakákat töltünk kint a szabad ég alatt, van, ki sátorban, más a távcsöve mellett hálósáokban.

A fotótávcső, az asztrográf az órákig tartó felépítés és beállítás után automatikusan működik, lehet mellette egy keveset szundikálni, de igényli a felügyeletet. (No meg a gazdája sem szereti sokáig magára hagyni...)

SZERZŐINK

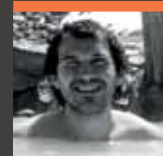

Bottlik Zsolt (1966) geográfus, az ELTE Földrajz- és Földtudományi Intézetének munkatársa. Kutatási területe az etnikai földrajz, valamint Közép- és Délkelet-Európa országainak regionális földrajza

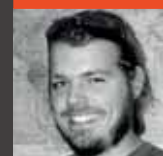

Czajlik Zoltán (1965) régész, az ELTE-BTK Régészettudományi Intézete Térinformatikai Kutatólaboratóriumának vezetője, tudományos főmunkatárs. Európa i. e. 1. évezredének kutatásával foglalkozik, szakterülete az őskori fémnyersanyag-forgalom kutatása és a régészeti lelőhelykutatás. Ehhez kapcsolódóan az utóbbi 15 évben közel 650 órát (kb. 35 000 felvétel) légifényképezett Magyarországon, Romániában és Szerbiában

Francics László (1984) bár építészként dolgozik, rendszeresen foglalkozik a fotográfia egy-egy területével. A csillagos ég megörökítésének lehetőségével 2003-ban találkozott, munkái jelentős részét az amatőr csillagásztársai segítségével 2009-ben épített fotótávcsővel készíti

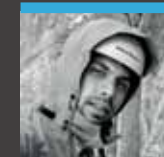
Irimiad Balázs (1975) először közgazdász, majd építész lett, amit egy japán állami ösztöndíjjal kísért doktori képzéssel toldott meg a tőkyői Waseda Egyetemen. Itt a kambodzsai Angkor romterületének műemléki helyreállításával foglalkozott, de közben párjával közös szenvedélyüknek, a japán fürdők látogatásának szentelte szinte minden Japánban töltött szabadidejét – közel 5 éven át. 2007 óta az Indiai-Himalájában található, Kőrösi Csoma Sándor által lakott palotaépület felújítását szervezi és irányítja a Csoma Szobája Alapítvány kuratóriumi elnökeként. Nagy álma egy olyan magyar fürdő felépítése, amelyik építészeti színvonalában és szolgáltatásai minőségében felveszi a versenyt a török kori fürdőinkkel vagy a világ jelentős kortárs fürdőivel

Molnár Attila Dávid (1977) biológus, a Természetfilm.hu egyik alapítója, szabadúszó forgatókönyvíró, tudományos filmrendező, producer. Karrierje húsz évvel ezelőtt, bűvár-operatorként indult, majd több víz alatti film és filmsorozat elkészítése után a szárazföldi természeti értékek felé fordította figyelmét. A Természetfilm.hu Tudományos Filmműhely aktív alkotója

Sobrado Boaz (1993) a Cambridge-i Egyetemen politika, pszichológia és szociológia szakon tanul 2011 óta. A Cambridge-i Egyetem Magyar Diák-társaság társalapítójaként igyekszik üzleti és kulturális kapcsolatokat kiépíteni Magyarország és Cambridge között, valamint az itthoni diákok körében népszerűsíteni a cambridge-i tanulás lehetőségét. Komolyan érdeklődik a vállalkozási lehetőségek iránt, amire bizonyíték, hogy Cambridge University Entrepreneurship-díjat nyert

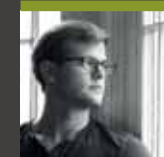
Solymári Dániel (1982) teológiai tanulmányait Esztergomban és a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen folytatta. Ismert magashegyi sziklamászó, alpinista; korábban három alkalommal díjazták mint az „Év hegymászóját”. Publicista. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat afrikai humanitárius fejlesztéssel is foglalkozó munkatársa

Tamáska Máté (1976) főiskolai adjunktus (Vác), szociológus, műemlékvédő. Kutatási területei a hagyományos vidéki tér modernizációja, a településképi védelem szociológiája, a műemlékvédelmi gondolat és a környezeti kihívás átfedései, valamint az emlékezhelyek kérdésköre

Trupka Zoltán (1966) tudományos újságíró, a Magyar Asztronautikai Társaság és a Tudományos Újságírók Klubjának elnökségi tagja. 1996 és 2012 között a Magyar Csillagászati Egyesület elnökségi tagja is volt. Tudományos újságírói tevékenységéért 2008-ban Hevesi Endre-díjat kapott

Varga Ádám (1992) másodéves matematika szakos hallgató a Cambridge-i Egyetemen. Az alkalmazott matematikán kívül a fizika is foglalkoztatja, hobija az utazás és a fényképezés. Később szeretné kipróbálni magát a tudományos kutatási és vállalkozási területeken is

Wagner Péter (1974) a Magyar Külügyi Intézet munkatársa. Szakterületei a nemzetközi terrorizmus, a Közel-Kelet és Közép-Ázsia politikai rendszerei és a magyar biztonságpolitika. „Biztonságpolitika és terrorizmus” című blogja itt követhető: wagnerpeter.blogspot.com

KÖSZÖNJÜK PARTNEREINK TÁMOGATÁSÁT!

IRIMIÁS BALÁZS:

CSOMA SZOBÁJA, VAGY NEM, FEL VAN ÚJÍTVA, VAGY NEM?

FOTÓ: EX TERRA

Kőrösi Csoma Sándor a mai napig az egyik legszerényebb, legkevésbé megosztó, legkevésbé indulattal, ugyanakkor a legnagyobb megszállottsággal kutatót és rajongott figurája lenne a „Világgrázoló Magyarok Klubjának” – ha lenne ilyen társaság. Százszámra akad jól képzett, felkészült, de pályát tévesztett önjelölt követője is, akik egy sokszínű, rendezetlen kavalkádban próbálnak finomítani a maguk módján a róla kialakult képen. A Csoma Szobája Alapítvány nagy feladatot tűzött ki magának ebben az illusztris társaságban.

Amellett, hogy tudományos igénnyel próbálja feltárni életének himalájai nyomait, az egyik legnagyobb fába is belevágta a fejszét. Az elmúlt öt évben Csoma zanglái lakhelyének műemléki helyreállítására szervezett mentőakciója nyomán folyamatosan újul a Zanglái Királyi Palota, amelyikben feltételezett szobácskaja található. Kövessük végig évről évre a munkálatokat – az egyik legnagyobb tabu ajtaját is megdöntve: vajon tényleg Csoma szobáját jelölte-e meg 1928-ban a maláriásan Zanglába érkezett Baktay Ervin?

BUGYA BRIGITTA:

A SZÁZ ÉVES NAGYSZIKLA ÚJ ÉLETE

FOTÓ: SZESZTNY CSINÁD

A Fővárosi Állat- és Növénykert százéves Nagysziklája új látványosságot rejt a belsejében kialakított 3000 m²-es kiállítótérben. Az erdélyi Egyesítő sziklacsúcsát mintázó, műemléki építmény barlangja az „Élet” köré szőtt tematikus tárlatot mutatja be a látogatóknak egy nem mindennapi építészeti térben.

CZAJLIK ZOLTÁN:

ELTŰNŐ ERŐDÍTÉSEK NYOMÁBAN

FOTÓ: CZAJLIK ZOLTÁN

Hódmezővásárhely-Nagytatársánc egyike az első, légi fényképes eszközökkel kutató magyarországi erődítéseknek. Az 1939. augusztusi fényképezést azonban majd' 50 éves kényszerszünet követte, amikor – repülések hiányában – csak a felszínen is azonosítható erődítések voltak kutathatók. Vajon hol tartunk ma, milyen új eredményekhez vezetett a több mint 20 éve szabad légtér az eltűnő őskori erődítések kutatásában?

ALAPÍTVÁ: 1872

1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Telefon: (1) 231-4040.
Fax: (1) 231-4045
Honlap: www.foldrajzitasasag.hu
E-mail: info@foldrajzitasasag.hu

Elnök: Dr. Szabó József
Alelnökök: Dr. Dusek László, Dr. Kovács Zoltán, Dr. Gábris Gyula, Dr. Schweitzer Ferenc
Fűtitkár: Dr. Michalkó Gábor
Ügyvivő: Heiling Zsolt
Titkár: Erőss Ágnes
Könyv- és térképtáros: Pétervári László

Szakosztályok:

Biztonságföldrajzi és Geopolitikai Szakosztály
Expedíciós Szakosztály
Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Szakosztály
Hegymászó Szakosztály
Oktatás-módszertani Szakosztály
Egészségföldrajzi Szakosztály
Természetföldrajzi Szakosztály
Térképészeti Szakosztály
Turizmusföldrajzi Szakosztály

Területi osztályok:

Bakony-Balaton-vidéki Osztály (Veszprém)
Békéscsabai Osztály
Borsodi Osztály (Miskolc)
Debreceni Osztály
Dél-dunántúli Osztály (Pécs)
Duna-völgyi Osztály (Szekszárd)
Eger-Bükk-vidéki Osztály
Gyöngyös-Mátra-vidéki Osztály
Kisalföldi Osztály (Győr)
Kiskunsági Osztály (Kecskemét)
Közép-dunántúli Osztály (Székesfehérvár)
Kőrös-vidéki Osztály (Békéscsaba)
Nyírségi Osztály (Nyíregyháza)
Nyugat-magyarországi Osztály (Szombathely)
Szegei Osztály
Székelyföldi Osztály (Csíkszereda)
Tolna megyei Osztály (Dombóvár)
Zalai Osztály (Nagykanizsa)

Az éggömböt tartó Atlasz a Magyar Földrajzi Társaság védjegyként bejegyzett jelképe

Lapalapító (1929):
Dr. Milleker Rezső

Az új sorozat
újraindító (1999):
Dr. Nemerikényi Antal
és Farkas Péter

1929–1933, felelősszerkesztő:
Dr. Milleker Rezső

1934–1944, szerkesztők:
Dr. Baktay Ervin és Dr. Kéz Andor

1999–2005, főszerkesztő: Dr. Nemerikényi Antal

2005–2006, főszerkesztő: Dr. Vojnits András

2006-tól főszerkesztő: Dr. Nagy Balázs

TELEKI SÁMUEL FELFEDEZŐ KLUB

AZ ÉSZAKI- ÉS SARKKÖRI UTAZÁSOK SZAKÉRTŐJE

www.telekiutak.hu

Vegyen részt az élő természetfilmekben!

SPITZBERGÁK – a jégvilág

Utazás a jegesmedvék birodalmában – az Arktisz-expedíciók nyomán

2013. április 12–20.

Létszám: 7 fő + 1 fő kísérő

Utazás: menetrend szerinti repülőjáratral Oslóba, majd onnan Longyearbyenbe

Helyszíni közlekedés: motoros- illetve kutya szánon

Szállás: komfortos 2 ágyas szobákban

Ellátás: reggeli és 4 alkalommal expedíciós ebéd

Félpánzió és teljes ellátás igényelhető

Bolygónk legészakibb, egyedi expedíciós szervezés nélkül is elérhető szigetvilágának bejárása a szikrázó éjfél nap időszakában.

22 560,- NOK (879 000,- Ft) / fő
+ repülőjegy + biztosítások

Jelentkezés, információ: Gögös Norbert / Telefon: +36 30 250 2765

Licence: U-000086

Reg. no.: 01-09-694682

ALASZKA – az óriások vadonja

Tájkép és „nagyvad vadászat fényképezőgéppel” – Széchenyi Zsigmond nyomán

2013. július 27. – augusztus 9.

Létszám: 9 fő + 1 fő kísérő

Utazás: menetrend szerinti repülőjáratral Anchorageba

Helyszíni közlekedés: 12 személyes különbusszal

Szállás: színvonalas szállodák, lodge-ok 2 ágyas szobáiban

Ellátás: önellátás

(Másonkénti étellembeszerzés bevásárlópontokban, reggeli- és vacsora lehetőség a szállodákban)

A rövid sarki nyár világának bemutatása és megörökítése, Széchenyi Zsigmond (1898–1967) vadász-expedíciós útjainak „újrajrása” közben.

2890,- USD (664 000,- Ft) / fő + repülőjegy + biztosítások

Mindenre kiterjedő előzetes öltözködési tanácsadás
Magyar nyelvű szakvezetés Budapesttől –, Budapestig

-50%

FÖLDGÖMB
TEREPJÁRÓ
KÖNYVEK

Webáruházunkban

3590 Ft helyett

1795 Ft

A teljes kárpáti hegységív gerinctúráinak, hosszú távú túraútvonalainak összefoglaló kalauza. Gyakorlati tanácsok, praktikus útmutató a Kárpátok nyári és téli Trekkingtúráihoz a Magas-Tátrától az Al-Dunáig.

- ⊕ 28 hegység több mint 50 útvonala
- ⊕ 33, terepen is könnyen használható térkép
- ⊕ a gerinctúrák mellett a leglátványosabb szurdoktúrák kalauza
- ⊕ a hegyvidékek természetföldrajzi bemutatása
- ⊕ felkészítés a hegyi veszélyekre
- ⊕ megközelítés, szálláslehetőségek, étellembeszerzés
- ⊕ a hegyvidéki fogalmak magyarázata
- ⊕ 5 nyelvű turista-kisszótár

Az ajánlat a készlet erejéig, de legkésőbb 2013. február 28-ig érvényes!

DOLOMITOK

WWW.EUPOLISZ.HU

HA UNOD AZ IPARI TURIZMUST!

TERMÉSZETJÁRÓ UTAZÁSOK, OUTDOOR TÚRÁK,
TREKKINGEK, KÖRUTAK AZ EGÉSZ VILÁGON.

Eupolisz Utazási Iroda
1093 Budapest, Lónyay u. 47. | +36/1/219-08-81
Hatósági engedélyszám: U-000463